

MASTEROPPGAVE

Emnekode: BE323E_1

Navn: Hajk Makarjan & Jonas Rybråten

**På hvilken måte kan russiske aktive tiltak bidra til å oppnå
Russlands målsettinger på Svalbard?**

Dato: 25.05.2021

Totalt antall sider: 74

Sammendrag

Denne studien har russiske aktive tiltak som overordnet tematikk og tar for seg følgende problemstilling: «På hvilken måte kan russiske aktive tiltak bidra til å oppnå Russlands målsettinger på Svalbard?»

For å besvare problemstillingen benyttes kvalitativ metode med dokumentbaserte casestudier som forskningsdesign. Casene som er valgt er: Russlands påvirkning av valget i USA, annekteringen av Krim-halvøya og Russlands forhold til Baltikum. Gjennom nærmere undersøkelser av flere caser peker studien på fellestrekk ved russisk bruk av aktive tiltak og undersøker Russlands mulighetsrom for benyttelse av aktive tiltak på Svalbard.

For Russland er Svalbard strategisk viktig fordi landet har politiske, økonomiske og militære interesser på øygruppen. På bakgrunn av disse interessene har Russland forsøkt å påvirke Norge, NATO og andre traktatland ved bruk av ulike virkemidler, som *aktive tiltak*.

Aktive tiltak kan forstås som en form for asymmetrisk krigføring der metoden er et middel for å påvirke en motstander uten å nødvendigvis anvende militærmakt. Aktive tiltak retter seg mot et bredt spekter av samfunnet og inkluderer; militære-, politiske-, økonomiske-, sivile-, og informasjonsvirkemidler. Ved bruk av aktive tiltak kan Russland oppnå sine målsettinger på Svalbard. Disse målsettingene dreier seg om å øke russisk kontroll i Arktis, bevare russisk særstilling og svekke NATO-alliansen på øygruppen.

En kombinasjon av aktive tiltak som informasjons- og cyberoperasjoner kan anvendes til å skape uenighet og splid mellom NATO-medlemmene på Svalbard. Ved bruk av teknologiske virkemidler vil Russland overvåke norsk aktivitet på Svalbard, og vanskeliggjøre norsk og alliert overvåkning mot Russland i Arktis. I tillegg kan aktive tiltak anvendes til å forsterke allerede eksisterende motpoler som ligger i Svalbardtraktaten og Svalbards fiskevernsoner.

Russland har demonstrert at landet både har ressurser og evne til å mobilisere motsetninger i ulike samfunn ved bruk av aktive tiltak. Dette gjorde seg gjeldende i Russlands påvirkning av presidentvalget i USA, der desinformasjon var en sentral metode. I forbindelse med annekteringen av Krim-halvøya ledet russiske aktive tiltak til at Russland kunne forflytte og fremføre spesialstyrker til Ukraina. I Baltikum viser Russland betydningen av teknologiske virkemidler som ledd i aktive tiltak for å raskt spre informasjon eller desinformasjon til en stor gruppe mennesker på kort tid.

Abstract

This study has Russian active measures as its overarching theme and addresses the following issue: "In what way can Russian active measures contribute to achieve Russia's objectives on Svalbard?"

To answer the problem of the thesis, qualitative method is used with document-based case studies as research design. The selected cases are Russia's interference in the US presidential election, the annexation of the Crimean Peninsula and Russia's relations with the Baltics. By examining several cases in more detail, the study will be able to point to common features based on characteristics of Russian use of active measures and examine the opportunities for use of active measures on Svalbard.

For Russia, Svalbard is strategically important because of political, economic and military interests on the archipelago. Based on these interests, Russia has tried to influence Norway, NATO and other treaty countries by using various methods, such as *active measures*.

Active measures can be understood as a form of asymmetric warfare where the method is a means of affect an opponent without necessarily using military force. Active measures target a wide range of society and include military, political, economic, civil, and information means. By using active measures, Russia can achieve its objectives on Svalbard. These objectives are to increase Russian control in the Arctic, preserve Russia's special position and weaken the NATO alliance on the archipelago.

A combination of active measures such as information and cyber operations can be used to create disagreement and divisions between NATO members on Svalbard. By using technological means, Russia can monitor Norwegian activity on Svalbard, and make surveillance difficult for Norway and its Allies against Russia in the Arctic. In addition, active measures can be used to strengthen existing contradictions within the Svalbard Treaty and the Fisheries Protection Zone.

Russia has demonstrated that have both the resources and the ability to mobilize contradictions in different societies using active measures. This was revealed in Russia's interference in the US presidential election, where disinformation was a key method. During the annexation of the Crimean Peninsula, Russian active measures made Russia able to relocate and advance special forces to Ukraine. In the Baltics, Russia demonstrates the importance of technology, as part of active measures, to quickly disseminate information or misinformation to a large group of people in a short time.

Forord

Vi vil rette en stor takk til Nord universitet for et fleksibelt, variert og spennende masterprogram i beredskap og kriseledelse. Innholdet og emnene har gitt oss nye perspektiver og dannet grunnlag for gode diskusjoner. Arbeidet med denne studien har vært særlig lærerikt, selv om det tidvis har vært skremmende å reflektere over hvilke metoder mennesker er villig til å anvende for å nå sine mål.

Spenninger mellom de vestlige allianser, Russland og i økende grad Kina er i dagens verdensbilde noe som påvirker alle land. Nyhetsbildet reflekterer noe av spenningen ved å stadig vise til tiltak, utfall og konsekvenser fra både øst og vest, samt hvordan disse utspiller seg i det politiske, økonomiske og samfunnsmessige domener.

Det har både vært spennende og utfordrende å jobbe med en i så stor grad dagsaktuell tematikk. Mens vi har jobbet med denne studien, har ulike hendelser hatt direkte innvirkning på våre analyser og tolkninger. I det innledende arbeidet med studien var nyhetsbildet i Norge preget av Frode Berg saken. Kort tid etter ble oppmerksomheten rettet mot forgiftningen av Aleksej Navalnyj og videre til Covid-19-pandemien, som forsterket utfordringene i den russiske økonomien betydelig. 2021 blir også et spennende år, når Russland overtar formannskapet i Arktisk råd.

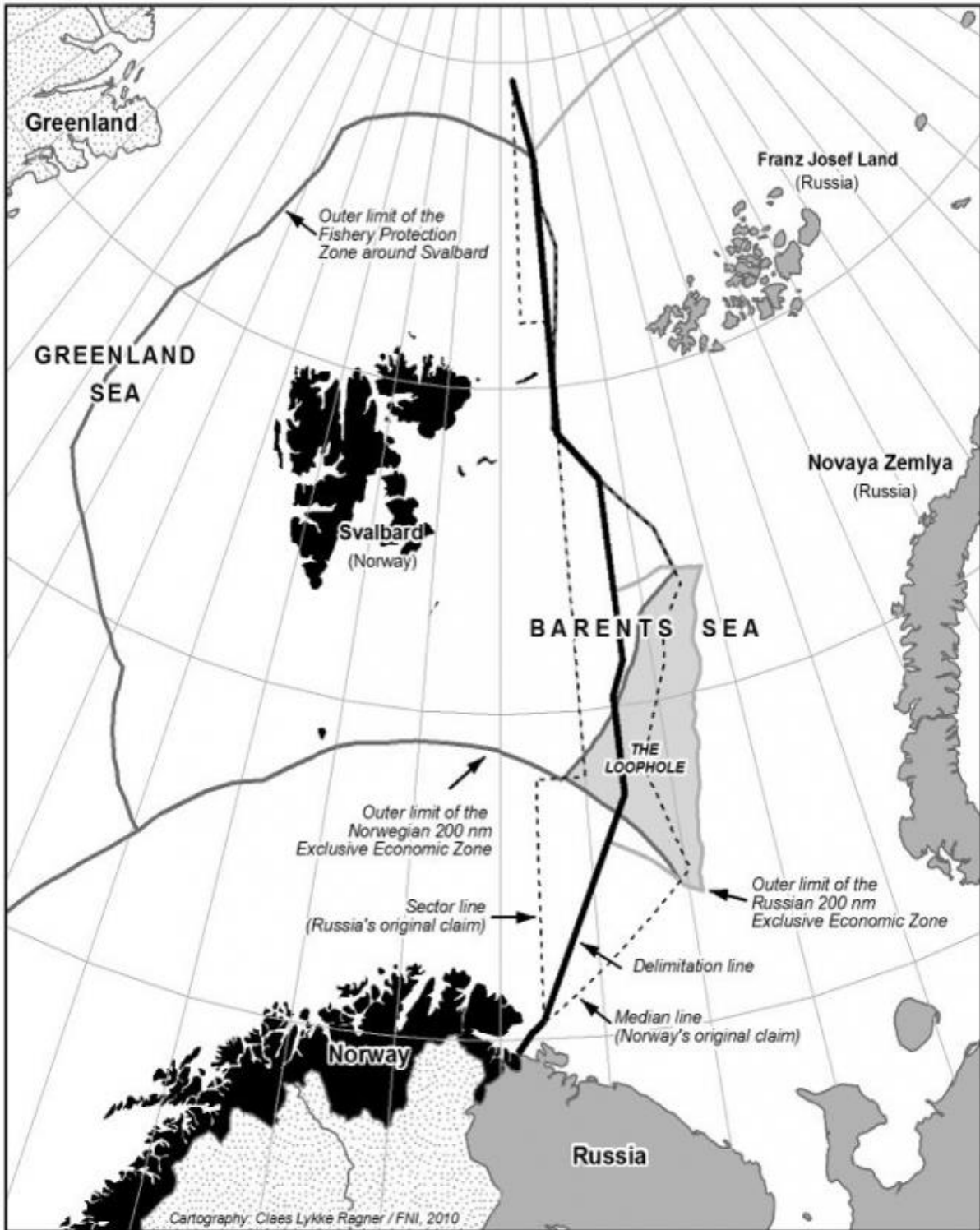
Takk til Johan Olaisen som har veiledet oss gjennom arbeidet. Og tusen takk til Stine Rybråten for alle innspill og kommentarer.

Oslo, mai 2021

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	i
Abstract	ii
Forord	iii
Innholdsfortegnelse	iv
1 Problemstilling	2
1.1 Avgrensning	3
1.2 Definisjoner og begrepsavklaring	4
1.3 Tematisk introduksjon	6
2 Relasjon mellom Norge og Russland	7
2.1 Utvikling i relasjonen mellom Norge og Russland jf. Svalbardtraktaten	7
2.2 Russiske utenrikspolitiske målsettinger på Svalbard	12
2.3 Oppsummering	15
3 Teori	16
3.1 Aktive tiltak	16
3.2 Oppsummering	22
4 Metode	23
4.1 Forskningsstrategi og design	23
4.2 Datainnsamlingsteknikk og utvalg	26
4.3 Behandling av data	27
4.4 Gjennomføring av dataanalyse	29
4.5 Validitet og reliabilitet	30
4.6 Kritisk refleksjon over valgt design og metode	32
4.7 Metodekritiske betraktninger	32
4.8 Etske problemstillinger	33
5 Empiriske funn	33
5.1 Casestudier	33
5.1.1 Russisk innblanding i presidentvalget i USA	34
5.1.2 Russlands annektering av Krim	37
5.1.3 Russlands forhold til de baltiske landene	40
5.2 Kjennetegn ved russiske aktive tiltak	43
5.3 Aktive tiltak i moderne tid	45
5.3 Aktive tiltak på Svalbard	47

5.4 Oppsummering	52
5.4.1 Hva kjennetegner russiske aktive tiltak?	52
5.4.2 På hvilke måter har Russland benyttet aktive tiltak for å oppnå utenrikspolitiske målsettinger i moderne tid?	53
5.4.3 Hvilket handlingsrom for bruk av aktive tiltak har Russland på Svalbard?.....	54
6 Drøfting av funn	55
6.1 Teknologi, cyber og desinformasjon	55
6.2 Utenrikspolitikk og økonomi	59
6.3 Forsvar og militær aktivitet	63
6.4 Oppsummering	66
7. Konklusjon	68
8. Kritisk refleksjon	71
9. Videre forskning	72
Litteraturliste	75

1 Problemstilling

De siste årenes økte ustabilitet i det politiske landskapet i Europa og USA og uenighet i NATO kombinert med Russlands offensive utenrikspolitikk aktualiserer denne studiens problemstilling. I tillegg til at Svalbard er en strategisk viktig del av det russiske Bastionforsvaret, åpner også ismeltingen i Nordishavet opp for nye problemstillinger i forholdet mellom Russland og Norge.

Norge utgjør isolert sett ikke en direkte trussel mot Russland. I internasjonal sammenheng er Norge en liten stat som er avhengig av tett samarbeid med allierte for å ha et ord med i utenrikspolitiske forhandlinger. Samtidig muliggjør Norges geografiske beliggenhet for at både allierte og andre samarbeidende stater å komme i gunstige posisjoner militært, økonomisk og politisk. Norges avhengighet av NATO, og særlig det militære samarbeidet med USA, setter Norge i en utfordrende posisjon i relasjon til Russland, hvor retorikk og handlinger må balanseres for å unngå eskalering og misforståelser. Amerikanske soldater har over lengre perioder både oppholdt seg og samarbeidet med norske soldater i nordområdene. I tillegg ønsker USA å benytte norske militære fasiliteter for å fremføre atomubåter til Trondenes og kampfly til Evenes. En økning av amerikanernes aktive tilstedeværelse i Nord-Norge vil imidlertid ses på som en provokasjon av Russland (Åtland, 2003, ss. 34-36). Med andre ord står Norge overfor en krevende oppgave med å balansere allianser og samarbeid på den ene siden og Russland på den andre, uten å fremstå truende og provoserende overfor en nabo i øst.

Denne studien har følgende problemstilling:

På hvilken måte kan russiske aktive tiltak bidra til å oppnå Russlands målsettinger på Svalbard?

Problemstillingen blir besvart gjennom en dypere analyse av tre forskningsspørsmål, som er:

Forskningsspørsmål 1: *Hva kjennetegner russiske aktive tiltak?*

Forskningsspørsmål 2: *På hvilke måter har Russland benyttet aktive tiltak for å oppnå utenrikspolitiske målsettinger i moderne tid?*

Forskningsspørsmål 3: *Hvilket handlingsrom for bruk av aktive tiltak har Russland på Svalbard?*

1.1 Avgrensning

Denne studien tar utgangspunkt i historie og statsvitenskap for å besvare problemstillingen. Studiens problemstilling og forskningsspørsmål åpner for stor informasjonstilgang, hvor hver av de respektive forskningsspørsmålene i seg selv gir grunnlag for omfattende forskning. For å kunne gå i dybden av problemstillingen er studien avgrenset geografisk, tematisk og i en bestemt periode i eskaleringsskalaen til aktive tiltak.

Studios problemstilling dreier seg i all hovedsak om Svalbard og hvilket handlingsrom Russland har på Svalbard, med fokus på kjennetegn ved aktive tiltak. Det vil således ikke analyseres nærmere hvorvidt Russland har andre interesser på Svalbard, med mindre forfatterne finner disse interessene sammenfallende med de funn som allerede er identifisert gjennom dataanalysen.

Fagfeltet er preget av ulik forståelse av meningsinnholdet knyttet til begrepsbruk, noe som kan vanskeliggjøre et tydelig budskap. I denne studien er dette spesielt knyttet til forståelsen av begrepet *aktive tiltak* da det er et begrep som ofte tillegges ulikt meningsinnhold og som kan forveksles med andre relaterte begreper. Ettersom dette danner grunnlaget for analysen, vil studien innledningsvis definere hvilken forståelse av *aktive tiltak* som legges til grunn.

Virkemidler som aktive tiltak vil i stor grad variere avhengig av kontekst, ut ifra Russlands utenrikspolitiske målsettinger. Hvilke virkemidler som anvendes vil derfor kunne variere fra noe som er så subtilt at aktive tiltak aldri blir oppdaget, til full krig. Denne studien er derfor bevisst begrenset til å fokusere på aktive tiltak i lav-intensive påvirkningsoperasjoner, altså før situasjonen eskalerer til en sikkerhetspolitisk krise.

Studien fokuserer utelukkende på russiske aktive tiltak i Nordområdene, til tross for at andre stater også har vist økt interesse for området. Eksempelvis er Kinas interesser og tilstedeværelse i nordområdene økende. Kina er en sentral aktør i spørsmålet knyttet til handel og herunder skipstrafikk i nordøstpassasjen. Studien begrenses til utelukkende å omhandle Russland og russiske interesser, til tross for at det, av åpenbare årsaker, anerkjennes at Kinas påvirkning og samarbeid med Russland er en betydelig faktor for utviklingen i nordområdene.

1.2 Definisjoner og begrepsavklaring

Hybrid krigføring, hybride virkemidler, aktive tiltak og asymmetrisk krigføring er eksempler på begreper som fra 2000-tallet i økende grad har blitt viet oppmerksomhet i vestlig litteratur. Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI, 2018) beskriver hybride trusler på følgende måte:

«Koordinerte og synkroniserte handlinger som med overlegg retter seg mot demokratiske stater og institusjoners sårbarheter, gjennom en rekke virkemidler (politiske, økonomiske, militære, sivile og informasjonsmessige)».

I praksis innebærer dette å utnytte handlingsrommet i grensen mellom krig og fred ved å gjennomføre aktiviteter som er utfordrende å avdekke og attribuere til en aktør. Strategiske målsettinger om å undergrave eller skade målet kan på denne måten oppnås ved å påvirke ulike former for beslutningstakere på statlig, regionalt eller institusjonelt nivå (NUPI, 2018).

Hybride trusler har tradisjonelt vært assosiert med ikke-statlige aktørers stadige utvikling i retning av mer sofistikerte og komplekse metoder. I diskusjonen om aktører fra ikke-statlige land er Tsjetsjenia, Libanon og senere Afghanistan og Irak ansett for å ha grupperinger som benytter hybride trusler (NUPI, 2018; Reichborn-Kjennerud & Cullen, 2016). Dermed er det mer presist å ta i bruk et annet begrep enn hybride trusler for å analysere metoder og virkemidler fra en statlig aktør som Russland. Denne studien vil derfor ta utgangspunkt i aktive tiltak for den videre analysen av disse virkemidlene.

Aktive tiltak retter seg mot et bredt spekter av samfunnet og inkluderer; militære-, politiske-, økonomiske-, sivile-, og informasjonsvirkemidler (Abrams, 2016). Gjennom aktive tiltak kan det blant annet legges ned betydelig innsats for å kontrollere og manipulere utenlandske medier gjennom desinformasjon, bedrageri og politisk innflytelse (Sipher, 2018).

Begrepet aktive tiltak, på russisk *aktivnyye meropriyatiya*, har røtter tilbake til Leninistisk tankegang og har i generasjoner blitt utviklet og tilpasset for å dekke en rekke metoder og virkemidler. Aktive tiltak inkluderer propaganda, mediemanipulasjon, desinformasjon, bedrageri, forfalskninger, attentat, terrorisme, finansiering av ekstremistiske grupper og opposisjonsgrupper, spredning av konspirasjonsteorier og rykter og dataangrep (Abrams, 2016; Sipher, 2018). Den høyt dekorerte KGB avhopperen, Generalmajor Oleg Kalugin, hevdet at aktive tiltak var selve hjertet og sjelen i sovjetisk etterretning, da disse var en integrert del av Sovjettidens politikk og inkluderte alle aspekter av Sovjetpartiet og statsstrukturen, ikke utelukkende KGB (Abrams, 2016).

Politisk innflytelse og strategisk effekt er de viktigste målene med operasjoner og kampanjer der aktive tiltak benyttes. Dette inkluderer bruk av spioner, tredjepartsaktører og innflytelsesagenter for å fremme russiske interesser i politiske, etterretningsmessige, diplomatiske og militære strukturer i vestlige land. Aktive tiltak kan derfor forstås som en form for asymmetrisk krigføring der metoden, i likhet med terrorisme, er et middel for å skade en fiende uten å anvende militærmakt og kompensere for manglende evne til å konkurrere med Vesten rent militært (Sipher, 2018).

Det er utfordrende å gi en eksakt definisjon av aktive tiltak fordi en enkel frase ikke er dekkende nok. I søken etter en definisjon av aktive tiltak har det historisk sett vært en dragkamp mellom CIA og Active Measures Working Group (AMWG). CIA har vært en forkjemper for en presis definisjon av aktive tiltak, mens AMWG har forholdt seg til en videre forståelse av begrepet (Abrams, 2016). Dennis Kux, tidligere leder av AMWG, beskrev i 1984 aktive tiltak på denne måten:

«En måte å se på aktive tiltak er å sammenligne det med vanndråper som faller ned på en sten: fem, ti, femten, en time, en dag – ingenting skjer. Men fem, ti, femten år – så har dråpene laget hul i stenen»¹ (Abrams, 2016, s. 10).

Selv AMWG opplevde vanskeligheter med å forenes om en klar definisjon av aktive tiltak. En vag definisjon var at uttrykket aktive tiltak dekket et bredt spekter av aktiviteter som kun var begrenset av en halv million KGB ansattes fantasi og kreativitet og kunne inneholde alt fra enkel propaganda til kidnapping, mord, narkotikahandel, og ulovlig støtte til terrorisme.

Denne studien legger Dennis Kux sin fremstilling av aktive tiltak fra 1984-5 til grunn i den videre analysen og diskusjonen. Årsaken til dette er at fremstillingen til Kux danner et solid grunnlag for god forståelse av hele spekteret i aktive tiltak selv i dagens samfunn. Kux delte operasjoner med aktive tiltak inn i fargekodene *hvit*, *grå* og *sort*. *Hvite* operasjoner omhandler alle åpne operasjoner, som bruk av diplomater, handel, bistand og informasjonskampanjer. Disse kan normalt utføres fra ambassader og gjennom statsfinansiert media. De *grå* operasjonene er i større grad kontrollert og finansiert av den russiske staten, og tar i bruk kommunistiske fronter, utenlandske kommunistpartier, hemmelig og skjult presse og media for koordinering av desinformasjonskampanjer. Slike operasjoner utføres normalt gjennom blant annet bruk av ikke-statlige organisasjoner (NGO og forskningsinstitutter). *Sorte* operasjoner ledes og koordineres fra høyeste hold og omhandler i all hovedsak klandestine

---

¹Egen oversettelse.

operasjoner², bruk av agenter og nettverk, publisere og spre falske rykter, narre og lure politikere og journalister, samt forfalskninger og falske dokumenter (Abrams, 2016).

1.3 Tematisk introduksjon

Svalbardtraktaten trådte i kraft i 1925, som et resultat av fredsoppgjøret etter første verdenskrig. Til tross for at traktaten sikrer Norges suverenitet over området, er det uenighet rundt reglene som skal være gjeldende for havområdene omkring Svalbard.

Svalbardtraktatens artikkel 1 slår fast at Norge har den fulle og uinnskrenkede høyhetsrett over Spitsbergenøygruppen (Svalbardtraktaten, 1920). Etter artikkel 2 gis Norge jurisdiksjon over Svalbard, så lenge lovverk og håndhevelse ikke diskriminerer noen av traktatens andre signatarstater (Fife, 2014). Videre gir traktatens artikkel 3 alle traktatlandene lik adgang til Svalbard (Lovdata, 2020).

I spørsmålet knyttet til regler for havområdene rundt Svalbard, mener Norge at reglene for staters suverene økonomiske sone i tilknytning til kontinentalsokkelen skal være gjeldende. Derimot er de aller fleste signatarstatene uenige og mener at traktatens regler også skal gjelde i havområdene. Russland, Island, Spania, England og Danmark er de signatarstatene som tydelig har uttrykt motstand mot den norske tolkning av reglene. På den andre siden har Sverige og Canada uttrykt støtte til Norge i en opprettelse av en slik sone. Den foreløpige løsningen på uenigheten har vært at Norge i 1977 opprettet en fiskevernsoner, som Norge også håndhever (Regjeringen, 2014). Fiskevernsonen er ikke-diskriminerende da den tillater land med fisketradisjoner i området å opprettholde sin virksomhet på lik linje med Norge. Tradisjonelt har dette vært Russland, Island og Spania.

Der de andre signatarstater innvendinger til norsk håndhevelse av traktaten i stor grad dreier seg om økonomiske interesser knyttet direkte til havområdene, har Russland gjennom fysisk tilstedeværelse vist stor interesse også for selve øygruppen. Russland har i likhet med Norge siden starten av 1900-tallet hatt kulldrift på Svalbard, og gjennom kulldrift har landet hatt en aktiv tilstedeværelse. På det meste bestod russisk gruveaktivitet på Svalbard av tre samfunn. I dag er det kun Barentsburg som gjenstår, en gruve som drives med underskudd (Åtland, 2003).

---

² I denne studien forstås klandestine operasjoner som hemmelige og skjulte operasjoner (NAOB, 2021; Bye & Sjøe, 1995)

Denne studien vil se nærmere på hvordan aktive tiltak i russiske påvirkningsoperasjoner kan anvendes i nordområdene og da særlig i nær tilknytning til og på Svalbard. For å kunne gi en hypotetisk fremstilling av hvordan en fremtidig russisk påvirkningsoperasjon på Svalbard kan foregå, er det lagt vekt på enkelte historiske hendelser der tidligere Sovjet og dagens Russland har anvendt aktive tiltak for å oppnå strategiske målsettinger. Forfatterne er av den oppfattelse at russiske aktive tiltak ikke er et nytt fenomen, men heller en videreutvikling og modernisering av tidligere metoder og virkemidler tilpasset dagens teknologiske samfunn (Kux, 1985; Abrams, 2016).

Det er skrevet mye om aktive tiltak, med spesielt fokus på Russlands evne og intensjon om å benytte aktive tiltak mot Vesten. Der forskningen derimot har vært mindre konkret er mot sammensetningen av påvirkningsoperasjoner. En forklaring på dette er trolig at slike operasjoner gjennomføres med tiltak som er betydelig vanskeligere å avdekke. Samtidig er det nærliggende å anta at det vil være utfordrende å avklare hvilke intensjoner som ligger til grunn for enkelthandlinger, som tilsynelatende kan oppleves marginale og lite koordinerte. I tillegg preges aktive tiltak, som andre påvirkningsoperasjoner, av strengt hemmelighold.

2 Relasjon mellom Norge og Russland

Det følgende kapittelet belyser forholdet mellom Norge og Russland på Svalbard fra Svalbardtraktatens ikrafttredelse og frem til i dag. Kapittelet er delt i to, der første del tar for seg endringer i relasjonen mellom Norge og Russland. Den andre delen adresserer de utenrikspolitiske målsettingene Russland har på Svalbard og havområdene rundt. Kapittelet danner grunnlaget for teoridelen og må derfor ses i sammenheng med teorikapittelet. Kapittelet avsluttes med en oppsummering.

2.1 Utvikling i relasjonen mellom Norge og Russland jf. Svalbardtraktaten

Norge har siden traktatens ikrafttredelse i 1925 og frem til i dag gradvis befestet sin posisjon på Svalbard. Det var under forhandlingene etter første verdenskrig at Norge fikk gjennom at Svalbard skulle settes under norsk administrasjon, som en form for kompensasjon for tapene den norske handelsflåten hadde lidd under krigen. Dette ble godtatt av de andre opprinnelige traktatlandene, foruten Russland som ikke var til stede under forhandlingene. Russland ble likevel skrevet inn i traktaten, og i 1935 ble Sovjetunionen formelt tilsluttet denne (Jørgensen, 2004, s. 331).

Bare dager etter signeringen av Svalbardtraktaten sendte folkekommissæren for utenrikssaker, Tsjitjerin en note til Norges regjering der han erklærte at Sovjetunionen ikke anså seg bundet av traktaten. I noten legger folkekommissæren til at i internasjonale avtaler der Sovjetunionen ikke selv har deltatt, har de heller ingen som helst forpliktelser hverken politisk eller i juridisk forstand (Zilanov, 2018, s. 47). Men som følge av en rekke omstendigheter, først og fremst nødvendigheten av å få Sovjetrussland anerkjent av andre stater, sluttet den sovjetiske regjeringen seg til Svalbardtraktaten. Medvirkende var at Norge, som det tredje landet i verden, den 16. februar 1924 anerkjente den nye sovjetiske regjeringen, samt talte Sovjetunionens sak overfor de andre traktatlandene (Totland, 2016, s. 37). Den sovjetiske regjeringen erklærte til gjengjeld sin anerkjennelse av norsk suverenitet på Svalbard, samt proklamerte at det ikke skulle komme flere innvendinger mot traktaten fra sovjetisk side i fremtiden. På denne tiden var dette en vinn-vinn-avtale, som spesielt kostet Russland lite da Svalbard for russerne var av liten betydning, mens øygruppa var viktig for Norge (Ibid. s. 39). Sovjetunionen ble offisielt likeverdig medlem av Svalbardtraktaten 7. mai 1935 etter USAs anerkjennelse av Sovjetunionen.

Det paradoksale er at på tross av skarpe reaksjoner på traktaten hadde Kreml ingen klar forestilling om hva Russland ønsket med Svalbard. De hadde, som mange andre land en historie på øygruppa, men på daværende tidspunkt hadde Russland ingen aktivitet på Svalbard, og den strategiske viktigheten av øygruppa var foreløpig ukjent. Samtidig er det ingen tvil om at Svalbardtraktaten var et diplomatisk kupp i en tid da Norge hadde seierherrenes gunst etter første verdenskrig og Russland var lammet av revolusjon og borgerkrig (Totland, 2016, s. 31).

Det er fem hovedprinsipper ved Svalbardtraktaten, hvorav flere av dem har vært offer for norsk-russisk uenighet siden traktatens ikrafttredelse. For det første sier traktaten at Svalbard er en del av Norge og at traktatens signater anerkjenner Norges fulle og uinnskrenkede høyhetsrett over øygruppen (Lovdata, 2020). Grunnlaget for konflikt har ikke vært at Russland bestrider norsk myndighet på Svalbard, men at Norge i russiske øyne, ved gjentatte anledninger går utover de rammene som blir skissert i traktaten (Åtland, 2003, ss. 34-36). Videre har Sovjetunionen, og senere Russland, ved en rekke anledninger utfordret den norske suvereniteten. Traktatens artikkel 2 til 7 omhandler i varierende grad prinsippet om likebehandling og gir samtlige borgere fra signatarstatene like rettigheter på øygruppen og dens territoriale farvann. Russland har ved gjentatte anledninger ikke bare kritisert Norge for

å diskriminere den russiske nasjonen og dens borgere på Svalbard, men også tydelig uttrykt et ønske om en særstilling i forhold til andre nasjoner (Åtland, 2003, s. 33; Totland, 2016). Etter artikkel 9 «(...) *forplikter Norge sig til ikke å opprette eller tillate opprettet nogen flåtebasis i de egner som er nevnt i artikkel 1 eller anlegge nogen befestning i de nevnte egner som aldri må nyttes i krigsøiemed*» (Lovdata, 2020). Denne artikkelen har vært bakgrunn for noen av de største uenigheter og utfordringer mellom Norge og Sovjet/Russland fra 1925 og frem til i dag (Totland, 2016).

Den militærstrategiske betydningen av Svalbard ble først synlig for Sovjetunionen og Vesten i 1940 da Tyskland invaderte Norge, og i enda større grad da Tyskland angrep Sovjetunionen i 1941. Kreml innså at de som kontrollerer øygruppa også kontrollerer både skipstrafikken i det nordlige Atlanterhavet og adgangen til Atlanterhavet fra det nordlige Russland (Åtland, 2003, s. 49; Totland, 2016, ss. 49-50). I et internt notat fra det sovjetiske utenriksdepartementet fremgår det at Svalbard er av stor militærstrategisk og økonomisk betydning for Sovjetunionen, og «(...) *det land som behersker disse øyene kan sperre passasjen fra Barentshavet og Kvitsjøen, og dermed skape en direkte trussel mot vår eneste isfrie havn i nord- Murmansk*» (Totland, 2016, ss. 49-50).

Den første større utfordringen Norge stod overfor når det gjelder Sovjetunionens syn på Svalbard utartet seg i november 1944. Etter at sovjetiske styrker hadde drevet tyskerne ut av Finnmark, krevde den daværende russiske utenriksministeren Vjatsjelav Molotov at Svalbardtraktaten måtte settes til side, at Svalbard skulle forvaltes av Norge og Sovjetunionen i fellesskap, samt at Bjørnøya skulle overgis til Sovjetunionen. Dette foregikk samtidig som sovjetiske styrker fremdeles hadde tilstedeværelse i Finnmark. Det norske motsvaret var et forslag om å opprette en felles norsk-sovjetiske militærbase på Svalbard. Forslaget ville imøtekomme behovet til Sovjetunionen, ivareta norsk suverenitet, og samtidig ville det kreve enighet fra samtlige traktatland. Disse kravene ble liggende ubehandlet frem til Sovjetunionen gjenopptok forhandlingene i 1946. I løpet av disse årene hadde imidlertid sovjetiske styrker trukket ut av Øst-Finnmark og Norge hadde endret syn på saken. I 1949 ble Norge med i NATO, noe som satte en stopper for videre saksgang (Totland, 2016, ss. 53-62).

Under den kalde krigen la Norge seg på en relativ varsom linje overfor russerne, da spesielt Svalbardtraktatens artikkel 9 var et ømfintlig tema. Sovjetunionen mente at enhver norsk aktivitet som kunne tenkes å ha militær nytte var i strid med traktaten og leverte en rekke protester til Norge for hva de anså som traktatbrudd. Blant annet møtte etableringen av en

norsk flyplass på Svalbard en rekke utfordringer og innsigelser fra sovjetisk side (Åtland, 2003, ss. 35-36). Det første forsøket på etablering av en flyplass var i 1956, da Norge ville ha en flystripe på Kvadehuken ytterst i Kongsfjorden. Den norske regjeringen ytret bekymring for hvordan dette ville påvirke forholdet til Sovjetunionen. Norsk UD konkluderte imidlertid med at traktaten ikke sto i veien for etableringen av en flyplass, og at norske så vel som russiske interesser ville være tjent med etableringen. Russiske protester kom fort, og ble begrunnet med at flyplassen var et ledd i NATOs utbygging av militære flyplasser i de arktiske områdene. Det viste seg også at finansieringen kom fra en amerikansk organisasjon, som det amerikanske flyvåpenet sto bak. Alle tillatelser gitt fra norske myndigheter ble derfor trukket tilbake og flyplassplanene ble foreløpig skrinlagt (Totland, 2016, ss. 78-80).

Først i 1975 ble flyplassen på Svalbard offisielt tatt i bruk, ti år etter at vedtaket ble fremmet. Også Sovjetunionen hadde sett behovet for en flyplass og protesterte ikke direkte mot planene. De ønsket seg imidlertid en felles flyplass, noe Norge ikke aksepterte. Sovjetunionen uttrykte store bekymringer for at flyplassen skulle bli benyttet til militære formål, og dette var med på å hale ut prosessen. Gjennom en lovnad om at flyplassen kun skulle benyttes til sivil trafikk og en norsk-sovjetisk avtale om bruk og kontroll, kunne planene til slutt gjennomføres (Totland, 2016, s. 103; Åtland, 2003, s. 36). Som et resultat av samarbeidet hadde Sovjetunionen gjennom selskapet Aeroflot en kontinuerlig bemanning av observatører på Longyearbyen flyplass. At disse stillingene fra Aeroflot også ble benyttet til spionasje fra KGB ble etter hvert allment kjent på Svalbard. KGBs første stasjonssjef Anatolij Gontsjar, som offisielt var på Svalbard som Aeroflots Commercial Manager, hadde fire år tidligere blitt avslørt som KGB-agent i Storbritannia (Totland, 2016, s. 109).

I 1961 fikk Barentsburg sine to første helikoptre på Kapp Heer. Dette antallet økte til fem i årene frem til 1974, som er det samme året som sysselmannen fikk sitt første helikopter (Totland, 2016, s. 112). Barentsburg er den eneste gjenværende russiske bosettingen på Svalbard og har vært i russisk eie siden 1932, da det statlige sovjetiske kullselskapet Artikugol overtok området fra Nederland (Ibid, ss. 42-44). Oppbyggingen av helikopterbasen på Kapp Heer skjedde uten norsk tillatelse og da luftfartsloven ble gjeldende for Svalbard i 1963, ble det ikke utført kontroll med sovjetisk helikoptertrafikk (Totland, 2016, s.113). I 1975 gjennomgikk basen i Kapp Heer en stor utbygging, der det ble oppført en stor administrasjonsbygning, ny hangar, flere verksteder, og anslagsvis kapasitet til 100 personer. Videre ble de gamle Mi-4 helikoptrene byttet ut med fem helt nye Mi-8 malt i Aeroflots

farger. Mi-8 kom i både sivil og militær utgave, men flere eksperter la merke til at særegenheter ved vinduene og det som angivelig var festebraketter til våpen, vitnet om at dette trolig var den militære typen. Denne helikopterflåten hadde en total løftekapasitet på 150 personer. Begrunnelsen fra Trust Arktikugol for en såpass omfattende luftressurs var at de trengte helikopterressurser for å støtte geologisk leteaktivitet. Det ble i tillegg de neste årene bygget både en kort landingsstripe og et radaranlegg overdimensjonert for en helikopterbase av denne størrelsen. Til tross for at dette klart kunne tolkes som et brudd på Svalbardtraktatens artikkel 9, lot Norge saken ligge for ikke å utfordre forholdet til Sovjetunionen (Åtland, 2003, ss. 35-36; Totland, 2016, ss. 114-119).

Med bakgrunn i Sovjetunionens og nå Russlands stadige forsøk på å hindre Norges og NATOs militære tilstedeværelse på øygruppen, er reaksjonene som oppsto i opprettelsen av satellittstasjonen SvalSat svært interessante. SvalSat ble opprettet i Ny-Ålesund i 1964 og var aktiv frem til 1974, møtte en rekke protester fra Sovjetunionen (Åtland, 2003, s. 36). Da satellittstasjonen på toppen av Platåfjellet, SvalSat, åpnet i 1997 kom det derimot ikke en eneste protest fra Russland. Satellittstasjonen ble initialt drevet av norsk romsenter og amerikanske National Aeronautics and Space Administration (NASA), som fortsatt har interesser i SvalSat. I et historisk perspektiv ville det være nærliggende å tro at SvalSat på Platåfjellet ville føre til større russiske protester. Det er to mulige forklaringer på fraværet av protester fra russisk side. For det første, er informasjonen som hentes ned ved SvalSat også tilgjengelig fra andre steder i verden. For det andre, etablerte Russland i samme periode selv en satellittstasjon i Barentsburg, som det er nærliggende å anta tjener både sivile og militære formål (Totland, 2016, s. 193).

Norges varsomme tilnærming til militærrelaterte spørsmål på Svalbard henger fortsatt igjen den dag i dag, hvor den norske regjeringen har uttrykt en eksplisitt forsiktighet når det gjelder utøvelse av militær aktivitet på Svalbard (Meld. St. 32, 2015-2016). Dette på tross av at traktatens artikkel 9 kun ekskluderer oppretting av flåtebaser eller å anlegge noen form for befestning (Lovdata, 2020). Likevel har Norge med tiden lagt seg på en tydeligere linje og gradvis festet sitt grep om øygruppen, gjennom forvaltning, lovgivning, naturvern, miljø og klimaforskning. Politisk fremstår Norge også vesentlig tydeligere nå enn noen gang tidligere når det kommer til landets rolle på øygruppen.

I senere tid har Norges reaksjoner overfor Russland tilspisset seg. Noe av bakgrunnen for dette henger sammen med Russlands angrep i Georgia og senere annekteringen av Krim-

halvøya (Heier, 2019). Det norske Forsvaret har etter den kalde krigens slutt vært preget av nedrustning. Samtidig som Forsvaret i stor grad har vært rettet mot deltakelse i internasjonale operasjoner og å bidra i amerikansklede koalisjonsstyrker. Norsk nedrustning, kombinert med nye spenninger mellom USA og Russland, har ført til at Norge i økende grad er avhengig av amerikansk støtte. Som et resultat av dette, samt Norges geografiske beliggenhet, står Norge i senter mellom spenninger fra øst og vest (ibid).

En ytterligere faktor i forholdet mellom Norge og Russland er landenes konkurranse om naturressursene i Barentshavet. Fordelingen av områdene i Barentshavet handler i bunn og grunn om eierskap til havområder, økonomiske soner og kontinentalsokkelsoner. Med andre ord handler det om olje, gass, mineraler, levende marine ressurser, og forvaltning og kontroll av disse. Området er viktig for Russland med tanke på tilgangen til olje og gassfeltene som ligger i de arktiske områdene øst for Svalbard. Uhindret adgang og rett til utnyttelse av disse ressursene vil ha avgjørende betydning for Russlands økonomi og fremtid (Åtland, 2003).

Det knytter seg altså både russiske og norske interesser til Barentshavsregionen, i tillegg til generelle geopolitiske interesser. I denne sammenheng kan man heller ikke se bort fra at Norge, som et NATO-land, også ivaretar interessene til en av verdens hovedaktører; USA (Zilanov, 2018, ss. 40-41). Ved å representere NATOs nordligste grense mot Russland, vil Norge nødvendigvis måtte forholde seg til handlinger og retorikk fra både medlemsland og fra Russland i et bredt spekter av saker.

2.2 Russiske utenrikspolitiske målsettinger på Svalbard

Sovjetunionen, og senere Russland, har tolket Norges suverenitet på Svalbard som betinget, ikke uinnskrenket. Noe av det viktigste for det russiske imperiet var å hindre andre i å få uforholdsmessig stor innflytelse over Svalbard (Jørgensen, 2010, s. 42; Åtland, 2003).

Dermed ble tolkningen av Svalbardtraktaten og dets innhold brukt for å begrense Norges suverenitetsutøvelse, samt å styrke sovjetisk og senere russisk innflytelse. Da militærmakt ikke var et aktuelt virkemiddel i fredstid, godtok Moskva de norske kravene i traktaten mot at Sovjetunionens spesielle interesser ble anerkjent. Dermed endte Moskva opp med større innflytelse i området enn hva Svalbardtraktaten forutsatte.

Viseutenriksminister Andrej Fjodorov hevdet i 1991 at Russland ikke hadde noen strategiske eller politiske interesser å ivareta på Svalbard. Noen år senere, i 1997, vedtok den russiske regjeringen imidlertid et konsept for den russiske føderasjonens politikk på Spitsbergen.

Konseptets hovedpoeng var at bevaring og styrking av den russiske tilstedeværelsen på øygruppa skulle være et langsiktig mål i russisk politikk (Jørgensen, 2010, ss. 48-50). Dette skulle Russland oppnå gjennom gruvedriften, der alternative næringsveier skulle utvikles dersom driften stod i fare for å legges helt eller delvis ned. I tillegg ble Arktikugols virke som den ledende russiske organisasjonen på Svalbard fremhevet, og et regjeringsvedtak i år 2000 peker på at andre russiske organisasjoners virksomhet på Svalbard skal gå via kullselskapet. Slik ble Arktikugol Russlands forlengende arm og viktigste redskap i Svalbardpolitikken (Jørgensen, 2010, ss. 48-50; Åtland, 2003, ss. 32-33).

Maktforholdet mellom Norge og Russland endret seg etter Sovjetunionens sammenbrudd. Tidligere Murmansk-guvernør, Jurij Jevdokimov, uttrykte følgende perspektiv til situasjonen i nordområdene:

«I Arktis står man overfor globale problemstillinger knyttet til Russlands sikkerhet. Dette forstår man også i Norge – slik er det alltid: Når et land midlertidig svekkes, vil nabolandene forsøke å dra fordel av det» (Jørgensen, 2010, s. 79).

For Russland er Svalbard nøkkelen til en fri utgang fra Barentshavet. Jurij Jevdokimov er klar i sitt syn på at en svekkelse av russisk tilstedeværelse i nord straks vil bli utnyttet av de vestlige landenes interesser. At Arktis er av strategisk betydning forklarer Jevdokimov ved å peke på at den viktigste gjennomfartsåren til Atlanterhavet, for de russiske atomubåtene, er gjennom Barentshavet og forbi Svalbard (Jørgensen, 2010, s. 79; Zilanov, 2018, s. 111, 173). Dersom Russland gir fra seg kontrollen og tilstedeværelsen på Svalbard vil NATO komme enda et skritt nærmere de russiske grensene.

Kystvakten spiller en sentral rolle i håndhevelsen av den norske tolkningen av spillereglene i fiskevernsonen og norsk økonomisk sone. Hendelsene med trålerne «Tsjernigov» og «Elektron» er eksempler på dette. I 2001 ble den russiske tråleren Tsjernigov innsisert og anholdt av norsk kystvakt. Tråleren ble brakt til Tromsø og bøtelagt for å drive ulovlig fiske i fiskevernsonen rundt Svalbard (FFI, 2006). Som svar på arrestasjonen av Tsjernigov hadde tidsskriftet *Maskoj Sbornik*, utgitt av den russiske generalstaben, i 2001 en artikkel om at NATO og Norge prøvde å presse Russland ut fra Svalbard og Svalbardsonen. I artikkelen ble det videre hevdet at russiske sikkerhetsinteresser var truet (Totland, 2016, s. 207). Russiske myndigheter reagerte også med å kalle den norske ambassadøren inn på teppet for en formell protest (FFI, 2006; Åtland, 2003, s. 34). I 2005 ble nok en russisk tråler utgangspunkt for konflikt i fiskevernsonen. Tråleren «Elektron» ble tatt i arrest av norsk kystvakt for ulovlig fiske og miljøkriminalitet, men kapteinen satte kursen mot russisk farvann med to norske

fiskeriinspektører fortsatt ombord (Ibid). Tråleren, med norsk kystvakt etter, ble møtt av en russisk destroyer, som fulgte «Elektron» til russisk farvann og videre til havnen i Murmansk. De to observatørene blir holdt i to dager før den norske kystvakten fikk seile inn og hente dem (Totland, 2016, ss. 200-201). Etter noe press ble kapteinen stilt for russisk rett, hvor han ble frikjent for kidnapping, men dømt for tyvfiske (Ibid).

Reaksjonen fra russisk side er interessant da det viser kontraster i håndteringen av de to tilfellene Tsjernigov og Elektron. I Tsjernigov-saken betrakter Russland handlingen som at Norge tilsidesetter den uskrevne overenskomsten som hadde regulert forholdet mellom landene i fiskevernsonen siden opprettelsen i 1977. Reaksjonene i Elektron saken var heller nøkterne til tross for uttalelsen fra utenriksminister Sergej Lavrov om at Russland aldri hadde anerkjent det norske regimet i fiskevernsonen. Den føderale statskanalen *Rossija* stilte spørsmålsteget ved om kaptein Jarantsev var en folkehelt eller en simpel fiskeriforbryter. Kapteinen ble dømt av russerne til å betale 100 000 rubler (Jørgensen, 2010, ss. 57-60).

Russland ser på Svalbard som et verdifullt forhandlingskort i samkvemmet med Norge. Landområdene på Svalbard har derimot i seg selv aldri vært viktige nok til at Russland virkelig har ofret mye tid på øygruppen. Russland ser ut til å rette sin oppmerksomhet mot landområdene på Svalbard hovedsakelig i de tilfellene der de opplever sin tilstedeværelse i Barentsburg som truet. Norge har gjennom lang tid økt kontrollen over et enormt havområde i nord, og over et noe mindre landområde. Økt norsk kontroll går naturligvis utover andre lands oppfatning av handlefrihet. På Svalbard er det først og fremst Russland som protesterer, men i fiskevernsonen har protestene vært like sterke fra land som Island og Spania (Jørgensen, 2010, ss. 98-99).

Hovedargumentet for en russisk tilstedeværelse på Svalbard har lenge vært kulldrift. I dag består gruvebyen Barentsburg av omtrent 500 fastboende, mens det tidligere også har vært drift og bosetting ved Pyramiden og Grumant. Gruvedriften i Barentsburg er ikke lenger bærekraftig, og det er trolig ikke kullforekomster for mange års drift igjen i gruvene. Likevel opprettholder Russland sin tilstedeværelse på øygruppen, noe som viser at landet anser øygruppen som viktig og aktuell både militært, politisk og økonomisk (Jørgensen, 2004; Åtland, 2003). Fiskevernsonen, som tidligere nevnt, er også av vesentlig betydning for Russlands interesser. Russland mener Norges suverenitet i havområdet rundt øygruppen ikke strekker seg utover bestemmelsene i Svalbardtraktaten. Foruten noen hendelser har imidlertid Russland de siste tiårene respektert fiskevernsonen, og Norges håndhevelse av denne, så lenge

russiske fiskere har tilgang til området. Russiske innvendinger mot norsk suverenitet og forvaltning dreier seg ikke om et ønske om å åpne opp for andre nasjoner, men i større grad om å skaffe seg en særstilling i området i forhold til de andre traktatlandene (Jørgensen, 2004).

Forholdet mellom Russland og USA har i etterkrigstiden vært anspent. Norges sterke tilknytning til USA, gjennom blant annet medlemskap i NATO, har på mange måter bidratt til at Russland anser Norge som en potensiell trussel. Videre er Norges geografiske plassering, med landegrense til Russland og en lang kystlinje mot Nordsjøen og Barentshavet, av vesentlig betydning for russisk og NATOs kontroll. Etter annekteringen av Krim-halvøya har også USA økt sitt nærvær i nordområdene, blant annet med gjenopprettelsen av USAs andre flåte i Northfolk og amerikansk anti-ubåt kapasitet på Island (Heier, 2019). Samtidig er Kola-halvøya hjemmebase til ca. 2/3 av den russiske marinen sin flåte, og utgangspunktet for den eneste sikre sjøruten mot åpent polhav. Betydningen av dette forsterkes ved at Svalbard ligger i Russlands indre bastionforsvar, hvor målsettingen er full russisk kontroll ved en væpnet konfrontasjon. Den korteste missilbanen mellom Kola-halvøya og Washington D.C går eksempelvis rett over Svalbard. Det vil derfor være avgjørende for Russland å ha uhindret adgang til disse områdene.

2.3 Oppsummering

Svalbardtraktaten står igjen som en diplomatisk seier for Norge. Helt siden traktatens ikrafttredelse har denne vært utgangspunkt for konflikt mellom Norge og Russland. Der Russland hele veien har ytret en holdning til at traktaten må tolkes betinget, har Norge tolket traktaten til å være uinnskrenket og gitt Norge den fulle og uinnskrenkede høyhetsrett over øygruppen. Norges tolkning av traktaten har til tider latt Norge stå alene blant samtlige traktatland. Der hvor flere av de andre traktatlandene i stor grad har vært uenige i tolkningen som omhandler havområdene utenfor øygruppens territorialfarvann, har Russland også utfordret Norges suverenitetshevdelse og krevd særbehandling.

Russland er det eneste andre landet som har hatt permanente bosettinger på øygruppen de siste 100 årene, etter at både svenskene og nederlenderne forlot øya. Dette gir Russland grunnlag og ambisjon om større rettigheter i området enn det som fremkommer av traktaten, for noen av signatarstatene. Konflikt og uenighet har i stor grad dreid seg om å hindre norsk og alliert militær aktivitet og etablering av installasjoner, samt uenighet i norsk forvaltning

gjennom miljøtiltak, vernesoner og fiskeriforvaltning. Norsk forvaltning av øygruppen har som oftest medført begrensninger for Russland.

Russlands målsettinger i Arktis kan oppsummeres innenfor tre kategorier; økonomisk ved å sørge for uhindret tilgang til de russiske havområdene øst for Svalbard, hvor 90 % av russisk olje og 80 % av gassressurser utvinnes (Heier, 2019). Fiskevernsonen er i denne sammenheng også av vesentlig betydning da Norge og Russland har de største fiskekvotene i disse ressursrike havområdene.

De militære målsettingene er å sikre Russland en isfri havn i nord ved at gjennomfartsåren forbi Svalbard og til Atlanterhavet forblir uhindret. I tillegg ligger Svalbard innenfor den russiske bastionen der Russland har som målsetting å ha full militær kontroll. Fra et russisk perspektiv vil det å opprettholde kontrollen og tilstedeværelsen på Svalbard hindre NATO fotfeste i regionen.

De politiske målsettingene er å begrense Norges innflytelse på Svalbard, samt hindre andre traktatland å få særbehandling og innflytelse på øygruppen og havområdene rundt.

Svalbardtraktaten brukes som et forhandlingskort og verktøy for å oppnå de politiske målsettingene. Med bakgrunn i en lang historisk tilstedeværelse på Svalbard, og at Russland har en geografisk beliggenhet som gir tilsvarende adgang til både øygruppen og de arktiske områdene er det klart at landet har utenrikspolitiske interesser i regionen.

3 Teori

Teorikapittelet tar for seg aktive tiltak fra Sovjettiden og frem til dagens Russland. For å kunne belyse russiske aktive tiltak i moderne sammenheng er det vesentlig å trekke de historiske linjene mellom fortid og nåtid. Derfor tar teoridelen for seg russiske utviklingstrekk ved å vise til sentrale personer og doktriner i et statsvitenskapelig perspektiv. Ved å belyse metodene og virkemidlene fra et russisk perspektiv dannes grunnlaget for å forstå Russlands bruk av aktive tiltak i nyere tid, samt hvordan dette kan komme til anvendelse på Svalbard. Kapittelet avsluttes med en oppsummering.

3.1 Aktive tiltak

Avhoppere fra tidligere Sovjet, Vasili Mitrokhin og Oleg Gordievski, er sentrale kilder i fremstillingen av aktive tiltak sett fra et russisk perspektiv. Et flertall forskere har tatt utgangspunkt i deres bidrag gjennom forklaringer og skildringer av Russlands

utenrikspolitiske handlinger. Denne studien legger stor vekt på forskning og publikasjoner som analyserer kildematerialet fremlagt av Mitrokhin og Gordievski, for å kunne forstå aktive tiltak fra et russisk perspektiv. I tillegg vektlegges General Valery Gerasimovs synspunkter der han blant annet argumenterer for at bruken av ikke-militære midler har blitt utviklet med det formål å øke Russlands påvirkningsmakt, og anser dette som mer effektivt enn militære midler (Gerasimov, 2016). General Gerasimov sitt perspektiv ses i sammenheng med forståelsen av aktive tiltak i moderne tid. Til tross for at de senere årenes handlinger fra Russland kan gi inntrykk av at Gerasimov-doktrinen er ledende, kan dette være en feiltolkning fordi Primakov-doktrinen fremdeles oppleves som sentral i russisk utenrikspolitikk (Galeotti, 2018; Rumer, 2019).

Primakov-doktrinen, oppkalt etter tidligere utenriks- og statsminister Yevgeny Primakov, peker på tre prinsipper for russisk utenrikspolitikk med bakgrunn i at Russland ikke kan akseptere en unipolar verden med USA som ledende statsmakt med militær, økonomisk og politisk dominans (Rumer, 2019; Mattsson, 2015a). For det første legger doktrinen vekt på at Russland bør arbeide for en multipolar verdensorden der maktbalansen jevnes ut. I denne sammenheng bør ikke Russland forsøke å konkurrere med USA, men søke et samarbeid der makten fordeles mellom Russland, Kina, India og USA. I neste steg bør Russland insistere på sin forrang i post-sovjetiske landområder og således lede integrasjon av disse regionene. Dette betyr at Russland bør posisjonere seg slik at post-sovjetiske land foretrekker tettere bånd og samarbeid med Russland foran andre stater og allianser. For det tredje bør Russland motsette seg ekspansjon av NATO (Ibid).

Rumer (2019) sammenligner Primakov- og Gerasimov-doktrinene slik:

PRIMAKOV DOCTRINE (1996)	GERASIMOV DOCTRINE (2013)
The defining concept of Russian foreign and defense policies for over two decades	Effort to develop an operational concept for ongoing confrontation with the West
<ul style="list-style-type: none"> • View of Russia as an indispensable actor with an independent foreign policy • Vision of a multipolar world managed by a concert of major powers • Insistence on Russia's primacy in the post-Soviet space and the pursuit of Eurasian integration • Opposition to NATO expansion • Partnership with China	<ul style="list-style-type: none"> • Whole-of-government warfare • Fusion of elements of hard and soft power across various domains • Permanent conflict transcending the boundaries between peace and war

«Russlands annektering av Krim i 2014, krigslignende handlinger i Øst-Ukraina, bruk av desinformasjon, og innblanding i vestlige valg har forsterket inntrykket av at Gerasimov doktrinen er den nye måten Russland fører krig og utenrikspolitikk på. Dette inntrykket er feil».³ (Rumer, 2019, s. 9)

Primakov-doktrinen legger grunnlaget for Russlands konseptuelle fremtoningen i utenriks- og forsvarspolitiske anliggender. Mens Gerasimov-doktrinen er å betrakte som en operasjonalisering av det konseptuelle, der de utenriks- og forsvarspolitiske målene oppnås ved at Russland bruker virkemidler på tvers av både offentlige og private etater, departement og institusjoner. Videre begrenser Gerasimov-doktrinen seg ikke til utelukkende økonomiske og militære virkemidler, men søker å kombinere disse med diplomatiske, kulturelle og historiske perspektiv. Altså en kombinasjon av *harde* og *myke* virkemidler på tvers av ulike domener (Rumer, 2019, s. 5).

På Svalbard kommer doktrinene til uttrykk ved at Russland anser økt amerikansk tilstedeværelse, i og omkring øygruppen, som et forsøkt på å hindre russiske interesser. Russlands mål om militær kontroll av bastionforsvaret blir åpenbart påvirket av Norges invitasjon av amerikanske militære styrker, både til lands og til havs. I tråd med doktrinene vil Russland måtte respondere på norske handlinger som både utfordrer og er i strid med russiske

³ Egen oversettelse

målsettinger. Aktive tiltak vil i denne sammenhengen være det mest foretrukne virkemiddelet til Russland for å oppnå ønsket effekt.

Sergey G. Chekinov og S.A. Bogdanov (2013) gir også et innblikk i russisk tankegang når det gjelder aktive tiltak og underbygger med dette Gerasimov-doktrinen. I en påvirkningsoperasjon brukes bevisste virkemidler som propaganda, diplomati og skjulte operasjoner med varierende intensitet for å opprettholde størst mulig grad av usikkerhet hos motstanderen. Usikkerhet i en krise eller pågående hendelse fører til handlingslammelse og feilaktige vurderinger og handlinger fra de som er under påvirkning (Grøstad, 2017). Tilgang til informasjon og forståelse for motstanderen er viktige faktorer, fordi disse danner grunnlaget for hvilke virkemidler som vil gi best effekt når de benyttes i påvirkningsoperasjoner (Chekinov & Bogdanov, 2013). Virkemidlene har til formål å overbevise potensielle interne fiender om at alternative politiske tilnærminger ikke er mulig, i tillegg til å holde eksterne motstandere i ubalanse (Sipher, 2018; Chekinov & Bogdanov, 2013)

Ubalanse kan oppnås ved å kontrollere og dominere informasjonssfæren. Nye russiske og kinesiske militærdoktriner peker på den globale informasjonssfæren som fremtidens slagmark. Konflikter vinnes og tapes i fase null av konfliktspekteret. Kinas tredelte krigføringsstrategi er avhengig av legal krigføring, media-krigføring og psykologisk krigføring. Russlands Gerasimov-doktrine fremhever utstrakt bruk av politiske, økonomiske, informative, humanitære og andre ikke-militære virkemidler. Med dette som bakteppe er det høyest sannsynlig at subversjon og aktive tiltak kommer til å øke i omfang og hyppighet i pågående og kommende konflikter (Abrams, 2016, s. 27).

Med utgangspunkt i inndelingen til Kux (1985), rommer den *hvite* komponenten i aktive tiltak alle åpne operasjoner som blant annet diplomati, handel, bistand og informasjonskampanjer. Den russiske informasjonskrigen anses av ledende diplomater og militære ledere å utgjøre en betydelig sikkerhetstrussel både for Europa og Amerika. Mens flere er kjent med russisk statskontrollert media, regnes disse bare for å utgjøre toppen av isberget. Den hvite propagandakomponenten dekker mye bredere og har til hensikt å forme det globale informasjonsdomenet (Abrams, 2016; Kux, 1985). En forutsetning for å kunne påvirke globalt er støtte og tillit fra den russiske befolkningen. Dette oppnår den russiske statsmakten gjennom påvirkning av egen befolkning.

Russlands befolkning blir eksponert for informasjon som kommer fra offisielle statlige organer. En undersøkelse viser at for 86% av befolkningen er nyheter gjennom fjernsyn hovedkilden til informasjon, selv om de fleste er innforstått med myndighetenes utstrakte sensur av innholdet på fjernsyn. En måte å unngå statlig sensur på er å bruke internett, noe som nyttes i særlig utstrakt grad blant unge mennesker. Likevel er det overraskende at 44% av befolkningen i Russland er av den oppfatning at flertallet ikke behøver å vite sannheten så lenge den ikke angår dem direkte. Det er ikke utenkelig at slike holdninger kan være en forklaring på den overveldende tilliten presidenten har innad i Russland (Bærug, 2018, s. 25).

Russiske myndigheters påvirkningsmuligheter internt i Russland kan oppsummeres i tre hovedbolker. For det første utøves det press mot opposisjonelle aviser og fjernsynskanaler, der disse enten legger ned sin virksomhet for godt, eller innfører effektiv selvsensur for å unngå nedleggelse. For det andre har styresmaktene i Kreml evne og vilje til å bruke «svart PR», slik de for eksempel gjorde mot utfordrerpartiet *Fedrelandet – Hele Russland*, under valgkampen i 1999. Her ble rykter om partiets frontfigurers tilknytning til mafia og diverse andre kriminelle virksomheter spredt i alle statlige kanaler. For det tredje foretas det omfattende politisk og administrativ inngripen i opposisjonspartiernes virksomhet. Dette gjelder for eksempel avslag på demonstrasjonssøknader og valgmøter, oppsigelser av opposisjonskandidater, endeløse skatteinspeksjoner og selektiv bruk av administrative avgifter (Hønneland & Jørgensen, 2006, s. 72). Ved å tvinge opposisjonen til taushet vil statsmaktens stemme være den eneste og hele sannheten. Tilsvarende ambisjon har russiske myndigheter i utenrikspolitikken.

Kremls bruk av aktive tiltak i utenrikspolitikken tok ikke slutt med Sovjetunionens kollaps. Aktive tiltak i moderne russisk politisk «krigføring» kan ses på som en fortsettelse av tidligere måter Sovjetpolitikken ble ført på. Russland har oppgradert teknikkene til å takle betydelig økning i omfang, hastighet og bruk av cyberdomenet slik at disse kan anvendes i dagens digitaliserte og globaliserte verden (Abrams, 2016, ss. 14-18; Sipher, 2018). Under den kalde krigen var den mest utstrakte metoden innen sovjetiske aktive tiltak manipulering av globale medier. Måten slike angrep ble utført på kan kategoriseres i den *grå* komponenten av aktive tiltak. Kort oppsummert handlet det om å plante (plant), ruge (incubate) og forplante (propagate) ønsket budskap eller narrativ. Desinformasjon i forbindelse med HIV-viruset er et eksempel som illustrerer denne metoden. Russerne plantet påstander om at HIV-viruset var et våpen som det amerikanske forsvaret utviklet, og slapp ut som et angrep. Disse påstandene

ble fanget opp av mindre mediekkanaler som igjen publiserte dette som nyheter. Etter noen år kom offisielle russiske mediekkanaler på banen og lagde større nyheter og publikasjoner som henviste til de lokale mediene som kilder. Kort tid etter begynte nyhetene å spre seg i resten av verdenssamfunnet. Ettersom HIV-viruset var ganske ukjent og skremmende på 1980-tallet, fungerte desinformasjonskampanjen til Sovjet og bidro til å rette negativt syn på amerikanerne. I dagens samfunn kan denne type angrep med enkle grep utføres ved bruk av internett og sosiale medier som Twitter, der en sak lastes opp som en tweet for så å bli retweetet og på den måten oppnå stor spredningsgrad (Abrams, 2016, s. 19; Sipher, 2018).

Handelspolitikk gir muligheter for å spre ønsket budskap. Handelspolitiske virkemidler er vanlige i nasjoners ønske om å oppnå spesifikke politiske mål og siden Russland ikke er medlem av Verdens handelsorganisasjon, er landet heller ikke bundet av formelle regler for handel. Laksekrigen mot Norge startet i forlengelsen av «Elektron» episoden. Norsk oppdrettslaks ble anklaget av russiske veterinærmyndigheter for å ha for høye blyverdier. Sammen med elendige sanitære forhold ved flere oppdrettsanlegg i Norge, hevdet Russland at laksen ikke var egnet til menneskeføde. Dermed ble all import forbudt til lakseprodusentene kunne dokumentere endring til det bedre. Denne hendelsen alene er kanskje ikke tilstrekkelig til å påvise en direkte sammenheng mellom «Elektron» saken og lakseforbudet, likevel var russisk presse ikke i tvil om at dette var Russlands motsvar på «Elektron» saken. Tilsvarende tiltak fra russisk side er brukt flere ganger. Som i 2005 da Russland innførte importforbud mot kjøtt fra Polen og georgisk vin. Eller i 2006 da forholdet mellom Georgia og Russland forverret seg og det ble innført importforbud av mineralvann fra Georgia (Jørgensen, 2010, s. 65). I tillegg til handelspolitikk kan andre allianser og samarbeidsavtaler påvirkes til å oppnå ønsket effekt.

Splittelse, uenighet og konflikt mellom vestlige allianser gjennom bruk av påvirkningsagenter og frontgrupperinger var en av målsettingene i Sovjetunionens aktive tiltaksstrategi. Samme målsettinger har dagens Russland, der særlig splittelse og uenighet i Den europeiske union (EU) og NATO-statene anses som strategiske muligheter. I en rapport fra medlemmer i EU vises det til manglende samstemthet i EU mot en felles politikk overfor Russland. Denne type uenighet gir Russland økt pressmiddel overfor EU gjennom, blant annet, inngåelser av bilaterale avtaler (Leonard & Popescu, 2007). Hellas og Kypros er eksempler der begge regjering forsvarete tette bånd til Russland og samtidig legger ned veto i saker som fremmes av EU mot Russland. Kypros har store økonomiske interesser i relasjon med Russland, der

betydelige russiske verdier spares i Kypros (Ibid). Foruten handelspolitikk, allianser og samarbeidsavtaler kan aktive tiltak også anvendes mot politiske partier og organisasjoner.

Russland har påvirkningsmuligheter i den *sorte* komponenten av aktive tiltak, gjennom manipulasjon av politiske grupperinger og partier. Særlig er dette gjeldende i ytre høyremiljøer og organisasjoner. Russlands lån på 11 millioner euro til Marine Le Pen, leder for det franske høyreekstreme partiet *Rassemblement National*, kan ses på som den sorte komponenten i aktive tiltak, der forsøk på manipulasjon og påvirkning var virkemidlene (Abrams, 2016, ss. 22-23). Franco-Russian Dialogue Association var de første delegatene fra EU som besøkte Krim-halvøya etter Russlands annektering, og i ettertid hevdet de at det ikke fantes noen grunner til å ha sanksjonert mot Russland for handlingene på Krim-halvøya. Av EU ble besøket betraktet som ulovlig (Ibid, s. 24). Begge disse tilfellene er ledd i aktive tiltak rettet mot Frankrike. Samtidig som handlinger som dette reflekterer Gerasimov-doktrinen, ved at Russland kombinerer økonomiske virkemidler sammen med diplomatiske.

3.2 Oppsummering

Aktive tiltak er ikke nytt i russiske strategier og tankesett. General Valery Gerasimov argumenterer blant annet med at bruken av ikke-militære midler har blitt utviklet med det formål å øke Russlands påvirkningsmakt, og anses som mer effektivt enn militære midler. Aktive tiltak i moderne russisk politisk «krigføring» kan ses på som en fortsettelse av tidligere måter Sovjetpolitikken ble ført på, hvor dagens Russland har oppgradert teknikkene til å takle betydelig økning i omfang, hastighet og bruk av cyberdomenet. På den måten kan disse teknikkene anvendes i dagens digitaliserte og globaliserte verden. Som eksempel bruker Russland handelspolitiske virkemidler for å nå spesifikke mål. Siden Russland ikke er medlem av Verdens handelsorganisasjon, er landet heller ikke bundet av formelle regler for handel.

Splittelse, uenighet og konflikt mellom vestlige allianser ved bruk av påvirkningsagenter og frontgrupperinger er en målsetting som er videreført fra sovjetisk strategi til dagens Russland. Aktive tiltak spiller i denne sammenheng en betydelig rolle, der særlig det å bidra til splittelse og uenighet mellom statene i EU og NATO er en sentral målsetting. Svalbard, med de omkringliggende øygruppene og havområdene, gir Russland muligheter i det politiske, økonomiske og militære domenet til å anvende aktive tiltak med det formål å motsette seg ekspansjon av NATO.

Svalbards betydning for Russland er undervurdert. Særlig dersom området ses på fra et russisk perspektiv, med Primakov- og Gerasimov-doktrinene som bakgrunn. Russland kan definitivt bruke aktive tiltak på Svalbard som vil ha betydning for målsettingen om en multipolar verdensorden, uten å konkurrere med USA. Spillet med at ingen makter må bli for sterke er et gammelt stormaktsspill, slik at Kinas økende rolle som Russlands samarbeidspartner også i områdene rundt Svalbard er å betrakte som et diplomatisk trekk fra russisk side (Tvedt, 2020).

4 Metode

I det følgende vil det redegjøres for studiens metodiske valg som danner grunnlaget for denne studiens forskningsstrategi, datainnsamling og analyse av funn. Kapitlet tar også for seg framgangsmåten til forskerne når det gjelder dataanalyse og hvordan studien behandler data. I tillegg vil det gis en redegjørelse omkring studiens validitet og reliabilitet, samt etiske betraktninger og øvrige refleksjoner.

4.1 Forskningsstrategi og design

Forskningsdesign skal gi forskerne svar på hva og hvem som skal undersøkes, og hvordan undersøkelsen skal gjennomføres (Johannessen, Christoffersen, & Tuft, 2011, s. 77).

Forskningsstrategier gir rammer for gjennomføringen av undersøkelser og viser til valg forskerne må ta, som eksempelvis tverrsnittsundersøkelser, eksperimenter, evalueringer, fenomenologi, etnografi, grounded theory og caseundersøkelser. Forskningsdesign dreier seg om formgivning der forskerne starter med problemstillingen og vurderer hvordan det er mulig å gjennomføre undersøkelsen fra start til mål (ibid). Tidsdimensjonen er en styrende faktor for hvordan undersøkelser skal gjennomføres, og kan i enkelte tilfeller være en begrensende faktor.

I denne studien har forskerne valgt en kvalitativ metode med dokumentbaserte casestudier som forskningsdesign. Kvalitativ metode er kjennetegnet ved fraværet av én analytisk hovedretning (Johannessen et al., 2011, s.86). Det er ikke dermed sagt at forskerne kan gjøre som de vil, fordi man må velge hvordan data skal samles inn, og de valg man tar på ett trinn i prosessen binder og begrenser mulighetene i senere trinn. En annen fremgangsmåte ville vært en kvantitativ metode der tilnærmingen hadde vært å få frem en mengde av forekomsten som kan tallfestes og analyseres statistisk (ibid). Studiens problemstilling påvirker også valg av forskningsdesign og metode. Denne studiens problemstilling har til hensikt å gå i dybden av

russiske aktive tiltak og retter således arbeidet mot en mer detaljert og nyansert forståelse av mønstre, sammenhenger og kjennetegn. Til dette er en kvalitativ tilnærming den mest hensiktsmessige metoden. Siden kvalitativ forskning kan gjennomføres på mange ulike måter, og forskjellige emner kan utforskes på ulike måter, er transparens i studiens resultater avgjørende (ibid).

Casestudie er valgt som forskningsdesign for å belyse betydningen av et utvalg av historiske hendelser mer inngående (Johannessen et al., 2011, ss. 86-89). «*Det som kjennetegner en casestudie, er at forskeren henter inn mye informasjon fra noen få enheter eller caser (...) gjennom detaljert og omfattende datainnsamling*» (Johannessen et al., 2011, s.90). En case kan omfatte ett eller flere land og være en hendelse, for eksempel Russlands annektering av Krim-halvøya i 2014. Ved å gå grundig metodisk til verks vil forskerne også imøtekomme målet om å være transparent i fremstillingen av studiens resultater.

Denne studiens forskningsdesign tar utgangspunkt i Robert K. Yin sin fremstilling av casestudier, som presentert i Johannesen et al. (2011). Yin peker på to dimensjoner ved casestudier. For det første har forskeren måttet ta stilling til om studien skal være én enkeltcase eller flere caser. For det andre blir spørsmålet hvorvidt forskerne skal anvende én eller flere analysedimensjoner (ibid, s. 91). I denne studien tar forskerne for seg flere caser der Russland har spilt en sentral rolle gjennom bruk av ulike virkemidler, herunder aktive tiltak.

Casene som er valgt er tidligere nevnte; valgpåvirkningen i USA, annekteringen av Krim-halvøya og Russlands forhold til Baltikum. Ved å ta for seg flere caser vil studien kunne peke på utviklingstrekk basert på kjennetegn i russisk bruk av aktive tiltak. Videre er det anvendt flere analysedimensjoner for å omfavne mangfoldet i aspekter av aktive tiltak. I dette ligger en teoretisk antagelse om at russiske aktive tiltak omfavner mer enn én analysedimensjon. Derfor anses det som lite hensiktsmessig å ta for seg én analyseenhet fordi aktive tiltak kan og bør ses som en kombinasjon av ulike virkemidler med samme mål og hensikt. Eksempelvis bør utenrikspolitisk retorikk og budskap via diplomatiske kanaler ses i sammenheng med propagandakampanjer, samt det som foregår i cyberdomenet. Dette nettopp for å forstå helheten av virkemidlene. Hensikten med flercasesdesign med flere analyseenheter er at forskerne skal få informasjon fra flere enheter (historiske hendelser), innenfor studiet av flere systemer (politisk, samfunnskritisk, sosial og teknologisk), slik at hver enkelt casestudie bidrar til å belyse studien som helhet (Johannessen et al., 2011, s. 92). Altså skal funn i de

ulike caser ses i sammenheng med hvilke mulighetsrom Russland har til å nytte aktive tiltak på Svalbard.

Det er fem komponenter som er spesielt viktige ved gjennomføringen av en caseundersøkelse (Johannessen et al., 2011, s. 90-91:221-227):

- 1) Problemstillingen: Det er den som styrer caseforskningen og bør den inneholde spørsmål som berører prosess (hvorfor og hvordan noe skjer). Denne studiens problemstilling berører prosessen allerede i formuleringen av problemstillingen, *på hvilken måte* kan russiske aktive tiltak bidra til å oppnå Russlands målsettinger på Svalbard? Forenklet kan problemstillingens prosess illustreres med et ønske om å styre studien gjennom forskningsspørsmål som beskriver et mulig handlingsrom på Svalbard, og på denne måten adressere hvorfor Russland potensielt vil ha ambisjoner på Svalbard. Deretter belyser studien en mulig fremgangsmåte basert på mulighetsrom, samt sentrale kjennetegn for aktive tiltak, med den hensikt å besvare hvordan noe skjer. Sentralt i problemformuleringen er søken etter inngående forståelse for fenomenet aktive tiltak, samt Russlands målsettinger spesielt på Svalbard.
- 2) Teoretiske antagelser: I studien legges annen sentral forskning til grunn innenfor samme forskningsområde. I tillegg til en antagelse om at russiske aktive tiltak pågår kontinuerlig, også der Norge har suverenitet og interesser.
- 3) Analyseenheter: I denne studien avgrenses det til å omhandle historiske hendelser og forskernes definisjon av begrepet *aktive tiltak* i en påvirkningsoperasjon. Videre består studien av flere analyseenheter fordi den tar for seg konsekvenser/utfall ved å forstå hvilke deler av samfunnet som blir berørt av slike operasjoner.
- 4) Den logiske sammenhengen mellom data og antagelsene: Analysestrategien i studien er teoristyrte, både fordi den tar utgangspunkt i annen forskning innenfor samme område og fordi forskerne velger å gjennomføre grundige dokumentstudier av sentrale kilder. Mer om kildene blir presentert senere i kapittelet.
- 5) Kriterier for å tolke funnene: Funnene i studien blir tolket opp mot allerede eksisterende teori innen forskningsområdet. Yin anbefaler at forskerne bør ha en foreløpig teori før selve datainnsamlingen og relatere funnene til eksisterende teori (Ibid). I tråd med anbefalingen har forskerne en foreløpig teori om russiske aktive tiltak som danner grunnlaget for denne studien. Forskernes egne casestudier av flere historiske hendelser, sammen med øvrige dokumentstudier, ses i sammenheng med en allerede etablert teoretisk forståelse, og danner grunnlaget for valgt fremgangsmåte i

analysen av et potensielt forløp russiske aktive tiltak kan ha på Svalbard. I tillegg er det selvsagt forankret i de faktiske russiske målsettinger og interesser på Svalbard.

De fem komponentene vil sammen bidra til evidensbasert forskning, ved at empiriske funn drøftes opp mot et teoretisk rammeverk og gir ny innsikt i forhold og prosesser som knytter seg til russiske aktive tiltak. De tre casene bidrar i tillegg til datatriangulering, gjennom sine ulike kontekster, tidsintervaller og tilfang av kilder, som igjen øker studiens robusthet (Johannessen & Olaisen, 2006). At det er to forskere som utfører denne studien bidrar også til forskertriangulering. Ved at datamaterialet blir gjenstand for utfyllende perspektiver og diskusjoner, belyser også flere sider ved studiens fokus.

Formålet med denne studien er å utforske forhold som er mindre kjent, og derfor har forskerne valgt en eksplorativ tilnærming i undersøkelsene. En eksplorativ fremgangsmåte har som mål å utvikle et nytt perspektiv eller nye teorier og begreper som kan bidra til at man ser virkeligheten med nye øyne (Johannessen et al., 2011, s. 62). Forskerne har identifisert flere problemstillinger som har likheter med denne studiens problemstilling. Samtidig har forskerne registrert at det brukes en rekke ulike begreper, som hybrid krigføring, asymmetriske virkemidler og påvirkningsoperasjoner, i teorien som omhandler russiske aktive tiltak. Det som imidlertid gir denne studien en unik innretning er kombinasjonen av *aktive tiltak* og dreiningen mot nordområdene, med hovedfokus på Svalbard. I tillegg er begrepsbruken omkring russiske handlinger for å fremme egne målsettinger mer presis. Det er ikke dermed sagt at de andre begrepene som nyttes er feilaktige, siden man ser tendenser i handlingene som ligner på hverandre i de ulike begrepene.

4.2 Datainnsamlingsteknikk og utvalg

Den beste måten for å lære og forstå russisk tankesett er gjennom å undersøke Russlands forhistorie. Innenfor diplomatiet er George F. Keenan, tidligere diplomat, som blant annet tjenestegjorde ved USAs ambassade i Sovjetunionen, klar i sin anbefaling til «ferske» diplomater om å lese historiebøker dersom man har til hensikt å se sammenhenger og forstå russisk tankesett (Tvedt, 2017; Tvedt, 2020). Derfor har også denne studien tatt for seg aktive tiltak i Sovjettiden under den kalde krigen, nettopp for å forstå hvordan Russland har benyttet aktive tiltak slik at forskerne på en grundigere måte kan se sammenhenger med dagens bruk av aktive tiltak for å fremme russiske målsettinger.

Datainnsamlingen har bestått av grundige dokumentstudier av utvalgte sentrale kilder og hendelser der russiske påvirkningsoperasjoner gjennom bruk av aktive tiltak har vært et tema. Dette for å oppfylle kravet om en dyptgående forståelse av aktive tiltak. Forskerne identifiserte tidlig at usikkerhet rundt problemstillingen og begrepsbruk fort kan føre til at «alle» ikke-militære handlinger kan kategoriseres som aktive tiltak, og tillegges større vekt enn det de faktisk har. Derfor er det helt nødvendig å se og forstå handlinger og virkemidler i en kontekst. I studien benyttes det flere ulike kilder der hensikten er å balansere den vestlige vinklingen og tolkningen av Russlands bruk av aktive tiltak. Felles for dem er at kildene er tid- og stedsavhengige. Det vil si at casene studeres i en kontekst, for eksempel historisk (Johannesen et al., 2011). Ved å kontekstualisere russiske aktive tiltak vil studien oppnå målsettingen med å være presis i begrepsformuleringen, samt i større grad kunne generalisere funn i form av kjennetegn, mønstre og sammenhenger mellom casestudiene. På denne måten vil datainnsamlingen hele tiden knyttes opp mot hovedproblemstillingen, nemlig russiske aktive tiltak på Svalbard.

Som allerede nevnt ble forskerne tidlig bevisst at mye av datamaterialet har et vestlig blikk med hensyn til Russlands målsettinger. Også handlinger og virkemidler, som Russland antas å benytte, blir tolket med et vestlig tankesett. For å balansere denne vinklingen har studien lagt vekt på utsagn fra sovjetiske avhoppere, spesielt Vasili Mitrokhin og Oleg Gordievski. Deres inngående kjennskap til og forståelse av Russlands målsettinger og virkemidler har vært nyttige for mange tidligere studier som omhandler aktive tiltak og som flere forskere har tatt utgangspunkt i for å bygge sine teorier rundt. For å få et perspektiv i mer moderne sammenheng har denne studien vektlagt General Valery Gerasimov sine betraktninger, som på mange måter gir et inngående innblikk i hvordan Russland oppfatter skillene mellom fred, krise/konflikt og krig. Det er av stor verdi for denne studien å se hvordan Gerasimov betrakter virkningen av ikke-militære midler som virkemidler for å få innflytelse, som igjen oppleves av Russland som mer effektivt enn bruken av militære midler. I tillegg beskriver Gerasimov de forskjellige steg mellom fred og krig som en komplisert prosess med en rekke ulike tiltak for hvert steg (Sipher, 2018).

4.3 Behandling av data

Behandling av data i denne studien er utfordrende fordi forskerne i all hovedsak har forholdt seg til tekster, dokumenter og skildringer av hendelser relatert til Russlands utenrikspolitiske målsettinger og handlinger. Utfordringen ligger i å få frem meningsinnholdet i datamaterialet

på en objektiv og presis måte. I tillegg til å ha god oversikt og kvalitet på kildene er forskernes egne perspektiver og persepsjon av Russland som aktør farget etter 15 års tjeneste i Forsvaret. Forskerne er bevisste på egne synspunkter og meninger hva angår Russlands anliggende, og har gjennom hele studien forsøkt å balansere dette ved bruk av ulike virkemidler som det redegjøres nærmere for i dette underkapittelet.

I kvalitativ datainnsamling er det «(...) *den som har samlet inn dataene, [som] også bør analysere og fortolke dem, fordi teorier, hypoteser og forskerens forforståelse er viktige utgangspunkter for dataanalysen*» (Johannessen et al., 2011, s. 185). Videre sier Johannessen (ibid) at kvalitativ data ikke taler for seg selv og må derfor fortolkes. I denne studien har forskerne vært særlig bevisst hvilket perspektiv datamaterialet har i både definisjonen av begrepet *aktive tiltak*, samt hvilke sett med «briller» som betrakter de valgte dokumentene og casene. Grunnen til dette er viktigheten av å nyansere vestlig virkelighetsoppfatning av Russlands utenrikspolitiske handlinger og målsettinger. Derfor har innsamlet data initialt blitt kategorisert med utgangspunkt i vinkling, altså om det har et vestlig eller østlig syn på problemstillingen.

Dernest har datamaterialet blitt organisert ut fra tematikk og tidspunkt for hendelser. Formålet med denne type organisering er å redusere, systematisere og ordne datamaterialet for at viktig informasjon ikke skal gå tapt når dataanalysen og fortolkningsarbeidet startet (Johannessen et al., 2011, s. 187-188). I tillegg har forskernes bevissthet om egne perspektiver ført til at datamaterialet er lest *refleksivt*, det vil si at forskerne plasserer seg selv i forhold til datamaterialet gjennom å utforske egne roller og egne perspektiver. Hensikten med refleksiv lesing har vært i størst mulig utstrekning å unngå at forskerne påvirker datainnsamlingen og tolkningsprosessen (ibid).

Selv om det er ulike måter å organisere data på betyr det ikke at de er gjensidig utelukkende (ibid). I de ulike casene og begrepsformuleringene bruker forskerne kontekstuell dataorganisering. Denne fremgangsmåten vil hjelpe forskerne med å unngå å se på hele datamaterialet gjennom de samme brillene. I stedet for er det av verdi å se på de enkelte deler, kontekster og caser i studiets søken etter det som er spesifikt for den konteksten russiske handlinger blir utført i. Etter at de enkelte casene er kontekstualisert har forskerne gått over til en tverrsnittsbasert tilnærming. Fremgangsmåten i en tverrsnittsbasert inndeling innebærer å indeksere datamengden slik at det er mulig å identifisere og finne igjen spesielle temaer. Formålet med å benytte tverrsnittsbasert inndeling i kombinasjon med kontekstuell

organisering er for å finne fellestrekk fra den ene casen til den neste (Johannessen et al., 2011, s. 188-193).

4.4 Gjennomføring av dataanalyse

Denne studiens problemstilling er delt opp i tre forskningsspørsmål der hensikten er å undersøke hvert enkelt spørsmål, slik at forskerne får avdekket en dypere mening og finner et mønster igjennom dataanalyse (Johannessen et al., 2011, s. 186). Etter analyse av data for hvert forskningsspørsmål vil forskerne trekke konklusjoner som er med på å besvare problemstillingen. Første forskningsspørsmål tar utgangspunkt i kjennetegn ved russiske aktive tiltak under den kalde krigen og frem til moderne tid. Formålet er å forstå begrepet aktive tiltak og danne grunnlaget for videre analyser basert på konkrete og pålitelige kjennetegn ved aktive tiltak. Det andre forskningsspørsmålet har til hensikt å belyse en fremgangsmåte, gjerne en «oppskrift», på hvordan Russland bruker aktive tiltak med det formål å oppnå utenrikspolitiske mål i moderne tid. Til sist tar forskningsspørsmål tre for seg Svalbard og hvilket handlingsrom Russland potensielt kan ha for anvendelse av aktive tiltak der Norge har suverenitet. Det vil være avgjørende for forskerne å ha en solid og inngående forståelse av kjennetegn og fremgangsmåte for russisk bruk av aktive tiltak for å kunne peke på muligheter og begrensninger for denne type operasjoner på Svalbard. Først etter at alle tre forskningsspørsmålene er besvart vil studien ta for seg problemstillingen og se på, hvordan russiske aktive tiltak kan nyttes for å oppnå Russlands (utenrikspolitiske) mål på Svalbard.

Dokumentanalyse kan beskrives som en kvalitativ analyse av tekstdata for å få frem meningsinnholdet, sammenhenger og relevant informasjon om de fenomenene man ønsker å studere (Johannessen et al., 2011, s. 186; Grønmo, 2004). Betegnelsen dokument kan brukes om alle tekstkilder som er relevante for undersøkelsens problemstilling, alt fra offentlige dokumenter, som Svalbardtraktaten, til utenrikspolitiske rapporter og publiseringer (Halvorsen, 2008). En av målsettingene med dokumentanalyse er å tolke tendenser og holdninger i teksten. I denne studien har forskerne innledningsvis gjennomført en analyse av historiske dokumenter som omhandler den kalde krigen og tar for seg Russlands utenrikspolitiske handlinger og uttalelser. Disse dokumentene er analysert for å forstå hvilke kjennetegn russiske aktive tiltak har, og for å kunne forklare utviklingen av aktive tiltak fra den kalde krigen til moderne tid. Dokumentene bør også vurderes opp mot annet kildemateriale. Derfor har denne studien i analysen av casestudiene vurdert funnene fra ulike perspektiver ved hjelp av kilder som ser på hendelsene med et østlig tankesett. På denne

måten har forskerne sett om det er sammenfallende data fra både vestlig og østlig perspektiv. Det er i størst mulig grad forsøkt å analysere nylige publikasjoner som vil kunne gi studien en oppdatert forståelse av Russlands bruk av aktive tiltak.

Forskernes formål med casestudieanalysen er å fortolke og derigjennom vise til meningssammenhenger. Fremstillingen med den hermeneutiske sirkel innenfor kvalitativ metode er beskrivende for hvordan forskerne har tatt for seg casestudiene. Johannessen et al. (2011, s. 418) beskriver fortolkning som «(...) *bevegelser mellom helhet og del, mellom det man skal tolke, og den konteksten det tolkes i, mellom det man skal tolke, og vår egen forforståelse*». Grunnen til at meningsinnhold er sentralt er fordi uten mening vil studien vise til ren adferd. Forskerne må kjenne til hensikten bak handlingene slik at det blir mulig å vise til Russlands mål og hensikt med handlingene de foretar seg. For å lykkes med å svare på problemstillingen bør meningssammenhenger gi svar på både meningen bak Russlands tidligere handlinger, og de sosiale normene som regulerer handlinger generelt. Ifølge Johannessen et al. (2011, s. 251) kan normene være formelle, som lover og forskrifter eller uformelle, som uskrevne regler som eksempelvis i diplomatisk retorikk.

Denne studienes problemstilling er besvart gjennom en induktiv tilnærming.

Datainnsamlingen i forbindelse med forskningsspørsmålene har hatt til hensikt å utvikle ny teori på bakgrunn av akkumulasjon av innsamlet og prosessert data fra empiriske undersøkelser (Johannessen et al., 2011, s. 55; Thagaard, 2002). Som forskerne har vært inne på tidligere i kapittelet er et viktig aspekt ved studien å identifisere trender og korrelasjoner i Russlands handlinger med utgangspunkt i utenrikspolitiske mål.

4.5 Validitet og reliabilitet

Reliabilitet knytter seg til hvilke data som brukes, hvordan de samles inn, og hvordan de bearbeides (Johannessen et al., 2011, s. 243-244). I kvalitativ forskning bruker forskerne seg selv som fortolkningsinstrument. Ved at ingen andre har den samme erfaringsbakgrunn, og derfor ikke kan tolke funn på samme måte, vil det være umulig for andre forskere å duplisere et kvalitativt forskningsarbeid (ibid.). For å styrke påliteligheten er det i denne studien gitt en inngående beskrivelse av forskningens kontekst, både når det gjelder de tre case-studiene og i de historiske og nåtidige forholdene på Svalbard. Videre er det lagt vekt på en transparent og detaljert framstilling av framgangsmåten gjennom hele forskningsprosessen.

Siden informasjonsinnhentingen til dette studiet primært baserer seg på allerede eksisterende forskning og litteratur, vil reliabilitet av innhentet informasjon i stor grad henge sammen med hva som hentes inn, hvordan dette settes i sammenheng og kildekritikk. Altså forskernes evne til objektivitet. Som tidligere nevnt bidrar toforskersamarbeidet i denne studien til økt reliabilitet ved at to forskere med ulike perspektiver bidrar i både behandlingen av datamaterialet og i analysearbeidet. Samtidig har begge bakgrunn fra Forsvaret, noe som kan føre til mer sammenfallende syn på studiens tema. Forskerne står i fare for å være forutinntatte, spesielt når det kommer til det militære og sikkerhetspolitiske perspektivet av studien. For å motvirke dette er en rekke av informasjonen innen temaet hentet fra kilder som har motsigende syn og ikke nødvendigvis samsvarer med det norske Forsvaret sine. I tillegg ligger studiens tema et stykke utenfor forskernes kjernevirksomhet og som forskerne således har mindre erfaring fra. Det må også legges til at den absolutte objektivitet i et fortolkningsbasert studium ikke kan foreligge.

Kvalitative studier sies å ikke være valide fordi de ikke kan kvantifiseres (Johannessen et al., 2011, s. 244-245). Validitet kan imidlertid dreie seg om hvorvidt en metode undersøker det den har til hensikt å undersøke. Validitet i kvalitativ forskning dreier seg derfor om i hvor stor grad forskernes fremgangsmåter og funn reflekterer formålet med studien og representerer virkeligheten. «*Teoretiske funn, begrepsmessig klarhet og metodiske vurderinger inngår i slike diskusjoner*» (ibid, s. 244). En redegjørelse for validitet i kvalitative studier skal inneholde opplysninger om de metodene som er brukt til blant annet datainnsamlingen og analyse av data. Det som styrker denne studiens validitet er fremgangsmåten der problemstillingen alltid er i fokus, samtidig som forskerne ser på denne fra ulike perspektiver. Med dette menes både hvordan Vesten ser på Russlands handlinger, samt hvordan russiske myndigheter oppfatter egen retorikk og respons.

I kvalitativ forskning er det ikke et mål i seg selv å eliminere bias, siden informasjonen *filtreres* gjennom forskeren og dermed i større eller mindre grad vil være subjektiv (ibid). Det er derfor viktig å være klar over de skjevheter eller metodefeil som måtte eksistere i studiet. I dette studiet er det størst sannsynlighet for at det vil kunne forekomme utvalgsskjevhet. Dette på grunn av at en stor rekke kilder som ligger til grunn for studiet ser på Russland fra et vestlig perspektiv. Et perspektiv forskerne allerede deler når det gjelder tankesett og handlemåter. Studiet står også i fare for å møte på kognitiv skjevhet, ved at forskerne vil ha en tendens til både å søke og tolke ny informasjon til å støtte egne synspunkter og allerede

etablerte meninger. Av samme grunn kan forskerne risikere å unngå informasjon, eller tolkninger av denne, som motsier våre eksisterende forestillinger (ibid). Ved i stor grad ha like forutsetninger for tolkning kan også forskernes gruppetenkning gi opphav til kognitiv skjevhet.

4.6 Kritisk refleksjon over valgt design og metode

Kvalitativ metode gir forskerne en bedre forståelse av meningsinnhold og oppfatninger av fenomener. Samtidig er en kvantitativ metode også hensiktsmessig ved undersøkelse av sammenhenger mellom fenomener. Alternativt kunne forskerne også valgt å kombinere kvalitativ og kvantitativ metode. En slik tilnærming kalles metodetriangulering (Johannessen et al., 2011, s. 247). På denne måten kunne forskerne undersøkt om ulike tilnærminger ville føre til sammenfallende konklusjoner og dermed styrket studiens resultater. Forskerne har i denne studien valgt en dokumentstudie der fokuset på tre caser har gjort det mulig å gå dypere inn i tematikken. Dokumentstudien består av flere caser med flere analyseenheter, hvor tid og kontekst til dels trianguleres. Til tross for fravær av metodetriangulering, benyttes altså datatriangulering gjennom bruk av data fra ulike kilder og ulike tidsepoker. I tillegg viser forskerne til egen forforståelse gjennom mange års tjeneste i forsvarssektoren. Forskerne har fulgt Vestens og NATOs fremstilling av Russland som en trussel mot vestlige interesser, og også viet oppmerksomhet til de tre valgte casene da disse hadde offentlighetens fokus. Således vises det til en vedvarende, om ikke til enhver tid like dyptgående, observasjon av tematikken denne studien søker belyst.

4.7 Metodekritiske betraktninger

Studiens metode kunne vært styrket ved å inneholde dybdeintervjuer med eksperter innen valgt tematikk. Det kvalitative metodevalget er begrunnet med ønske om en mer inngående forståelse av russiske aktive tiltak, deres mål og handlingsrom på Svalbard. Gjennom intervjuer av eksperter innen forskningsfeltet kunne forskerne således fått en mer inngående forståelse av de faktiske forhold. I denne studien er det forsøkt å imøtekomme fraværet av intervju ved å øke innsamlet datamengde. Samtidig anser forskerne at intervju ville vært utfordrende å gjennomføre i dagens pågående pandemisituasjon, i tillegg til at mye av dataene ville favnet over gradert informasjon noe som er uhenksom da studien har som mål å være offentlig tilgjengelig. Forskerne har gjennom studien hatt tilgang til graderte dokumenter som omhandler problemstillingen, og således har slike dokumenter vært med på å øke egen

forståelse. Det skal likevel presiseres at graderte dokumenter på ingen måte er benyttet som kilder i denne studien.

Casestudier vil være mer eller mindre eksplorative. Det betyr at forskerne ofte ikke vet hva de vil komme til å finne. Underveis kan forskerne komme over temaer som viser seg å ha betydning, men som ikke er tematisert i studiet (Johannessen et al., 2011, s. 221). Derfor har denne studien som mål å styre etter forskningsspørsmålene, samtidig som problemstillingen kan justeres ved funn som tilsier at det er hensiktsmessig eller nødvendig å endre problemstillingen.

4.8 Etske problemstillinger

Etske utfordringer begrenser seg ikke bare til spesifikke handlinger, men omhandler like mye måten vi mennesker direkte og indirekte kan påvirke hverandre på. Dermed kan denne studien påvirke mennesker gjennom de virkelighetsoppfatningene og kunnskapene den formidler (Johannessen et al., 2011, s. 93). Eksempelvis kan en hypotetisk fremstilling av russisk påvirkningsoperasjon på Svalbard, kunne tolkes som en direkte eller indirekte trussel. For å imøtekomme potensielle misforståelser og påvirkning av folks forståelse av virkeligheten er studien tydelig i hva som er egne tolkninger og hypoteser, samtidig som den ivaretar sporbarhet knyttet til kildene som benyttes.

5 Empiriske funn

Dette kapittelet tar innledningsvis for seg de to første forskningsspørsmålene ved å konkretisere og aktualisere de empiriske funnene. For å belyse hvordan Russland har anvendt aktive tiltak for å oppnå en ønsket strategisk effekt gis det først en gjennomgang av tre casestudier. Disse studiene gjør det mulig å undersøke hvordan Russland har planlagt og utnyttet handlingsrom for bruk av aktive tiltak. Hensikten er å gi en oversikt over kjennetegn som russiske aktive tiltak har hatt. Kapittelet redegjør for ulike måter Russland har benyttet aktive tiltak for å oppnå utenrikspolitiske målsettinger i moderne tid. I tillegg tar kapittelet for seg forskningsspørsmål tre og presenterer hvilket handlingsrom Russland har for bruk av aktive tiltak på Svalbard. Avslutningsvis følger en oppsummering av de viktigste funnene.

5.1 Casestudier

I det følgende vil det redegjøres for tre casestudier. Den første casen omhandler russisk innblanding i det amerikanske presidentvalget. Den andre casen tar for seg Russlands

annektering av Krim-halvøya. Avslutningsvis tar den tredje casen for seg Russlands forhold til, og innblanding i de baltiske landene.

5.1.1 Russisk innblanding i presidentvalget i USA

Spesialrådgiver Robert S. Muller ledet den amerikanske etterforskningen av Russlands innblanding under presidentvalget i USA i 2016. I etterforskningsrapporten hevder Muller at Russland utførte to simultane operasjoner. Den ene operasjonen hadde tyngdepunktet på bruk av sosiale medier med det formål å favorisere presidentkandidat Donald J. Trump, og på samme tid undergrave presidentkandidat Hillary Clinton. Parallelt foregikk det en annen operasjon, som ble ledet av det russiske hoveddirektoratet for etterretningstjenesten, Glavnoje Razvedyvatelnoje Upravlenije (GRU). Rapporten vektlegger at det i siste tilfelle foreligger overbevisende indikasjoner på GRU sin innblanding og sentrale funksjon. Rapporten viser blant annet hvordan hackere ble brukt til å infiltrere ansatte og frivillige arbeidere i Clinton kampanjen gjennom målrettede dataangrep, med det formål å stjele dokumenter som senere ble offentliggjort for å skade presidentkandidaten (Muller, 2019).

Russiske aktive tiltak gjennom bruk av sosiale medier, også kalt informasjonskrig, bygger på en solid forståelse av samfunnets oppbygning, befolkning, politiske og sosiale virkemåter, svakheter og muligheter. Dermed kan man anta at Russland i forkant av presidentvalget aktivt har arbeidet med kartlegging, rekognosering og planlegging og skjult forberedelsene ved blant annet å bruke tredjepartsaktører og land (Sipher, 2018). Ifølge Muller (2019) er en slik tredjepart Internet Research Agency (IRA), som allerede i 2014 sendte ansatte til USA med oppdrag om å innhente opplysninger og bildemateriale som i ettertid er anvendt i sosiale medier.

IRA hadde, på daværende tidspunkt, base i St. Petersburg og ble økonomiske finansiert av grunnlegger og russisk oligark, Yevgeniy Prigozhin. Prigozhin er kjent for å ha tette bånd til president Vladimir Putin (Muller, 2019). Under presidentvalget var hensikten med IRAs aktivitet å provosere og forsterke politiske og sosiale uenigheter i USA. IRA initierte senere det som refereres til som informasjonskrigen, ved å bruke ulike sosiale medier og interessegrupper til å skape splid i det amerikanske politiske systemet (Ibid).

Informasjonskrigen i 2014-15 hadde innledningsvis som mål å undergrave det amerikanske valgsystemet, deretter, i begynnelsen av 2016, gikk den over til å favorisere presidentkandidat Trump og undergrave presidentkandidat Clinton. Informasjonskrigen inkluderte også kjøp av

politiske reklamer på sosiale medier der kjøperne tilsynelatende framstod som amerikanere, gjennom navn og entiteter (Muller, 2019). I tillegg iscenesatte IRA politiske samlinger og protester ved å utgi seg for å være Trump-tilhengere, samt en del av Trump kampanjen i USA (Ibid). Mot slutten av 2016 hadde IRA kapasitet til å nå ut til millioner av amerikanere gjennom sosiale medier plattformene Facebook, Intragram og Twitter. Til tross for at medlemmer av IRA hadde forbindelse med enkeltpersoner med tilknytning til Trump-kampanjen, klarte ikke etterforskningen å anklage noen i kampanjen eller noen amerikanere for samarbeid eller konspirasjon. Årsaken er enkel, det er ikke funnet bevis for at de som koordinerte eller snakket med IRA visste at de kommuniserte med russiske borgere (Muller, 2019).

I 2017 bevitnet en ansatt i Facebook at nettsiden hadde identifisert 470 IRA-kontrollerte Facebook-kontoer som til sammen la ut 80 000 innlegg mellom januar 2015 og august 2017. Facebook selv anslår at IRA nådde ut til minst 26 millioner amerikanere og kan ha nådd 126 millioner mennesker. Twitter meldte at de hadde identifisert 3 814 IRA-kontrollerte kontoer og varslet 1.4 millioner mennesker at de sannsynligvis hadde vært i kontakt med IRA-kontrollerte kontoer. IRA-kontrollerte Facebook-grupper hadde vid dekning av politiske og konservative saker og grupperinger med navn som, «Being Patriotic», «Stop All Immigrants», «Secured Borders», «Tea Party News», «Black Matters», «Blacktivist», «Don't Shoot Us», «LGBT United» og «United Muslims of America» (Muller, 2019). Ifølge Facebook kjøpte IRA 3 500 reklamer til en pris på omkring 100 000 USD.

Twitter ble brukt på tilsvarende måte som Facebook der IRA benyttet mange av kontoene til å påvirke det amerikanske publikum ved individualiserte kontoer under navn som @TEN_GOP; @jenn_abrams (hevder å være en Trump-tilhenger fra Virginia med 70 000 følgere); @Pamela_Moore 13 (hevder å være Trump tilhenger fra Texas med 24 000 følgere). IRA opprettet en Twitterkonto, @march_for_trump, som ble brukt til å samle folkemasser til å gjennomføre protester til støtte for Trump-kampanjen. I tillegg til Twitter ble også Facebook brukt til å samle menneskemasser til protester. Bilder og videoer etter disse protestene ble i ettertid lastet opp på IRA sine profiler på sosiale medier. Fra juni 2016 til slutten av presidentvalget var budskapet i protestene ofte positivt rettet mot Trump og negativt rettet mot Clinton. I tillegg startet IRA en rekrutteringskampanje der fokuset var å finne og rekruttere mennesker som hadde stort tilfang av følgere og som kunne være med å spre og

forsterke budskapet fra IRA. Rekrutteringen foregikk bredt og på tvers av politiske standpunkter (Muller, 2019).

Samtidig som IRA-operasjonene endret fokus mot å støtte presidentkandidat Trump i begynnelsen av 2016, viser Muller-rapporten at den russiske regjeringen iverksatte hackerangrep og offentliggjorde hackede dokumenter og materiale som skadet Clinton-kampanjen. Hackerangrepene ble utført av GRU, der to enheter i GRU utpekte seg som hovedaktører: cyberenhet 26165 og militærenhet 74455. GRU 26165 har fokus på militære, politiske, statlige og ikke-statlige organisasjoner utenfor Russland. Enheten spesialiserer seg innen virus (malware), phishing og bruk av bitcoin som finanseringsmiddel. GRU 74455 er en militærenhet som fokuserer på cyberoperasjoner. Denne enheten var blant annet involvert i utgivelser og publisering av stjålet materiale og e-poster. GRU 74455 var også ansvarlig for hacking av e-postadresser tilhørende medlemmer av Democratic Congressional Campaign Committee (DCCC) og Democratic National Committee (DNC). Da hackerangrepene ble oppdaget, i midten av 2016, begynte GRU å formidle og offentliggjøre de stjålne dokumentene under navnene «DCLeaks», «Guccifer 2.0» og senere WikiLeaks (Muller, 2019).

Cyberavdelingen til amerikanske DNC overrasket verdenssamfunnet da denne rapporterte at den russiske regjeringen stod bak omfattende cyberoperasjoner. President Donald Trump sin positive retorikk overfor Russland ble tydeliggjort allerede i 2016, da presidenten la vekt på et tettere samarbeid og dialog med Russlands president Vladimir Putin. I tillegg bemerket verdenssamfunnet og spesielt medlemmer av NATO, den negative holdningen fra Trump mot forsvarsalliansen. DNC gikk offentlig ut med informasjon om at russiske hackere hadde kompromittert deres datanettverk. Til tross for offentliggjøring av omfattende bevis i retning av russisk innblanding i presidentvalget, holdt Russland fast ved egen strategi om å distansere seg fra alle slike anklager og påstander. Russland så seg tjent med Trump som president og jobbet derfor mot det utfallet. Samtidig forventet Russland at kampanjen til Trump ville ha nytte av informasjonen som ble stjålet og offentliggjort (Muller, 2019).

Russlands påvirkning av det amerikanske presidentvalget viser tydelig at landet har evne og kapasitet til å utføre flere simultane operasjoner, der aktive tiltak benyttes. Betydningen dette har for Norge og Svalbard er i denne sammenheng vesentlig for å forstå hva norske myndigheter potensielt kan stå overfor i en fremtidig konfrontasjon med Russland. Anvendelsen av sosiale medier, manipulasjon og påvirkning av individer som befinner seg i

sentrale posisjoner i statsapparatet, er de sentrale trekkene som tas med videre fra denne casen. I tillegg er betydningen av Russlands evne til å gjennomføre denne typen aktive tiltak, både ved aktiv tilstedeværelse i landet eller fra et tredjeland, avgjørende å ta i betraktning når det kommer til mulighetsrom for aktive tiltak på Svalbard.

5.1.2 Russlands annektering av Krim

Krim-halvøya har gjennom historien vært underlagt russisk og sovjetisk styre i flere perioder. I 1954 ble Krim overført fra den russiske sovjetrepublikk til den ukrainske sovjetrepublikk og forble etter Sovjetunionens oppløsning under ukrainsk kontroll (Volvach, 2014). Etter Sovjetunionens fall har Russland ved flere anledninger demonstrert sin misnøye med NATO og EUs ekspansjon mot øst med økende nærhet til den russiske grensen. I mars 2014 vedtok Russland å annektere Krim, noe som betyr at Krim ble ansett som en del av Russland. Likevel er de fleste andre land i verden uenige i dette og anerkjenner ikke Krim som en del av Russland.

Ukrainakonflikten er en konflikt mellom ukrainere med ulike standpunkt, en konflikt mellom ukrainske og russiske myndigheter, og en internasjonal konflikt mellom Russland og Vesten. Noe av bakgrunnen for konflikten har sitt utspring i massedemonstrasjonene i Kiev i februar 2014, som et svar på daværende president Viktor Janukovitsj sin beslutning om å ikke undertegne assosieringsavtalen med EU. En undertegnelse av assosieringsavtalen ville sendt et sterkt signal om hvilken side Ukraina valgte og bidratt til å fjerne landets økonomiske bånd til Russland (FN-sambandet, 2020).

I forbindelse med Russlands annektering av Krim ble ukrainske nettaviser blokkert. Formålet med blokkeringen kan ha vært å ta kontroll over informasjonsspredningen for å påvirke befolkningens oppfattelse av de faktiske forhold på bakken. Samtidig kunne det skape usikkerhet hos beslutningstakere slik at Ukraina og dets allierte havnet i en tilstand av handlingslammelse. Russiske myndigheter kan når som helst blokkere nettaviser uten noe form for rettslig gjennomgang. Denne muligheten er et resultat av en endring i informasjonsloven som ble vedtatt i det russiske parlamentet i 2013 (Bærug, 2018, s. 22). Allerede i 2014 blokkerte det russiske sensurorganet *Roskomnadzor* både ulike nettaviser og radiostasjoner etter krav fra påtalemyndigheten i Russland. Ifølge myndighetene skyldes blokkeringen ekstremistisk materiale, selv om tidspunktet passet utmerket med den pågående okkupasjonen og annekteringen av Krim. Det faktum at flere nettaviser på Krim også ble blokkert etter Russlands okkupasjon forsterker mistanken om russisk innblanding i

informasjonsdomenet. Til tross for disse tiltakene gir dagens teknologi også brukere tilgang til forbudte nettsider ved å omgå blokkeringene. Slike prosesser ble imidlertid forbudt av det russiske parlamentet sommeren 2017 (Ibid).

Det internasjonale samfunnet har gode grunner til å rette mistillit til president Putin, den russiske utenriksministeren, Sergej Lavrov, og resten av det russiske lederskapet når det kommer til hva som ble kommunisert fra russisk side, vedrørende forholdene rundt annekteringen av Krim. Mistilliten blir synliggjort ved å mistenkeliggjøre og betrakte det som kommuniseres fra ledelsen i Kreml som løgn. De tydeligste bevisene på at Putin ikke reflekterer sannheten når han hevdet at Russland ikke førte krig mot Ukraina, er en rekke intervjuer med russiske soldater sendt til fronten for å kjempe mot Ukraina. For mange tilskuere fra den vestlige verden var det første møte med russisk propaganda i juli 2014. En Malaysisk Boeing 777 med 298 passasjerer og besetning ble skutt ned over den russiskokkuperte delen av Øst-Ukraina av et russisk 9M38 missil som ble avfyrt fra et Buk-M1 luftvernssystem. Russland holdt fast på at landet ikke var innblandet i nedskytingen og nektet for dette til tross for beviser som peker i motsatt retning (Bærug, 2018, ss. 27-28; Abrams, 2016).

I tillegg til usikkerhet rundt sannhetsgehalten i en rekke offentlige uttalelser, skapte Russland usikkerhet i det internasjonale samfunnet ved å tale med flere tunger. Som eksempel kan uttalelser vedrørende Ukrainas tidligere president Viktor Janukovitsj gi et tosidig bilde av Russlands oppfattelse av ham. Russlands FN ambassadør Vitalij Tsjurkin offentliggjorde at det ikke var mulig for eks-presidenten å komme tilbake som president og at Russland ikke jobbet for å få til dette. Likevel anså russiske myndigheter nettopp Janukovitsj til å være Ukrainas legitime president og eventuelle forhandlinger med Ukraina ville først settes i gang med at landet vendte tilbake til en situasjon der Janukovitsj var president. I FN tok Tsjurkin opp et brev som tilsynelatende var fra Janukovitsj, der eks-presidenten ba Russland om å gripe inn militært i Ukraina. Dette til forbauselse og i strid med det den avsatte presidenten sa på pressekonferansen i Rostov ved Don i Russland kun dager i forveien (Bærug, 2018, s. 64). Et annet eksempel på divergerende tale fra russisk side er forholdet til Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE), der Russland selv er medlem. Det finnes eksempler og bevis på at militære representanter fra OSSE ikke har sluppet inn på Krim. Likevel hevder den russiske ledelsen at OSSE var velkommen, og Putin ga uttrykk for at de væpnede mennene ikke var russiske militære, men lokale borgerverngrupper. Dette til tross for

uttalelser fra militære eksperter som har sammenlignet de russiske styrkene og materialet deres, i tillegg til flere tilfeller der de væpnede mennene ikke har lagt skjul på at de er russiske militære (Ibid, s.66).

Bruk av russiske spesialstyrker, antagelig Spetsnaz, samt leiesoldater og skuespillere var noen av kjennetegnene på Russlands bruk av aktive tiltak i Ukraina. I februar 2014 begynte man å se det som ble omtalt som «små grønne menn» i Ukraina. Dette var soldater utstyrt med det nyeste av militære våpen og utrustning og uten noen form for kjennetegn på uniformene. Disse er en Kremstro kjerne, som sannsynligvis ble brukt som okkupanter av parlamentet på Krim (Bærug, 2018, ss. 30-31). Soldatene tok hurtig over mye terreng, mens verdenssamfunnet så forvirret på det som foregikk (Abrams, 2016). Spesialstyrker, i tillegg til leiesoldater som hadde oppdrag om å ta livet av egne soldater og legge skylden på ukrainerne, ble benyttet for å legitimere russiske styrkeforflytninger og troppeoverføringer (Bærug, 2018, s. 52). Samtidig foregikk det demonstrasjoner ved bruk av skuespillere for å fremme Russlands interesser. En ukrainsk fjernsynskanal har, ved hjelp av filmopptak under demonstrasjoner i Kharkiv, Odessa og Sevastopol, sett noen gjengangere under demonstrasjonene. Det ser ut som de samme karakterene og personlighetene dukker opp på alle disse lokasjonene og kommer med samme budskap, nemlig hvor forferdelige de ukrainske fascistene er. Ut fra slike observasjoner spekuleres det i om det er en russisk tropp med gjesteskuespillere som reiser rundt i Ukraina og «spiller» samme rolle i de ulike demonstrasjonene (Ibid, s. 57).

Annekteringen av Krim er den konflikten i nyere tid hvor bruk av aktive tiltak tydeligst har kommet frem i lyset og i ettertid har blitt et kjent begrep i Vesten. Det er også et tydelig eksempel på hvor vellykket bruken var innenfor det som fra russisk side ble sett på som akseptabel eksponering overfor Vesten. Satt i sammenheng med Kux (1985) sin inndeling av påvirkningsoperasjoner omfatter operasjonene på Krim samtlige komponenter. Den hvite komponenten ble benyttet i form av blant annet informasjonskampanjer, både nasjonale og internasjonale og den grå komponenten kommer til uttrykk gjennom desinformasjonskampanjene som pågikk. Annekteringen av Krim belyser derimot tydeligst den sorte komponenten med bakgrunn i at operasjonene ble ledet og koordinert fra høyeste hold, det var en aktiv bruk av klandestine operasjoner og en fornektbar bruk av russiske styrker.

Russisk bruk av aktive tiltak på Krim-halvøya viser en fremgangsmåte som involverer større grad av risikovillighet. Bortsett fra at Russland anser Ukraina som et post-sovjetisk land, har Krim-halvøya likhetstrekk med Svalbard. Russland viste ved annekteringen av Krim-halvøya at de er villige til å motsette seg fordømming av handlinger fra et samlet Vesten. Det kom heller ingen umiddelbare reaksjoner, og de påfølgende økonomiske sanksjonene har ikke avskrekket Russland fra blant annet å involvere seg i valget i USA. Dette viser at Russland er villig til å handle og å ta risiko for å oppnå sine målsettinger, noe som har sammenheng med både Primakov- og Gerasimov-doktrinen. Betydningen dette har for Svalbard ligger i mulighetsrommet Russland har ved å vise til sin historiske tilknytning til Svalbard, samt anvendelse av Svalbardtraktaten for å legitimere sine krav på øygruppen.

5.1.3 Russlands forhold til de baltiske landene

Nedleggelsen av radarstasjonen «Skrunda» i Latvia i 1998, markerte slutten på russisk militær tilstedeværelse i de baltiske landene. Som et substitutt for manglende militær tilstedeværelse opprettholder Russland sin utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitiske innflytelse i regionen. De tydeligste eksemplene på russisk fotfeste og innblanding i de baltiske landene ser man ved at Russland ikke underskriver avtaler som regulerer landegrensene, og dermed heller ikke respekterer disse.

De baltiske landene har gjentatte ganger anklaget Russland for grenseovertrædelser. I 2015 krenket russiske fly baltisk luftrom hele 160 ganger (Svartdal, 2016). I tillegg rapporteres det om overtrædelser fra Russlands baltiske flåte, som har tilholdssted i den sterkt militariserede enklaven Kaliningrad. Videre motarbeider og hindrer Russland NATO- og EU-samarbeid med alle tre baltiske landene gjennom informasjonskampanjer, der russisk media planter et narrativ om at nærvær av NATO er en trussel mot Russland. Samtidig anklages de baltiske regjeringene for diskriminering av etniske russiske minoriteter (Brauß & Rácz, 2021, s. 8; Juurvee, I., Cepurītis, M., Bērziņa I. & Kaljula, D., 2018).

Som tidligere del av Sovjetunionen og medlemmer av NATO, opplever de baltiske landene utbredt bruk av aktive tiltak fra Russland. I Litauen og Estland bruker Russland strømprisen som et virkemiddel for å legge press på styresmaktene (Brauß & Rácz, 2021, s. 8). I 2007 var Estland arenaen for Europas første informasjonskrig, da landet i en periode over flere uker ble utsatt for en rekke større cyber-angrep på viktig infrastruktur. Dette kom i kjølvannet av voldelige demonstrasjoner fra pro-russiske grupper. Demonstrasjonene oppsto som følge av beslutningen om å flytte et russisk krigsmonument fra andre verdenskrig, ut av Tallinn. Selv

om demonstrasjonene var over på to dager, fortsatte cyberangrepet i 22 påfølgende dager. Cyberangrepet var omfattende og rettet seg mot store deler av det estiske samfunnet. Både statsministerens kontor, regjeringen, presidenten, parlamentet og flere andre departementer opplevde angrep mot egne nettsider (Bærug, 2018, s. 89-90). Selv om virkemidlene i mange tilfeller ikke var spesielt sofistikerte, krevde de store ressurser og resulterte blant annet i at bankenes tjenester ble satt ut av drift i lengre perioder (Brenna, 2007). Den estiske justisministeren har fremlagt beviser på at angrepene kommer fra IP-adresser i Russland tilhørende russiske myndigheter, deriblant kontorene til President Putin (Bærug, 2018, s. 90).

Russland mener at NATO og EU har beveget seg inn i den russiske innflytelsessfæren ved å gjøre de baltiske statene til medlemmer av begge allianser og samarbeid. Dermed utgjør disse landene en sikkerhetstrussel for Russland. De baltiske statene blir offer for en langsiktig strategi om å destabilisere både NATO-medlemmer og vestlige allianser i sin helhet. Ved å anvende en rekke aktive tiltak på en synkronisert måte, arbeider Russland målrettet med å undergrave de vestlige alliansene, paralysere beslutningsevne, svekke NATOs evne til å forsvare seg og forhindre effektiv anvendelse av militære alternativer. Dersom Russland lykkes med dette vil NATO som organisasjon kunne kollapse, mens Russland gis mulighet til å ekspandere og øke sin kontroll over Øst-Europa (Brauß & Rácz, 2021, s. 6). Det er likevel lite sannsynlig at Russland vil involvere seg militært i de baltiske statene, ettersom en slik handling med stor sannsynlighet vil utløse NATOs artikkel V og Russland da vil stå overfor en direkte militær konflikt med NATO og USA (Ibid).

Den baltiske regionen forblir av strategisk viktighet og interesse for Russland. Baltikum er et potensielt operasjonsområde for krigshandlinger mellom USA/NATO og Russland. Derfor utgjør russiske påvirkningsoperasjoner en sentral rolle både for å forebygge en militær konfrontasjon og for å legge til rette for russisk overtak ved en eventuell konfrontasjon med Vesten (Brauß & Rácz, 2021, ss. 6-7). Russlands opprustning langs landets grenser, samt de mange og omfattende militærøvelsene, er med på å forsterke den strategiske betydningen, i tillegg til å spre frykt. I Litauen, et land med tre millioner innbyggere, har frykten for tilsvarende «små grønne mennene», som fra annekteringen av Krim-halvøya, ført til at landet forbyr folk å bruke militærinspirerte klær uten spesiell tillatelse. Samtidig har myndighetene offentliggjort en manual som gir innbyggerne råd dersom landet okkuperes (Svartdal, 2016).

En sammenligning mellom østlige Ukraina og de baltiske landene viser at Russland ikke er avhengig av massiv støtte for å utnytte ulikheter i befolkningen. I Donetsk var bare rundt 30

prosent av den russiske minoriteten støttende til separatisme. Da konflikten brøt ut opptrådte majoriteten av befolkningen passivt til det som foregikk, noe som gav en aktiv og godt organisert minoritet muligheten til å dominere handlingene som ble kontrollert og støttet av Russland. Derfor er det avgjørende å følge med på situasjonen og holdningene til russiske minoriteter i de baltiske landene (Brauß & Rácz, 2021, ss. 15-16). Russland har som mål å opprettholde den russiske identiteten blant russisktalende og har aktivt etablert en rekke kulturelle-, akademiske- og andre organisasjoner i Baltikum. Hensikten med slike tiltak er å ha et talerør direkte til den russiske minoriteten og derigjennom sette spørsmålsteget ved de baltiske staters rett til suverenitet over egne land (Svartdal, 2016).

Kremls budskap når bredere ut i Estland og Latvia, der henholdsvis 25 prosent og 27 prosent av innbyggerne er russisktalende, enn i Litauen med 4,5 prosent russisktalende (Brauß & Rácz, 2021, s. 9; Svartdal, 2016). De territoriale og politiske båndene mellom estiske russere og Russland er derimot svake, i tillegg er det lav oppslutning blant estiske russere om å imøtekomme ambisjonene til Russland med å forsterke disse båndene. Likevel er ikke tankegangen om segregering i Estland helt fraværende. Særlig innenfor arbeidsmarkedet er ulikhetene store når det kommer til hvilke muligheter som er tilgjengelige for etniske- og russiske estere, hvor etniske russere blir forfordelt. Språkkunnskaper peker seg ut som en viktig faktor i arbeidet med integrering, da de som snakker estisk har økte muligheter for utdanning, ansettelse og høyere sosial status i samfunnet. OSSE viser til betraktelig fremgang i integreringsarbeidet både i Estland og Lativa, spesielt når det kommer til utdanning. På samme tid er OSSE klar på at det eksisterer ulikheter og at det er nødvendig å fortsette arbeidet med å føre majoritets- og minoritetssamfunnene tettere samme i hele det baltiske samfunnet (Brauß & Rácz, 2021, ss. 15-16; Juurvee et al., 2018).

I motsetning til de baltiske landene er majoriteten av befolkningen i Kaliningrad etniske russere. Kaliningrad er av stor politisk og militær-strategisk betydning for Russland. Området gir Russland tilgang til den eneste isfrie havnen året rundt. I tillegg er den geografiske plasseringen gunstig for å avskjære de baltiske statene fra andre NATO-land i sør, gjennom «Suwalki-korridoren», den Polsk-/Litauiske grensen mellom Kaliningrad og Hviterussland. Et slikt scenario ville vanskeliggjøre forsterkninger til de baltiske statene betydelig. For å skape en landbro til Kaliningrad må derimot Russland invadere Litauen. Derfor er Litauen mest foruroliget av de tre baltiske landene. I tillegg til at litauiske myndigheter vet at russiske

missiler i Kaliningrad kan holde NATO-styrker unna Baltikum og isolere regionen i en kritisk fase, som ved en invasjon (Svartdal, 2016).

Det er likevel lite som tyder på at Russland kan anvende samme fremgangsmåte i «Suwalki-korridoren» som ved Krim. For det første er befolkningen i regionene etnisk heterogene og fremmede soldater tilsvarende Krims «små grønne menn» vil hurtig bli lagt merke til. For det andre er de baltiske landene villige og forberedt til å forsvare landene sine, og umiddelbart respondere på aktive tiltak fra Russland. Dette gjelder i særlig grad mobilisering av russiske minoritetsgrupper. Dermed peker analysene mot at dersom Russland involverer seg i Baltikum vil ikke et Ukraina-scenario kunne gjenta seg. Det som derimot er mer sannsynlig er et konvensjonelt angrep understøttet av aktive tiltak, som desinformasjon eller cyberangrep (Brauß & Rácz, 2021, ss. 11-12).

På samme måte som Krim-halvøya og Baltikum, er også Svalbard i Russlands interessesfære. Derfor har den russiske fremtoningen i de baltiske landene overføringsverdi til Norge og Svalbard. Russland vil med stor sikkerhet anse nærværet av USA og NATO som en sikkerhetstrussel og derfor forsøke å destabilisere Norge og norsk myndighetsutøvelse på Svalbard. På samme måte som i Baltikum kan Russland anklage Norge for diskriminering av de etniske russiske minoritetene på Svalbard. Samtidig kan aktive tiltak som subversjon og militære virkemidler anvendes for å svekke NATOs troverdighet og forhindre effektiv bruk av militære alternativer. Russland vil forsøke å få økt innflytelse over området rundt Svalbard, men samtidig unngå handlinger som kan lede til direkte militær konfrontasjon med USA og NATO.

5.2 Kjennetegn ved russiske aktive tiltak

Et sentralt funn etter litteraturstudien av karakteristika for russiske aktive tiltak, er at denne type operasjoner er en videreføring av Sovjettidens virkemidler. Aktive tiltak har med tiden blitt modifisert og tilpasset nåtidens muligheter, særlig med tanke på den teknologiske utviklingen (Sipher, 2018; Grøstad, 2017). Samfunnet i den vestlige verden bærer stort preg av omfattende digitalisering, noe som har åpnet for muligheter innenfor cyberdomenet og utnyttelse av teknologisk fremskritt. I det norske samfunnet trenger vi ikke å gå langt tilbake i tid for å finne et omfattende dataangrep mot Stortinget.

Den 1. september 2020 offentliggjorde Stortinget og Utenriksdepartementet at det var registrert et innbrudd på epost-kontoene til stortingsrepresentanter og ansatte (Gundersen,

2020). Etter analyser gjennomført av både politiets sikkerhetstjeneste (PST) og etterretningstjenesten (ETJ) mener Utenriksdepartementet at Russland sto bak dataangrepet mot Stortinget (Stoksvik, 2020). En etterforskning, som var et samarbeid mellom PST, ETJ og nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) via Felles Cyber Koordineringssenter (FCKS), konkluderte også med at angrepet var en del av en større internasjonal kampanje og trolig utført av en russisk cyberaktør med kallenavnet «Fancy Bear» (PST, 2020). I kjølvannet av etterforskningen rundt russisk påvirkning av det amerikanske presidentvalget i 2016 og Robert Muellers rapport, ble det hevdet at Fancy Bear består av GRU cyberenhet 26165 og militærenhet 74455 (Graff, 2018). Begge disse enhetene er sentrale aktører i Russlands anvendelse av aktive tiltak.

Aktive tiltak favner bredt og berører hele samfunnet. Alle tiltak har som mål å fokusere på områder som kan skape overlegenhet ved en direkte konfrontasjon gjennom å kombinere politiske, økonomiske, informasjonsmessige og andre ikke-væpnede tiltak (Chekinov & Bogdanov, 2013; Sipher, 2018). Aktive tiltak må følge den pågående utviklingen innen teknologi, informasjon og psykologiske virkemidler da disse danner grunnlag for å oppnå overlegenhet over de stater Russland ønsker å påvirke. Inngående kjennskap til samfunnets oppbygning, kultur, struktur og politiske system vil være relevant for å samle inn rettidig informasjon og gi ønsket effekt. Dette inkluderer massemedia, religiøse organisasjoner, kulturelle institusjoner, hjelpeorganisasjoner, offentlige initiativ som blir finansiert fra utenlandske aktører og forskingsfronter.

Slike institusjoner gir Russland et mulighetsrom for å plassere og skjule egne agenter i et samfunn. I Norge ser vi eksempler på dette i Trondheim, der PST sin etterforskning har ført til siktelsener mot to ansatte ved NTNU (Oksholen, 2020; Kringstad & Olav, 2020). I land som Iran, Russland og Kina er forskning, stat og spionasje tett sammenvevd og har dermed en selvstendig politisk og strategisk rolle. Dette går på akkord med norske universiteters streben etter åpenhet, samarbeid og ivaretagelse av instituttets integritet. Slike skjulte agenter og spioner har et stort potensial til å skade landets sosiale system, svekke demokratiet og respekten for menneskerettigheter (Chekinov & Bogdanov, 2013; Sipher, 2018).

Menneskelige ressurser i form av påvirkningsagenter, innflytelseskontakter og spioner utgjør en kritisk komponent i operasjoner der aktive tiltak nyttes. Disse ressursene gir avgjørende innsikt og etterretning, samtidig kan de iverksette tiltak på vegne av Russland, uten at det er en direkte forbindelse som peker tilbake mot nettopp Russland (Sipher, 2018). De faktiske

kostnadene ved å bruke menneskelige ressurser er også lave, særlig når kostnadene ses opp mot den strategiske nytteeffekten russiske myndigheter kan oppnå.

Aktive tiltak kan potensielt være et tid- og ressurskrevende arbeid hvor flere tiltak bør pågå kontinuerlig for å gi best effekt. Aktive tiltak kan skjules og introduseres i et land som godartet innsats for å reparere forverrede forhold mellom stater. Gjennom en kombinasjon av politiske, økonomiske, vitenskapelige, diplomatiske og humanitære virkemidler kan aktive tiltak fremstå som målrettet arbeid basert på tillitsskapende tiltak, som utvikles gjennom samarbeid (Chekinov & Bogdanov, 2013). Russiske aktive tiltak vil over tid kunne være med på å redusere og muligens fjerne militære farer og trusler fra fredsavtaler rettet mot Russland, og samtidig avsløre motstandernes planer. Det egentlige målet med aktive tiltak er å viske bort barrierer for maktpolitikk og forenkle en fremtidig konfrontasjon, være seg militært, politisk eller økonomisk (Ibid).

Rollen til ikke-militære midler har utviklet seg, og i mange tilfeller overgått verdien av tradisjonelle væpnede metoder, for å oppnå politiske og strategiske målsettinger. Dette er i tråd med Gerasimov-doktrinen, der doktrinen viser til at reglene i krigføring har endret seg (Gerasimov, 2016). Effektiviteten til ikke-militære midler innen aktive tiltak, overgår tradisjonelle metoder og midler, ved at spennet utvides til å omfatte politiske, økonomiske, informasjonsmessige, humanitære og andre ikke-militære tiltak. I tillegg kan slike midler nyttes for å påvirke, styre og koordinere handlingsmønsteret til befolkningen, gjennom for eksempel protester og demonstrasjoner (Ibid). Informasjonsdimensjonen har åpnet mange muligheter og har et stort potensial, særlig for å skape en langvarig front med utstrekning i hele samfunnet ved å påvirke samfunnets opposisjon (Gerasimov, 2016). Innen ikke-militære midler inngår også bruk av fredsbevarende styrker som en metode for å mobilisere egne militære enheter inn i et annet land. Dette kan eksempelvis være spesialstyrker, som det ble gjort i Krim. I rammen av tradisjonell fredsbevaring kan man utvide arbeidsoppgavene for en slik styrke til å omfavne flere oppgaver som spesialister, humanitærvirksomhet, redning, evakuering, helse og andre lignende funksjoner (Ibid).

5.3 Aktive tiltak i moderne tid

Gerasimov-doktrinen er en visjon der skillet mellom fred og krig viskes bort, til en tilstand av permanent konflikt. Doktrinen er ikke selve fundamentet i russisk utenrikspolitikk, men en konseptuell tilnærming til hvordan Russland bør håndtere en konfrontasjon med Vesten, der Primakov-doktrinen danner fundamentet i tankegangen (Rumer, 2019; Zysk, 2018; ETJ,

2020). Russlands bruk av aktive tiltak som desinformasjon, agenter og tredjepartsaktører har skapt et inntrykk av at disse tiltakene skiller seg fra tradisjonelle militære metoder. En slik tilnærming er feilaktig da ikke-tradisjonelle virkemidler som aktive tiltak, og tradisjonelle metoder som militære styrker brukes parallelt og koordinert. Annektering av Krim-halvøya og innblanding i det amerikanske presidentvalget er eksempler på spennet i måten Russland arbeider på for å posisjonere seg som verdensledende aktør, ved å skape splittelse i vestlige allianser og polarisere samfunn (ETJ, 2020; Zysk, 2018).

En slik forståelse av prinsippene bak Russlands utenrikspolitikk er i tråd med Primakov-doktrinen, der Russland søker å motarbeide en unipolar verdensorden med USA som hegemon, samt svekkelse av vestlige allianser som NATO (ETJ, 2020; Traavik et al., 2016, s 50-60). Dette er i samsvar med Etterretningstjenestens rapport og Norges offentlige utredninger, der sikkerhetsutvalget i særlig grad peker på et tettere russisk samarbeid med Kina (ETJ, 2020).

Intensjonen om å undergrave NATO-alliansen ved å operere i gråsonene til der hvor NATOs artikkel V kan komme til anvendelse, er ødeleggende og farlig. NATOs artikkel V er den mest kjente av i alt fjorten artikler. Forenklet sier den at partene er enig i at et angrep mot en eller flere medlemsland skal betraktes som et angrep mot alle (NATO, 1949). Det er flere eksempler som underbygger Russlands intensjoner om å undergrave NATO-alliansen. Brudd på baltisk luftrom og forstyrrelser av amerikanske fly i internasjonalt luftrom over Baltikum og Svartehavet er slike eksempler, fordi disse handlingene ikke uten videre kan betraktes som direkte angrep (Eggen, 2017). Et annet eksempel er den strategiske øvelsen Zapad (vest), som simulerer en regional krig mot en motstander i vest, altså et militært angrep på NATO (Forsvaret, 2021; Eggen, 2017). I 2017 innebar denne øvelsen en omfattende forsterkning av Kolahalvøya. Formålet med forsterkningsstyrker er å sikre den russiske militærmakten lokal overlegenhet i en kortere periode (Forsvaret, 2021). Disse eksemplene er alle med på ikke bare å demonstrere at Russland har gjenoppbygd sine militære kapasiteter, men også at de jobber for å undergrave påliteligheten og troverdigheten til NATOs artikkel V (Rumer, 2019).

Russland viser evne til å tilpasse anvendelsen av virkemidler for å nå sine målsettinger. Dette viser seg også gjeldende for aktive tiltak, der disse tilpasses slik at de ikke danner samme «kjente» mønster. Ved å bryte mønstre vil Russland vanskeliggjøre motstanderens mulighet for å oppdage virkemidlene som anvendes. Eksempelvis bør ikke et nytt angrep på det amerikanske valget ha samme fremgangsmåte som det hadde i 2016. På samme måte bør

heller ikke virkemidlene som ble nyttet på Krim-halvøya direkte overføres til de baltiske landene. Til tross for at Russland mest sannsynlig ikke kommer til å gjenta et tidligere angrep og forsøke å påvirke samme målgruppen, kommer aktive tiltak til å ha tilsvarende tankegang og filosofi (Sipher, 2018). Dette har blant annet sammenheng med den historiske tilknytningen til aktive tiltak.

Aktive tiltak er en måte for Russland å oppnå målsettingen om å unngå direkte sammenstøt og imøtekomme Vestens militærteknologiske overlegenhet. Som pekt på tidligere har dette sammenheng med å utnytte sårbarheter på en kostnadseffektiv måte, samtidig som Russland kan manøvrere i grenselinjene til for eksempel NATOs artikkel V (Zysk, 2018). Ved å tilpasse aktive tiltak til dagens teknologiske muligheter og samordne disse med kunnskap og innsikt i vestlige samfunn, vil effekten være av betydelig karakter (Ibid). Det betyr ikke at Russland vil senke ambisjonene innen tradisjonelle militære kapasiteter. Snarere tvert imot vil militær overlegenhet ses på som nøkkelkomponenten i moderne konfrontasjon. Militær overlegenhet sikrer avskrekking, muliggjør demokrati under tvang og gir mulighetsrom for vellykket anvendelse av ikke-militære virkemidler (Ibid). Økt russisk militær aktivitet i nordområdene vil for Norge innebære økt virksomhet av aktive tiltak som subversjon, sabotasje og cyberangrep. Et sentralt virkemiddel som Russland vil anvende for å demonstrere og forsterke budskapet om økt russisk militærmakt, besluttsomhet, vilje og evne er informasjon gjennom media. Når slike virkemidler tas i bruk kan det bety at Russland forbereder seg på å imøtekomme en økt sivil, økonomisk og fremmed militær aktivitet i Arktis (ETJ, 2020).

5.3 Aktive tiltak på Svalbard

Kjennskap til og forståelse for norske forhold gir Russland muligheter for å påvirke den russiske befolkningens oppfattelse av Norge og nordmenn i deres favør. Russisk statskontrollert fjernsyn bruker for eksempel enkeltpersoners fortellinger til å male et bilde av hvordan det norske barnevernssystemet svikter barn i Norge, med påstander om at blant annet kidnapping av barn er helt alminnelig i Norge. Slike påstander om barnevernmyndighetene er utfordrende å motbevise da det av hensyn til konfidensialitet ikke er tillatt å gi ut informasjon om enkeltsaker. Dermed utnyttes dette til å gi enkeltpersoner taletid og mulighet for å forme og manipulere den russiske folkeopinionen (Bærug, 2018, s. 116-117). Et sannsynlig mål for slike løgner og overdrivelser kan være å skape et bilde av et forfallent vestlig samfunn og posisjonere Russland som et rettroende sted og samfunn, som fremdeles kan redde

menneskeheten (Ibid). Russlands bruk av denne metoden passerer ikke ukritisk, da både befolkningen i Russland og norske myndigheter ser på dette som et forsøk på å trekke oppmerksomheten bort fra problemer innenriks, fra et russisk statlig nivå (Ibid, s. 130).

Miljøpolitikk er også utenrikspolitikk på Svalbard, i hvert fall dersom Russland insisterer på at det er slik. Et eksempel er innføring av Svalbardmiljøloven som påvirket Arktikugols gruvedrift i Colesbukta. Russland så på miljøloven som et middel for å hindre landets tilstedeværelse på Svalbard. Flere sentrale aktører i området gikk enda lengre og hevdet at trusselen mot Russlands interesser ikke var en uheldig bieffekt av loven, men dens hovedintensjon. Viseutenriksminister Andrej Fjodorov, som anser seg selv som tilhenger av et godt forhold til Vesten og er for liberalisering av russisk politikk og økonomi, var blant dem som anså miljøloven som et pressmiddel (Jørgensen, 2010, s. 76-79). Russlands oppfattelse av Norges motivasjon for å presse landet bort fra Svalbard kommer til uttrykk gjennom utenrikskomitéleder Konstantin Kosatsjov uttalelse: «*Et Svalbard uten russisk tilstedeværelse kan brukes til militære formål. Om Norge ikke hadde slike hensikter, var det heller intet poeng i å presse Russland ut*» (Jørgensen, 2010, s. 78). Kosatsjov gikk også noe lengre i sitt resonnement og mente at dersom Norge har militære hensikter på Svalbard, er det NATO og USA som står bak.

Norge bør ta misforståelser knyttet til miljøhensyn og miljøloven på Svalbard på alvor. Russland blir forhindret i å se alternative tolkninger av norsk politikk når de legger sikkerhets- og geopolitiske betraktninger til grunn for sin politiske tilnærming (Jørgensen, 2004). I denne sammenheng er de russiske reaksjonene mot norsk Svalbardpolitikk forståelig. En uheldig konsekvens er at dette hindrer russiske myndigheter fra å akseptere at miljøloven faktisk handler om miljøvern og ikke er et verktøy for å begrense russiske interesser. Denne holdningen smitter også over på russiske fiskere, som betrakter Kystvaktens kontroller som direkte rettet mot dem (Ibid). Norge kan heller ikke ta utgangspunkt i at Norges allierte vil tre støttende frem ved en sikkerhetspolitisk utfordring på eller ved øygruppen, med mindre det er til norske alliertes egne interesser. En slik «jeg og mine først» mentalitet har blitt kraftig forsterket gjennom retorikken fra forrige presidenten i USA, Donald Trump. Samtidig har verdenssamfunnet, under koronapandemien og kampen om vaksiner, ferske erfaringer med en nasjonalistisk mentalitet og tankegang (Utenriksdepartementet, 2021).

Valentina Piynenko, mangeårig dumarepresentant og leder for Statsdumaens nordområdekomité deler Kosatsjovs synspunkter og legger til at Norge ikke er en selvstendig

aktør, men gjør hva NATO ønsker. Dermed fremstår Russlands bekymring legitim tatt i betraktning den økte norske og allierte militære aktiviteten i nordområdene. Med denne retorikken som grobunn trekkes Svalbard inn i en større geopolitisk ramme som inkluderer nordområdene generelt, der Russland og USA spiller hovedrollene, mens Norge kun er tildelt rollen som USAs løpegutt (Jørgensen, 2010, s. 77-79).

Norges mulighetsrom blir stadig trangere på Svalbard ved at Russland har interesse av å teste Norges og NATOs grenser (Johansen, 2019a). Noe av hensikten er å teste reaksjonsmønstre, der Russland forsøker å avdekke hvor langt de kan gå før Norge og NATO reagerer. En måte å teste reaksjonsevne på er gjennom militære øvelser, noe som er kraftig intensivert fra russisk side det siste tiåret (ETJ, 2020; Zysk, 2018). Ved bruk av geo-lokalisering har man klart å avdekke russiske spesialsoldater på oppdrag på Svalbard (Tatjana, 2019). Svalbard ble i denne sammenhengen brukt som transittsted for militærøvelser ved Nordpolen.

Spesialsoldatene knyttes, ved bruk av bilder de har publisert på sosiale medier, til et Tsjetsjensk militærakademi. På Svalbard poserer disse med det tsjetsjenske flagget ved havisen nær Longyearbyen, samt ved Svalbard lufthavn, før de laster opp en video som viser fallskjermssoldater som oppholder seg på den russiske Borneo-basen ved Nordpolen. Etter oppholdet på Nordpolen viser bildene at soldatene er på en militærøvelse på Franz Josef land i Russland. Militæraktivitet tilknyttet Svalbard har fått stor oppmerksomhet politisk og i mediebildet. Særlig siden Svalbardtraktatens artikkel 9 har gitt grobunn til uenighet mellom Norge og Russland en rekke ganger etter traktatens ikrafttredelse (Utenriksdepartementet, 1920).

Russland utfordrer Norge ved å stille seg kritisk til norsk lojalitet til internasjonale lover og konvensjoner. NATO-operasjonen i Libya som Norge tok del i, er et tilfelle som kritiseres av Russland. I januar 2013 hadde publikasjonen «Russlands Stemme» følgende innslag om virkeområdet til SvalSat på Svalbard:

«(...)Krigen i Libya førte man for eksempel ved hjelp av satellittsystemer på Svalbard. Dette er uhyre farlig fordi hele Svalbard-arkipelet og tilstøtende øyer er en avmilitarisert sone i samsvar med en avtale signert av 15 stater. Norges regjering har imidlertid tillatt USA å utplassere sine radarer der, noe som kombinert med satellitter brukes av USA i krigføringsøyemed. Dette er helt nye måter å føre moderne kriger på» (Totland, 2016, s. 196).

Norge tar del i sanksjonsregimet knyttet til Russland, samtidig som den amerikanske militære tilstedeværelsen øker i Norge, så vel som i de arktiske områdene. Dette bidrar til et økt spenningsnivå mellom Norge og Russland. Norges deltakelse med militære styrker i Baltikum

anses også å ha potensiale for et høyere spenningsnivå. Sammen med Norges streben etter balanse i forholdet til Russland er det ikke vanskelig å se for seg at Russland kan utnytte dette ved bruk av aktive tiltak, med det formål å markere sin posisjon på Svalbard og samtidig svekke norske og alliertes sikkerhetspolitiske interesser (Traavik et al., 2016, ss. 58-59).

Inngående kjennskap til samfunnet og samfunnsfunksjoner er viktige innhentingsoppgaver for å kunne anvende aktive tiltak mer presist slik at de gir ønsket effekt. Politiets sikkerhetstjeneste (PST) er tydelig på at Russland er hovedaktør og benytter et bredt spekter av metoder for å innhente kunnskap om norsk infrastruktur, forsvars-, sikkerhets- og beredskapsforhold og andre grunnleggende nasjonale interesser (Traavik et al., 2016, s. 69). Formålet med denne type innhenting er å legge til rette for russiske militære disposisjoner i en eventuell endring i den sikkerhetspolitiske situasjonen (Ibid). De anvendte metodene som PST trekker frem, er i samsvar med de identifiserte funn av aktive tiltak som denne studien viser til. Disse spenner fra menneskelig påvirkning til tekniske, teknologiske og digitale metoder, samt organisatoriske muligheter (Traavik et al., 2016, ss. 70-74).

Russlands Svalbard-politikk går i all hovedsak ut på å svekke norsk suverenitet og øke russisk handlefrihet. Målsettingene på Svalbard har i liten grad endret seg siden Sovjetunionens dager, til tross for et økt russisk fokus på øygruppen i løpet av 2000-tallet (Jørgensen, 2004). Russisk tilstedeværelse på Svalbard begrunnes med intensjonen om økt innflytelse i området, å påse at Norge og NATO ikke utvider sin militære virksomhet på og i tilknytning til øygruppen, samt å sikre tilgang til natur- og fiskeriressursene (Ibid). Russland har ved flere tilfeller stilt seg kritisk til norsk håndhevelse av fiskevernsonen. I denne forbindelse har russerne vært i dialog med Spania for å kartlegge hvordan spanske myndigheter ser på norsk håndhevelse av fiskevernsonen og Svalbardtraktaten (Totland, 2016, s. 210).

Norges tolkning av Svalbardtraktaten kritiseres ikke bare av Russland, men også av Norges egne allierte i EU. Dette skaper grobunn for russiske aktive tiltak og særlig desinformasjonskampanjer både mot Norge, og Norges allierte. Samtidig muliggjør dette et scenario der Norges allierte settes opp mot Norge i spørsmålet knyttet til håndhevelse av Svalbardtraktaten. Både når det gjelder naturressurser og maritimt dyreliv på havbunnen skal disse forvaltes etter samme regler som knytter seg til kontinentalsokkelen (Meld. St. 9, 2020, s. 21). En ny utfordring som har dukket opp i denne sammenhengen er økt utbredelse av snøkrabbe, som ble registrert i Barentshavet første gang i 1996. I 2016 ble det derimot antatt at det er ti ganger så mye snøkrabbe som kongekrabbe i havområdet, hvor biomasse fra

snøkrabbe tilsvarer ca. 1/3 av biomassen til all torsken i Barentshavet (Totland, 2016, s. 223; Havforskningsinstituttet, 2020). Norge og Russland ble i 2015 enige om å anse snøkrabbe som en sedentær art, altså en art som må være i konstant fysisk kontakt med havbunnen for å bevege seg, og at den derfor omfattes av kyststatens eksklusive rett til å utnytte naturressursene på kontinentalsokkelen. Denne avklaringen påvirker også Smutthullet. Dette havområdet er i fiskerisammenheng åpent hav, men siden sokkelgrensen mellom Norge og Russland går rett gjennom Smutthullet, representerer området enten norsk eller russisk sokkel når det kommer til krabbefiske (Totland, 2016, s. 223). Dette kan bli et potensielt fremtidig konfliktpunkt mellom landene, så vel som et mulighetsrom for Russland til å fortsette å så tvil om Norges suverenitetshåndhevelse på og rundt Svalbard.

Russlands protester mot fiskevernsonen må ikke ses på som et mål for å få den fjernet, men snarere et sterkt ønske om en særstilling i forhold til andre nasjoner i området. Uten forvaltning av fiskevernsonen ville tilgangen til sonene vært enklere for tredjelands fiskere, noe som Russland definitivt ikke ønsker. Dette er relevant sett i lys av dagens konflikt mellom Norge og EU vedrørende forvaltning av fiskekvoter. EU tar det for gitt at kvoter tidligere tildelt Storbritannia nå tilfaller EU etter Brexit, mens Norge mener at denne delen av kvoten nå bortfaller og fordeles mellom Norge og Russland (Rostad, 2021). Gjennom spliden mellom Norge og de andre traktatlandene kan Norges suverene håndhevelse av fiskevernsonen, så vel som Svalbardtraktaten, svekkes. Flere av traktatlandene er også NATO-medlemmer, derfor vil Russland se seg tjent med denne uenigheten. Samtidig beholder Russland sin særstilling i regionen, som har innvirkning både på økonomiske- og militærstrategiske mål.

Svalbard er i en utfordrende posisjon i forhold til infrastruktur på land og til sjøs. Det er store avstander til nærmeste sivilisasjon og et variert og utfordrende klima for mennesker å oppholde seg i over tid. For å drive med lokal overvåkning og innhenting er Russland nærmest avhengig av å ha en permanent tilstedeværelse på øygruppen. En slik tilstedeværelse setter også krav til infrastruktur som er tiltenkt nyttet i overvåkningssammenheng for å øke situasjonsforståelsen på Svalbard. Naturen setter begrensninger på anskaffelser og utbygging av infrastruktur. Dette gjør det krevende å drive god og effektiv lokal overvåkning på Svalbard. Dermed blir også situasjonsforståelsen mangelfull. Et konkret eksempel er utfordringer knytte til geostasjonære satellitter. Disse har dekningsutfordringer i Arktis på grunn av inklinasjon (vinkelen mellom en jordmagnetisk kraftlinje og horisontalplanet). Alternativet til geostasjonære satellitter er polarbanesatellitter, som det finnes få av. For

Russland blir det derfor et spørsmål om ressursfordeling dersom de anser informasjonsgapet på Svalbard som kritisk. I tillegg blir GPS og enheter som er avhengig av denne type nøyaktighet, degradert rundt 80 grader nord. utfordringer med satellitter og enheter som er avhengig av GPS, store avstander, spredt bosetning, mørketid, tøft klima med lave temperaturer, samt vind, snø og is er alle faktorer som gjør Svalbard til et utfordrende sted for Russland å operere i (DSB, 2009).

5.4 Oppsummering

I det følgende gis det en oppsummering av de mest sentrale funnene fra vårt empiriske materiale. Disse svarer på forskningsspørsmålene og er derfor inndelt på samme måte som overfor.

5.4.1 Hva kjennetegner russiske aktive tiltak?

Russiske aktive tiltak er en videreføring av sovjettidens virkemidler med samme hensikt, nemlig å oppnå strategisk, informasjonsmessig og politisk effekt. Aktive tiltak favner bredt og har hele samfunnet som innslagspunkt. Det betyr at slike tiltak har en eller annen form for kobling seg imellom. For den som ønsker å avsløre aktive tiltak setter det store krav til arbeidsmetodikk, da man er helt avhengig av å jobbe på tvers av sektorer, etater og sågar landegrenser. Manglende forståelse for russiske aktive tiltak og Russlands målsettinger kan føre til at man anser enhver kontakt med Russland som et forsøk på å manipulere, motarbeide og påvirke.

En måte å forstå aktive tiltak på er å inndele i fargekodene hvit, grå og sort der en viser i hvilken grad operasjonene er skjult eller forsøkt skjult. Den hvite komponenten tar for seg alle åpne operasjoner der bruk av diplomater, handel, bistand og informasjonskampanjer er utstrakt. Normalt gjennomføres disse gjennom russiske ambassader og statsfinansiert media. Den grå komponenten kontrolleres og finansieres i stor grad av den russiske staten. Det som er fremtredende her er bruk av kommunistiske fronter, utenlandske kommunistpartier, hemmelig og klandestin presse og media, til bruk for koordinering av desinformasjon. Vanligvis utføres slike operasjoner fra ikke-statlige organisasjoner og forskningsinstitutter. Den sorte komponenten ledes og koordineres av høyeste hold og innbefatter klandestine operasjoner. Til slike oppgaver brukes godt trente agenter og statlig kontrollerte nettverk til blant annet å publisere og spre falske rykter, narrativ, lure og narre politikere og det politiske nivået.

5.4.2 På hvilke måter har Russland benyttet aktive tiltak for å oppnå utenrikspolitiske målsettinger i moderne tid?

Primakov- og Gerasimov-doktrinene danner fundamentet og den konseptuelle tilnærmingen i russisk utenrikspolitikk. Det vesentlige i doktrinene er Russlands målsettinger om å motarbeide en unipolar verdensorden der USA har den mest sentrale rollen både politisk, økonomisk og militært. Samtidig gjør Russland krav på og insisterer på sin forrang i de post-sovjetiske landområdene, og posisjonerer seg slik at disse landene heller ser mot Russland enn vestlig samarbeid og allianser. I tillegg motsetter Russland seg og jobber aktivt mot en ekspansjon av NATO.

Det er identifisert flere operasjoner og handlinger i moderne tid hvor Russland har benyttet aktive tiltak for å oppnå sine utenrikspolitiske målsettinger. De mest kjente, som har fått økt oppmerksomhet i Vesten, er annekteringen av Krim-halvøya i 2014, innblandingene av det amerikanske presidentvalget i 2016 og de stadig pågående informasjons- og påvirkningsoperasjonene i Baltikum.

Russlands bruk av aktive tiltak på Krim-halvøya er det mest komplekse og sammensatte eksempelet, der aktive tiltak i kombinasjon med tradisjonell militærmakt har gitt enorm strategisk effekt. Ved denne operasjonen illustrerer Russland en evne og vilje til å utfordre USA som verdensledende nasjon, samtidig som det sender et tydelig signal til de andre tidligere Sovjetstater om hvilke konsekvenser et tettere samarbeid med Vesten kan føre til.

Ved russisk innblanding i det amerikanske presidentvalget fikk verdenssamfunnet erfare hvilke muligheter som finnes innen teknologi og særlig cyberdomenet. En kombinasjon av teknologi, subversjon, desinformasjon og sannsynligvis bruk av menneskelige agenter kan sette demokratiske samfunn på en stor prøve. Russiske aktive tiltak i USA er antatt å ha forsterket ulikhetene og motsetningene i samfunnet til det steg at det amerikanske samfunnet anses som splittet og polarisert.

I Baltikum settes NATO alliansen på prøve ved at Russlands handlinger provoserer, men på samme tid ikke krysser grensen for det som kan utløse NATOs artikkel V. Dette kombineres med at russiske aktive tiltak, som utfordrer baltisk suverenitet, rettes mot den russiske minoritetsbefolkningen. Effekten og utfallet av slike aktive tiltak er en tilværelse av usikkerhet og spenning i de baltiske landene. Noe Russland mest sannsynlig ønsker skal spre seg til de tidligere sovjet-stater som arbeider for tettere bånd til Vesten og vestlige allianser.

Uroligheter i de baltiske landene, så vel som i Ukraina, er av betydning for Norge og NATO fordi det kan få en spillover-effekt til Nordområdene. Russland ser på nordområdene, Baltikum og sine nærområder som mer sammenhengende enn tidligere (Zysk, 2018). Derfor kan det tenkes at en sikkerhetspolitisk situasjon i Baltikum eller Ukraina kan få direkte utslag i nordområdene. Samtidig må en ta i betraktning den sentrale rollen Nordflåten har i russisk strategisk avskrekking (Ibid). Nordflåten har absolutt høyest prioritet og utgjør en betydelig rolle i understøttelsen av Russlands interesser i Arktis. Derfor er det forventet at Nordflåtens evner og kapasiteter blir styrket ved at Russland tilfører Nordflåten noen av de mest kapable fartøyene for å drive strid i arktiske forhold (Forsvaret, 2021).

5.4.3 Hvilket handlingsrom for bruk av aktive tiltak har Russland på Svalbard?

Russlands Svalbard-politikk går i all hovedsak ut på å svekke norsk suverenitet og øke russisk handlefrihet. Den russiske tilstedeværelse på Svalbard begrunnes med målsettinger om særstilling og innflytelse i området, å motarbeide Norges og NATOs militære virksomhet på og i tilknytning til øygruppen, samt å sikre tilgang til natur- og fiskeriresursene.

For det første kan Russland bruke politiske innvendinger mot både fiskevernsonen og lover og miljøtiltak på Svalbard for å få økt handlefrihet og særbehandling i forhold til de andre traktatlandene. Uten forvaltning av fiskevernsonen ville tilgangen til sonene vært enklere for tredjelandets fiskere, noe som Russland ikke ønsker. Siden flere av traktatlandene som har interesser i fiskevernsonen også er NATO-medlemmer, ser Russland seg tjent med uenigheter omkring forvaltningen i nord. Med denne utviklingen rundt Svalbard beholder Russland sin særstilling i regionen, som har innvirkning både på økonomiske- og militærstrategiske mål. Russland har ved flere tilfeller stilt seg kritisk til norsk håndhevelse av fiskevernsonen, og sågar startet kartlegging av mulige samarbeidspartnere, ved å innlede dialog med spanske myndigheter om deres syn på norsk håndhevelse av fiskevernsonen og Svalbardtraktaten.

For det andre har Russland intensivert sine militærøvelser og bruker disse til å teste Norges og NATOs grenser i nordområdene. En del av hensikten, ved å krenke både luftrom og maritime grenser, er sannsynligvis rettes mot kartlegging og innhenting av reaksjonsmønster og vestlige kapasiteter nært den russiske grensen. Dette er aktivitet som har pågått siden Sovjettiden, men som har blitt kraftig intensivert fra russisk side de siste ti årene. Samtidig som Russland er svært påpasselig med hva Norge og NATO foretar seg på Svalbard av militær aktivitet, begrunnet i Svalbardtraktatens artikkel 9, har Russland selv ved en rekke anledninger testet sitt eget militære handlingsrom på øygruppen. Et av de siste tilfellene er at det i kjølvannet av

en russisk øvelse på Nordpolen i 2019, ble avdekket russiske spesialsoldater på Svalbard. Longyearbyen lufthavn ble i denne sammenheng brukt som transittsted for militærøvelser ved Nordpolen. Sett i sammenheng med Russlands overordnede målsetting om å svekke troverdigheten og evnen NATO har til å forsvare seg, er det ikke usannsynlig at NATOs handlinger i Baltikum, eller andre steder nært grensene til Russland, kan ha konsekvenser på og rundt Svalbard.

For det tredje gir den russiske permanente tilstedeværelsen på øygruppen et stort handlingsrom for bruk av aktive tiltak. En permanent tilstedeværelse tilrettelegger for aktiv overvåkning og innhenting, i tillegg til at Russland til dels imøtekommer utfordringer med satellitter og enheter som er avhengig av GPS, store avstander, spredt bosetning, mørketid, tøffe klimatiske forhold med lave temperaturer, samt vind, snø og is, som alle er faktorer som gjør Svalbard til et utfordrende sted å operere inn og ut fra. En permanent russisk bosetting gir også handlingsrom for bruk av informasjonsdomene, der budskapet fra øverste hold enkelt kan formidles gjennom statskontrollert media og interaksjon med lokalbefolkningen som er en integrert del av samfunnet på Svalbard.

6 Drøfting av funn

I dette kapitlet drøftes de empiriske funnene sett opp mot studiens problemstilling: *på hvilken måte kan russiske aktive tiltak bidra til å oppnå Russlands målsettinger på Svalbard?* Kapitlet er delt inn i tre underkapitler som hver for seg utgjør de sentrale områdene der aktive tiltak, når benyttet har potensiale til å gi stor effekt. For det første vil betydningen av teknologi, cyber og desinformasjon synliggjøres, dernest drøftes mulighetsrommet i det utenrikspolitiske og økonomiske landskapet, etterfulgt av virkemidlene som ligger i det militærstrategiske tankesettet. Avslutningsvis følger en oppsummering av de sentrale argumentene i kapitlet som vil lede til studiens hovedkonklusjon.

6.1 Teknologi, cyber og desinformasjon

Kunnskap om og forståelse for informasjonssikkerhet og digitale muligheter er helt avgjørende i en tid som preges av at den teknologiske utviklingen går stadig raskere. I takt med den teknologiske utviklingen oppdages stadig nye trusler og sårbarheter. Effektivisering av ulike deler i samfunnet, ved delvis eller omfattende digitalisering, kan gjøre kritiske samfunnsstrukturer mer attraktive og utsatte for blant annet cyberangrep, digital spionasje og sabotasje. Et forsvar er ikke sterkere enn det svakeste leddet, noe som gjelder i like stor grad

innen data- og cybersikkerhet som i konvensjonell militærtaktisk tankegang. Å identifisere svakheter og sårbarheter hos fienden for å kunne utnytte disse til egen fordel er en kjent analysemetode innen militære operasjoner. Til sammenligning gjelder dette også i en digitalisert verden. En angriper som har intensjoner om å hente ut sensitiv informasjon trenger ikke å rette sitt angrep direkte mot toppledelsen. Alle som har tilgang til den samme informasjonen, er potensielle innslagspunkt og således svakheter i systemet. Dermed er det, for en angriper, tilstrekkelig at én medarbeider ikke har gjort gode nok tiltak når det kommer til data- og cybersikkerhet.

På Svalbard kan Russland utnytte digitalisering til kartleggings- og innhentingsformål ved å rette sine angrep mot installasjoner, institusjoner og organisasjoner som behandler sensitiv og relevant informasjon. Dette kan være seg alt fra kartlegging av fremtidige planer på Svalbard for utbygging av infrastruktur, til målrettet innhenting mot kraftforsyning og data-/telekommunikasjon med fastlands-Norge. Selv om russiske aktive tiltak til stadighet moderniseres og tilpasses vil også Russland oppleve den menneskelige svakheten som til syvende og sist befinner seg bak teknologien. Det er ikke tvil om at Russland er under press og opplever data- og cyberangrep med tilsvarende innhentings- og påvirkningsformål som de selv står ansvarlig for. Russland møter slike utfordringer med ekstrem stor grad av digital kontroll (Bærug, 2018, ss. 25-26). Dette både for å kontrollere egen befolkning, men også i stadig økende omfang begrense befolkningens handlingsrom i det digitale rom.

Teknologien bidrar ikke utelukkende til at samfunnet blir mer sårbart. Den har også sine klare fordeler, som muligheter for gradert kommunikasjon gjennom ende-til-ende-kryptering. Slik teknologi er tilgjengelig gjennom en rekke applikasjoner, som Whatsapp, Telegram og Signal, der alle med en smarttelefon enkelt kan laste ned og ta i bruk tjenestene. Samtidig tilpasser mennesker seg denne utviklingen og finner stadig kreative måter å angripe sårbarheter på. En angrepsmetode som ikke baserer seg på direkte digital angrep mot et datasystem kalles Sosial Engineering (SE) eller sosial manipulasjon på norsk (Nätt & Heide, 2017, s. 28; NorSiS, 2019-2020). Metoden handler om å få brukere av systemene til å kompromittere informasjon og informasjonssystemer. I motsetning til direkte digitale angrep, som retter seg mot en virksomhets datasystemer, er målet med sosial manipulasjon å utnytte mennesker som har aksess til informasjon (Krombholz, Hobel, Huber, & Weippl, 2014). Hensikten er å manipulere mennesker til å røpe konfidensiell informasjon eller til å gå så langt at de sier seg

villig til å utføre bevisste angrep gjennom målrettet og systematisk påvirkning og overtalelse (Ibid).

En måte russiske aktive tiltak kan benyttes for å motvirke teknologiske barrierer og hindringer er ved bruk av agenter og spioner. På Svalbard ligger forholdene til rette for effektiv bruk av slike ressurser da russisk tilstedeværelse allerede er en del av normalbildet. Det er derfor rimelig å anta at agenter og spioner som sendes til Svalbard vil kunne skjules i lokalsamfunnet. Dermed kan de også bedrive sine aktiviteter uten å tiltrekke seg unødig oppmerksomhet. En slik måte å operere på gir russiske myndigheter muligheten til å benekte at disse er på oppdrag for Russland dersom de gjør feil og havner i søkelyset. Det som derimot vanskeliggjør anvendelsen av denne type virkemidler er det begrensede befolkningstallet, den lokale kjennskapen og samarbeidet på tvers av nasjonaliteter på Svalbard. Den lokale befolkningen som ledd i aktive tiltak kan likevel ikke utelukkes som et middel for russiske aktive tiltak av den grunn.

Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) er Norges ekspertorgan og det nasjonale fagmiljøet for digital sikkerhet, samt varslings- og koordineringsinstans for alvorlige digitale angrep og sikkerhetshendelser. Under inntrengningstester utnytter NSM menneskelige sårbarheter med stor grad av måloppnåelse (NSM, 2019, s. 18). I data -og cybersikkerhet sammenheng blir den menneskelige faktoren gang på gang ansett til å være sikkerhetens svakeste ledd (Nätt & Heide, 2017, s. 29). NSM sine tester får også støtte fra forskningsfronter, som hevder at nesten alle cyberangrep på et eller annet tidspunkt er avhengig av at mennesker blir lurt eller overtalt til å gjøre noe (Scroxtton, 2019). Visepresidenten i *Proofpoint*, som har ansvar for trusseloperasjoner, underbygger dette ved å trekke frem at 99% av alle cyberangrep er avhengig av menneskelig interaksjon for å utnytte menneskelige feil gjennom skytjenester, e-post eller sosiale medier. Sosial manipulasjon anses dermed som et psykologisk angrep hvor en angriper forleder noen til å gjennomføre en handling som angriperen ønsker utført (NorSiS, 2019-2020, s. 31; Nätt & Heide, 2017).

På Svalbard, som i andre samfunn, kan gode forberedelser gi dypere aksess og dermed mer presis anvendelse av aktive tiltak. Med grundige forberedelser behøver ikke Russland å jobbe mot avanserte digitale sikkerhetstiltak. Proofpoint sin *human factor*-rapport har utført undersøkelser som tydeliggjør hvem som blir mål for angripere. I rapporten brukes benevnelsen «very attacked people» (VAP) om de menneskene i en virksomhet som er gjenstand for angrep. Det som kjennetegner disse individene er at de, som regel, befinner seg

dypt i en organisasjon, har tilgang til økonomiske midler eller sensitiv data og har synlige profiler eller identiteter. Denne målgruppen er tilgjengelige på organisasjonens webside, i sosiale medier, publiseringer eller til og med via google-søk (Scroxton, 2019). I denne sammenheng blir sosial manipulasjon, som metode, foretrukket både fordi angripere kan få en dypere aksess, og fordi de unngår å jobbe mot avanserte sikkerhetstiltak.

I 2018 arresterte norsk politi Mikhail Botsjkarjov for mistanke om spionasje. Botsjkarjov har en sentral stilling som seniorrådgiver i departementet for informasjonsteknologi i føderasjonsrådet i den russiske Dumaen. PST vurderer norsk forsvars- og beredskapssektor, statsforvaltning, forskning og teknologiutvikling som særlig utsatte etterretningsmål (PST, 2018). Det fremstår logisk å trekke paralleller mellom arrestasjonen og russiske intensjoner om å innhente informasjon som muliggjør nettverksoperasjoner mot norske interesser. En slik kartlegging av norsk infrastruktur og identifisering av mulighetsrom kan selvfølgelig også benyttes for å påvirke norske beslutningstakere og prosesser (Jentoft, 2020a). Innsamling av informasjon mot norske bedrifter og virksomheter på Svalbard har potensiale til å ramme lokalsamfunnet, men også velferdsstaten. Norge har verdensledende kunnskap og teknologi innen utvinning av olje og gass. Dersom Russland klarer å få tak i denne kunnskapen og teknologien, vil de kunne utvikle norsk teknologi og gjøre den tilgjengelig både for egen vinning, men også tilby den til en bedre pris for andre aktører. Et slikt scenario vil ha store konsekvenser for norske bedrifter og norsk økonomi. Utfordringen med denne type påvirkningsoperasjoner, er at det vil være vanskelig å si med sikkerhet hva intensjonen bak angrepet er, selv om angrepet blir avdekket. Det kan derfor tenkes at cyberangrepet på Stortinget, som ble gjennomført i 2020, også kan ha hatt intensjoner om å innhente data rundt Svalbardrelaterte spørsmål.

Russland har ressurser og evne til å gjennomføre cyber- og hackerangrep direkte mot infrastruktur på Svalbard, hvor potensielle mål eksempelvis kan være flyplassen, sysselmannens kontor, lokalt styre eller SvalSat. Selv om Russland har evne til å gjennomføre slike angrep vurderes det som lite sannsynlig, da denne type offensive angrep hurtigere lar seg avdekke, og risikoen for å fremprovosere NATOs artikkel V er overhengende. Et mer sannsynlig virkemiddel er «Imagry Electronic Warfare» (IEW) eller «Electronic Warfare» (EW) mot deler av Svalbard eller havområdene rundt. IEW kan brukes til å oppnå målsettingen om å hindre bruk av satellitter til bildeovervåkning fra områder som ligger i interessesfæren til Norge og NATO. Med samme målsetting kan EW anvendes for å hindre

bruk av satellittkommunikasjon eller GPS-signaler. Slike aktive tiltak vil med stor sannsynlighet påvirke både sivil og militær infrastruktur og befolkning. Således kan slike handlinger anses som et ledd i å svekke norsk suverenitetshevdelse på øygruppen, samt begrense militær innflytelse og aktivitet.

Russiske aktive tiltak er ikke geografisk begrenset. Russland kan forsøke å mobilisere etniske russere bosatt på fastlands-Norge for å forsterke budskapet om at Norge diskriminerer den russiske befolkningen på Svalbard. På denne måten vil Russland tvinge norske myndigheter til å ta standpunkt til anklagene, og frata Norge muligheten til å behandle anklagene som et isolert problem i lokalsamfunnet på Svalbard.

Internett kan brukes til å motivere, manipulere og oppmuntre motsetninger i et samfunn til protester og demonstrasjoner. Det er også liten tvil forbundet med at russiske myndigheter bruker internett til politiske formål (Franke & Carolina, 2012). Dette kom tydelig frem i lokalvalgene i Russland høsten 2019, da russiske myndigheter utnyttet ulike lovverk for å utestenge og skremme opposisjonskandidater (ETJ, 2020). Bruk av internett, og særlig sosiale medier er en kosteffektiv måte for Russland å plante og spre ønsket narrativ, som kan gi en strategisk og politisk effekt. Eksempler på slike narrativ kan være, negative konsekvenser for russiske borgere på Svalbard som følge av miljøpolitikk, eller at NATO øker spenninger og utgjør en sikkerhetstrussel ved å stadig nærme seg russiske landegrenser. En stor utfordring for Russland ved anvendelse av denne typen aktive tiltak er at Norge er et velfungerende, solid og transparent demokratisk samfunn, hvor baktanken med russiske narrativ raskt blir avdekket. I tillegg er norsk presse og media i mye større grad politisk fristilt og uavhengige, noe som øker troverdigheten til norsk media, i motsetning til hva som er tilfelle når det gjelder russisk presse.

6.2 Utenrikspolitikk og økonomi

I hvor stor grad er Svalbard og de omkringliggende områdene av politisk, strategisk og økonomisk viktighet for Russland? Sagt med andre ord; er Svalbard verdt Russlands tid, ressurser og penger? Svaret på disse spørsmålene kan være med på å belyse og avgjøre hvilke aktive tiltak Russland mest sannsynlig vil anvende for å oppnå resultater. Utfordringen med å forenkle utenrikspolitiske interesser og ambisjoner gjennom slike spørsmål, er at de ikke gjenspeiler kompleksiteten og helheten innen russisk utenrikspolitikk. Denne kompleksiteten kan fremstilles ved å kort belyse omfanget av utenrikspolitiske anliggender Russland er involvert i.

Russland er tungt involvert i Syria, har store utfordringer med å beholde sin posisjon og makt i Hviterussland, har engasjert seg med fredsbevarende styrker i Nagorno-Karabakh i tillegg til å lede fredsforhandlinger mellom Armenia og Aserbajdsjan. Russland er del av urolighetene i Ukraina, som hele verdenssamfunnet har sin oppmerksomhet rettet mot. Til slutt må Russland balansere og håndtere NATOs ekspansjon i Øst-Europa, som i Baltikum. Det må presiseres at dette er langt fra en komplett oversikt over pågående russiske utenrikspolitiske saker. Likevel gir en slik fremstilling et bilde av omfanget og ressursbruken Russland står overfor.

Med disse utfordringene som bakgrunn er en mer moderert og sannsynlig målsetting på Svalbard at Russland er tjent med å opprettholde en tilstand av usikkerhet, hos norske myndigheter så vel som USA, NATO og EU. Denne usikkerheten er knyttet til hvordan russiske myndigheter vil respondere på alt fra innføring av tiltak, lover og fordeling av fiskekvoter til utplassering av forskningsinstallasjoner og nærvær av militær karakter, som blant annet øvelser. En slik tilstand fører naturlignok til at Norge må forholde seg til Russland i sentrale saker i og rundt øygruppen, fordi norske myndigheter forventer at Russland har interesser her. Det kan dermed forstås som at usikkerhet indirekte hemmer norsk suverenitetshevdelse på Svalbard, noe som antas å være en sentral utenrikspolitisk målsetting for Russland.

En måte Russland kan bruke aktive tiltak til å skape usikkerhet i Norge og hos norske beslutningstakere på er å være uforutsigbare, eller skape et inntrykk og opplevelse av at russisk utenrikspolitikk er uforutsigbar. Det sterkeste virkemiddelet i denne sammenheng er media, og medias handlingsrom til å etablere alternative tolkninger og budskap både i forkant og etterkant av uttalelser fra sentrale personer i styresmaktene. En mer offensiv bruk av aktive tiltak er å påvirke norske beslutningstakere direkte, ved å plassere agenter i sentrale posisjoner og roller i det norske statsapparatet. Denne typen påvirkning kan gjennomføres ved en kombinasjon av ulike aktive tiltak for å forsterke politiske motpoler.

Aktive tiltak er som regel ikke bare én handling eller hendelse om gangen. Derfor kan en kombinasjon av de ulike virkemidlene også nyttes til å nå de utenrikspolitiske målsettingene. Ulempen med å enten velge offensive tiltak eller en kombinasjon av flere aktive tiltak er økt risiko for at ett eller flere av tiltakene blir avslørt. Avhengig av hvilket tiltak som blir avslørt kan det resultere i at hele påvirkningsoperasjonen blir mislykket. Risikoen er stor for tap av tid, ressurser og penger, uten å nå målsettingen. En kosteffektiv metode for å sende et budskap eller rette kritikk til et annet land er ved bruk av media og presse.

Russland har gjentatte ganger tidligere kritisert Norge og norsk politikk der de hevder at russiske interesser blir diskriminert på Svalbard og i enkelte tilfeller at Norge bryter Svalbardtraktaten (Kruse, Asvall, Sandberg, Pettersen, & Inghild, 2020). Maria Zakhrova, talsperson for utenriksdepartementet i Russland, sa i en pressebrief i 2020 at Norge de siste årene har brutt betingelsene i Svalbardtraktaten (Zakharova, 2020). I forkant av dette ba Russlands utenriksminister Sergej Lavrov om samtaler med Norge om forhold som Russland ser på som begrensende for russisk aktivitet på Svalbard. Utenriksminister Lavrov og det russiske utenriksministeriet bemerker at Norge har innført begrensninger på den russiske helikoptertrafikken på Svalbard og at det er opprettet naturvernsoner på land, som legger hindringer i veien for russisk næringsvirksomhet. I uttalelsen trekkes det også frem at fiskevernsonen rundt Svalbard er ulovlig opprettet (Jentoft, 2020a).

Som et resultat av ismeltingen i Arktis og mulighetene Nordøstpassasjen sannsynligvis åpner for, vil Russland øke sitt nærvær også på Svalbard. Russisk tilstedeværelse er avgjørende for nasjonen i arbeidet med økt situasjonsforståelse, samt å være en troverdig aktør og håndheve nasjonal kontroll i et strategisk viktig område. Forslaget fra det russiske forsvarsministeriet våren 2019 om nye rutiner for utenlandske marineskip og andre statlige fartøy som seiler i russisk sjøterritorium og indre farvann innenfor den nordlige sjøruten er et klart tegn på dette (ETJ, 2020). I tillegg er det av stor betydning for Russland å nyttiggjøre seg av naturressursene i den arktiske regionen. Derfor er stabilitet og forutsigbarhet, i en tid med betydelige sanksjoner, av stor interesse for russiske myndigheter. Det er forventet at Russland vil søke å utvikle samarbeid og redusere spenning i Arktis når landet overtar formannskapet i Arktisk råd i 2021 (Ibid). Den økonomiske situasjonen i Russland er også en faktor som bidrar til at landet må søke samarbeid dersom de skal kunne realisere kostbare statlige Arktis-prosjekter, da Arktis har et potensiale til å bli en økonomisk redningspakke for Russland (Stensrud, 2019).

Norsk svalbardpolitikk har en rekke overlappende regimer, konvensjoner og traktater, som er med på å bevare stabilitet på øygruppen og havområdet rundt. I tillegg har dette området historisk sett vært ett av verdens mest fredelige steder. Dette til tross for uenighet om grensesetting, fordeling av fiskekvoter og håndhevelse av disse, som har resultert i en rekke arrestasjoner av russiske trålere. Det har vært flere tilfeller der situasjonen kunne ha eskalert eller kommet ut av kontroll. Her har samarbeidsmekanismene og konsekvent politikk fra norsk side vært viktige faktorer for at Norge har klart å balansere politisk prinsippfasthet med

en kompromisskultur ovenfor en større nabo (Heier, 2019). Norge har helt siden NATO-medlemskapet i 1949 ført en politikk som ikke virker unødig provoserende overfor Russland. Svalbardpolitikken preges av norsk balansegang mellom å være en god alliert for USAs og NATOs fremskutte forsvar i nord, og samtidig være en god nabo slik at de enorme ressursene i Barentshavet kan utnyttes til både Norges og Russlands fordel (Ibid).

Norge og Russland har stort sett et velfungerende bilateralt forhold. Landene har gjennom godt samarbeid og ressursforvaltning kommet til enighet i delelinjespørsmålet (Gjerde & Moen-Larsen, 2013). På politiske områder der norske og russiske verdier ikke møtes er forholdet derimot vanskelig. Dette gjelder særlig i spørsmål omkring sivilsamfunnsstøtte og menneskerettighetssituasjonen i Russland. Det kan altså fremstå som at norsk utenrikspolitikk er vellykket, mens norsk russlandspolitikk, ved å fremme menneskerettigheter og demokrati, utgjør den problematiske delen i forholdet mellom landene (Ibid). Slike politiske motsetninger gir Russland mulige forhandlingskort. Ved å legge press på Norge, især gjennom Svalbardtraktaten, har Russland klart å påvirke og til dels begrense Norges håndhevelse av traktaten. Politiske motsetninger legger forholdene til rette for å eksempelvis innføre tiltak som fremmer arbeidet for menneskerettigheter i landet, mot at Norge aksepterer russisk særstilling i og på Svalbard. Russland har i stor grad en særstilling på øya, da ingen andre nasjoner slipper unna med samme nivå av provokasjon (Rapp, 2021). Slike fremgangsmåter kan betraktes som bruk av bilateralt samarbeid og tillit som virkemidler i aktive tiltak der de egentlige intensjonene og målsettingene holdes skjult.

Da den russiske gruvedriften er betydelig redusert siden sin storhetstid, anses det som en målsetting for Russland å utvikle andre næringer på øygruppen. I de senere årene har Russland i stor grad endret tilstedeværelsen på Svalbard og Barentsburg fra å utelukkende dreie seg om kulldrift til å rette fokus mot andre næringer, spesielt turisme. Det statseide russiske selskapet Trust Arktikugol driver kullgruvene i Barentsburg, i tillegg til å ta imot turister i byen. I Barentsburg er det også en rekke russiske forskere til enhver tid. Samtidig driver mange russere med fiske i farvannet utenfor Svalbard (Kruse et al., 2020). I den tidligere fraflyttede gruvebyen Pyramiden har russerne begynt oppussing, og det er nå blant annet åpnet et turistsenter med mulighet for å overnatte på hotell i byen. Endring i russisk satsningsområde på Svalbard, fra gruvedrift til andre sektorer, kan betraktes som et insentiv for å styrke den russiske tilstedeværelse på Svalbard. I tillegg oppleves Russland som økonomisk motivert, noe som er sammenfallende med russiske målsettinger om

særbehandling og kontroll på øygruppen. At økt utvikling av andre næringer helt eller delvis er statsfinansiert underbygges av det faktum at kullgruvene i Barentsburg i flere år har vært drevet med underskudd (Barr, 2020).

I spørsmålet om særbehandling og kontroll åpner fordelingen av snøkrabberettighetene for ulike utfall med stort økonomisk potensial. Siden snøkrabberettighetene mellom Norge og Russland er fordelt etter regler om et lands kontinentalsokkel, anerkjenner Russland på sett og vis Norges krav til at Svalbard sin kontinentalsokkel må ses på som del av den norske sokkel. Reglene som omfatter bunndyr, gjelder også for naturressurser, som olje, gass og mineralforekomster. Det vil derimot være overraskende om Russland anerkjenner Norges krav til disse ressursene på lik linje som fordeling av krabbefiske. Dermed fremstår det viktigste forhandlingskortet også i fremtiden å være Svalbardtraktaten. Årsaken til dette har sammenheng med at Russland med større sannsynlighet vil få støtte av andre traktatland i russernes kritikk mot norsk håndhevelse av traktaten. Særlig da signatarstatene er splittet og uenig i flere av spørsmålene. Derimot er det motsatt i interessekonflikter som handler om sikkerhetspolitiske og militære spørsmål. Her står Russland, i all hovedsak, overfor en forent NATO-allianse. Russland har derfor et større mulighetsrom til å få gjennom sine utenrikspolitiske målsettinger ved å fortsette å opprettholde en grad av usikkerhet og splid i norsk suverenitetshevdelse. Norge forsøker i stor grad å balansere suverenitet på Svalbard ved å være en relevant alliert i NATO og for USA og samtidig opprettholde en relativt god og konsekvent relasjon til Russland. Ved å fortsette å være kritisk til den norske rollen på og rundt Svalbard kan Russland derfor tvinge Norge til å vise hensyn til den særstillingen landet har opparbeidet seg innenfor Svalbardtraktaten siden dens ikrafttredelse.

6.3 Forsvar og militær aktivitet

På samme måte som under Sovjettiden er russiske militærteoretikere overbevist om at vitenskap og teknologi har stor påvirkning på utfallet i en konflikt eller konfrontasjon. Handlinger med utgangspunkt i teknologi og vitenskap blir ansett for å kunne ha direkte innvirkning på trusler, militære kapasiteter og kapabiliteter (Abrams, 2016). Dermed forblir teknologisk og vitenskapelig utvikling viktige og avgjørende faktorer for Russland i utviklingen av militære konsepter, langtidsplanlegging og utarbeidelse av militære doktriner og kapabiliteter. Russland bruker teknologiske og vitenskapelige fremskritt til å tilpasse og utvikle det politiske, strategiske, operasjonelle og taktiske nivået med en tilnærming som både

er sekvensiell og parallell. De ulike kapabilitetene er optimalisert for å gi effekt på et så høyt nivå som mulig.

Den teknologiske og vitenskapelige tilnærmingen innbefatter også utvikling av russiske aktive tiltak. En av fordelene som gjenspeiles i aktive tiltak er at disse kan skjules og anvendes i klandestine operasjoner. I forkant av operasjoner kan aktive tiltak benyttes både som indirekte og asymmetriske virkemidler og metoder med det formål å identifisere og systematisk påvirke motstanderens svakheter og utnytte sårbarheter. Med denne tilnærmingen til krigføring, tar krigen aldri slutt, men pågår kontinuerlig ved at den russiske staten og militærmakten forbereder seg med ulik intensitet og fokus (Gerasimov, 2016). Russlands langsiktige mål er å svekke, destabilisere og isolere vestlige samfunn og allianser. Den vestlige verden står overfor en ny type trussel, noe Russlands operasjoner i Ukraina har illustrert. Trusselen, som inneholder en stor del aktive tiltak, er en kombinasjon av flere virkemidler, både indirekte og direkte, der myke og harde metoder synkroniseres for å oppnå ønsket effekt. I tillegg utnyttes de mulighetene og sårbarhetene som Russland har identifisert gjennom analyser og innhenting ved bruk av alle tilgjengelige midler, herunder aktive tiltak i sine mørkeste former (Mattsson, 2015b).

Russland kan bruke militærøvelser som skalkeskjul for styrkeforflytning av agenter, kommunikasjon med skjulte celler i samfunnet, kartlegging og innhenting av hvilke instanser og etater som rapporterer eller oppdager russisk militæraktivitet før landet selv annonserer det. Over tid vil denne type kartlegging og innhenting gi indikasjoner og et bilde på hvem og hvilke ressurser som følger med på russisk militæraktivitet og planer. Casestudiene viser også hvordan russiske aktive tiltak har blitt benyttet til å innhente, påvirke og oppnå resultater på høyeste politiske og militærstrategiske nivå. Annekteringen av Krim-halvøya gir bare en begrenset illustrasjon på hvordan militæraktivitet i form av øvelser, omdisponering av styrker og satsning på teknologi kan brukes til å forflytte egnede styrker i fordelaktige posisjoner uten å røpe de egentlige planene, men samtidig rette oppmerksomheten mot noe ufarlig som øvelser.

Norge blir kritisert av det russiske utenriksministeriet for måten landet forvalter sitt NATO-medlemskap og den militære relasjonen til USA på. Den offentlige kritikken fra Russland har hatt en økende tendens siden 2017. I særlig grad reagerer Russland på amerikanske og britiske soldater som utplasseres i Norge i fredstid, noe de mener motsetter seg norsk basepolitikk (ETJ, 2020). Russland hevder at Norge overdriver trusselen fra landet for å rettferdiggjøre

sine handlinger. Ved å skape en falsk trussel bygger Norge opp under en antirussisk holdning i befolkningen. I Arktis mener Russland at NATOs aktive tilstedeværelse undergraver stabilitet og tillit mellom Norge og Russland (Ibid). Også Norges tilslutning til det vestlige sanksjonsregimet mot Russland fortsetter å møte russisk kritikk.

Likevel blir ikke Norge omtalt i særlig stor grad i russiske medier. I de tilfellene Norge omtales handler det i hovedsak om forsvars- og sikkerhetspolitikk, samt presentasjoner av det Russland ser på som en anti-russisk vridning (ETJ, 2020). Budskapet russiske medier fremmer er i samsvar med retorikken fra offisielt hold, nemlig at Norge i stadig større grad påtar seg rollen som vertskap og utgangspunkt for NATOs militarisering av Arktis. Sett i sammenheng med anklager av norsk spionasje mot Russlands atomubåter og militære installasjoner, er det fristende å rette kritikk til norsk etterretning, dersom det er hold i at de stod bak oppdraget til Frode Berg i Russland. Det bør være klart for landets fremste rådgivere på strategisk nivå hvilke fremgangsmåter russiske aktive tiltak kan ha. På en annen side kan det tenkes at en profil som tidligere grensekomisæren kunne gått under «radaren» for russisk kontraetterretning, fordi det ville fremstå for opplagt at en så profilert og engasjert karakter kunne bli satt til å utføre innhentingsoperasjoner rett foran nesen til russiske myndigheter og deres enorme etterretningsapparat (Jentoft, 2020b).

Russland har siden Svalbardtraktatens ikrafttredelse utfordret artikkel 9 som omhandler militær tilstedeværelse. Samtidig har russerne selv provosert og testet grensene under samme artikkel. For Russland er ikke det å besette og dominere Svalbard i seg selv av strategisk stor betydning siden Russland allerede har baser på Frans Josef land, som kan huse både luft- og maritimeressurser og et betydelig antall soldater over en lengre periode. Den strategiske fordelene Russland tidligere ville tjent på de 100 milene Svalbard ligger vest for Frans Josef land, blir ubetydelige med dagens rekkevidde på både fly, missiler og maritime kapasiteter, som ubåter, grunnet teknologisk utvikling. Svalbards militærstrategiske betydning må derfor ses i sammenheng med frykten for NATOs fotfeste på de landområdene, som ligger innenfor det indre forsvaret av Russlands bastionforsvar. I denne delen av bastionforsvaret baserer Russland seg på full kontroll, og et Svalbard besatt av norske- eller NATO-styrker er i klar konflikt med denne strategien. Både Svalbard og Bjørnøya er de eneste øygruppene innenfor «Bastionen» som ikke er under kontroll av russiske myndigheter.

Det er antatt at etter opprustingen av Kapp Heer, med en betydelig økning i løftekapasitet med ny helikopterflåte, hadde Sovjetunionen planer for hvordan de kunne besette Longyearbyen

flyplass (Totland, 2016). Med tanke på Svalbards plassering, viktigheten for russisk kontroll og nektelse av fotfeste for NATO er det nærliggende å tro at dagens Russland har et tilsvarende planverk, dersom situasjonen tilsier at bastionforsvaret må iverksettes. Ved å innta eller uskadeliggjøre Longyearbyen nekter Russland NATO og norsk fremskutt bruk av Svalbard til militære formål. På samme måte som at Svalbard til en viss grad har mistet sin militære geografiske betydning for Russland gjelder dette også for NATO. USA har tilnærmet samme kapasitet fra militære baser på eksempelvis Island, Grønland og fastlands-Norge. Dette til tross, Russland vil ikke tillate NATO muligheten for fysiske fotfeste på Svalbard under en eskalerende væpnet konflikt.

Av tilsvarende grunner, som under teknologisk og informasjonsdomenet, er ikke Russland tjent med en for offensiv tilnærming mot norske områder som Svalbard og havområdet rundt. Dette fordi en militær eskalering hurtig vil kunne nærme seg vilkårene for å utløse NATOs artikkel V, som også omfatter Svalbard. Ved en militær opptrapping er det nærliggende å anta at NATO vil ta i bruk Svalbard til forsvar og mottiltak. En opptrapping på øygruppen under en unntakstilstand kan videre bli til et varig tiltak, hvis NATO anser trusselen fra øst som stadig tilstedeværende. Dette er et av hovedmålene Russland søker å unngå.

Russland er altså tjent med en militær «status quo», hvor de fortsetter å øke sitt militære spillerom i regionen. Russland vil fortsatt benytte militær provokasjon mot Norge og NATO, både for å teste og tøye grenser, men i vel så stor grad for militær avskrekking. Det faktum at Russland de siste tiårene har oppgradert og fokusert på militær aktivitet og tilstedeværelse i Arktis viser at landet anser regionen som viktig, og som en avgjørende arena for sitt forsvar mot NATO, med USA i spissen.

6.4 Oppsummering

Russiske utenrikspolitiske målsettinger i Arktis er en avgjørende faktor for hvilke aktive tiltak de vil benytte seg av på Svalbard. For Russland vil dette inngå i et kost-nytte regnestykke. Med de fallende resultater av russisk innblanding i Midtøsten kan det være viktig for Russland å prioritere en Svalbard-strategi, som ledd i sin arktiske strategi. Dette er et område hvor Russland kan få klart mer ut av sine investerte ressurser enn i andre deler av verden, noe som understøtter prognosen om Arktis som et viktig strategisk satsningsområde.

I Arktis utgjør de økonomiske og sikkerhetspolitiske aspektene de viktigste insentivene for russisk tilstedeværelse, kontroll og innflytelse. Allerede er store deler av russisk olje og

gassforekomster i Arktis, og det er antatt at det fortsatt finnes en betydelig mengde uoppdagede ressurser. I tillegg er fiske i området en viktig nærings- og inntektskilde. Innenfor russiske sikkerhetspolitiske spørsmål er Arktis en viktig arena både når det kommer til eget bastionforsvar, men også for å hindre NATO ekspansjon i området. Russland opplever allerede å ha alliansen for tett på egne landegrenser etter at de baltiske landene ble med i NATO. Svalbard har derfor en sentral rolle når det gjelder Russlands utenrikspolitikk. Øygruppen befinner seg geografisk nært russiske havområder og ligger som et fysisk hinder for fri russisk ferdsel ut til Atlanterhavet.

Russiske aktive tiltak moderniseres og tilpasses til stadighet. Russland har også i nyere tid vist at de i stor grad følger den teknologiske utviklingen og har benyttet teknologiske virkemidler ved flere anledninger for å oppnå en effekt. Russland har dermed både ressurser og evne til å gjennomføre cyber- og hackerangrep mot Svalbard, både direkte og indirekte. Videre er teknologien med på å raskt kunne spre desinformasjon til en stor gruppe mennesker på svært kort tid, noe Russland ved en rekke anledninger har benyttet seg av i spørsmål vedrørende Svalbard. En utfordring med denne metoden er imidlertid at den har større effekt i russiske innenrikssaker enn i utenrikspolitiske spørsmål, da norske borgere i liten grad lar seg påvirke av russisk propaganda. Slike russiske informasjonskampanjer blir således i større grad en indikator på russisk utenrikspolitikk enn et effektivt virkemiddel innen aktive tiltak mot Norge.

Russland har i stort omfang brukt Svalbardtraktaten for å begrense norsk innflytelse og maktøking på Svalbard og havområdene rundt. Russland har gjentatte ganger kritisert Norge og norsk politikk der de hevder at russiske interesser blir diskriminert og at Norge ved flere tilfeller bryter Svalbardtraktaten. Ved å reagere som de gjør, søker Russland å skape usikkerhet, både hos norske myndigheter så vel som USA, NATO og EU. Når det er sagt fungerer norsk svalbardpolitikk godt. Det er flere overlappende tiltak, konvensjoner og traktater som alle er med på å bevare stabilitet på øygruppen og havområdet rundt, selv om det er store uenigheter og motstridende interesser knyttet til området. Til tross for pågående uenigheter representerer Svalbard, slik tilfellet har vært både før og etter ikrafttreddelsen av Svalbardtraktaten, ett av verdens mest fredelige områder.

Svalbard er i seg selv ikke like viktig for Russland som området har vært tidligere. Gjennom de siste tiårenes opprustning har Russland opprettet og gjenåpnet en rekke militærbaser i regionen, blant annet på Frans Josef land. Med teknologisk utvikling har den strategiske

betydningen av Svalbard derfor endret seg fra å være en øygruppe som har vært viktig for Russland å besette, til at det avgjørende er å hindre NATO og USA et fysisk fotfeste. På grunn av Svalbards plassering vil en militær tilstedeværelse være en direkte trussel mot russiske interesser. Også i dette spørsmålet har Russland hyppig brukt Svalbardtraktaten for å hindre at Norge og NATO benytter Svalbard til enhver form for militærrelatert aktivitet. Samtidig har Russland i stor grad benyttet både åpen provokasjon og forsøk på skjult militær aktivitet, både for å avskrekke ved å vise styrke og for å teste sitt eget mulighetsrom i Arktis overfor Norge og NATO. Ved økt aktivitet fra NATO og USA i Norge, på Svalbard og i de arktiske områdene for øvrig, er dette virkemidler som vil øke i omfang fra russisk side.

7. Konklusjon

Det siste ti-året har Russland under Putins styre gjennomført en betydelig opprustning av sine militære kapasiteter, herunder bygd opp en rekke baser i arktiske områder. Frans Josef land huser Russlands nordvestligste baser og ligger i relativ kort avstand fra Svalbard. Det fører til at betydningen av å befeste og benytte Svalbard, rent geografisk, til militære formål er vesentlig mindre viktig nå enn tidligere. Det strategiske fortrinnet for Russland av å fysisk kontrollere Svalbard, er innhentet av teknologisk utvikling og opprustningen av russiske baser i arktiske områder. Hovedmålsettingen til Russland er derfor å hindre økt norsk, og ikke minst NATOs, tilstedeværelse på Svalbard. Ved å hindre NATO fotfeste, hindrer Russland alliansen å komme enda et skritt nærmere sine grenser.

Russiske aktive tiltak kan bidra til å holde NATO på avstand i Arktis ved å skape uenighet og splid mellom NATO-medlemmer. En kombinasjon av aktive tiltak kan anvendes til å forsterke allerede eksisterende motpoler som ligger i Svalbardtraktaten og fiskevernsone. I denne sammenheng vil russiske aktive tiltak bidra til å kartlegge, innhente informasjon og påvirke ved bruk av teknologi og cyberoperasjoner. Russland vil ved å anvende teknologiske fremskritt overvåke Norge og samtidig vanskeliggjøre norsk og alliert overvåkning mot Russland i nordområdene. Aktive tiltak i cyber-domenet, som hackerangrep, gir Russland muligheter til å være proaktive. Dersom slike operasjoner lykkes, vil russiske myndigheter være kjent med målsettingene og planene fra norske beslutningstakere. Dette vil igjen danne grunnlag for aktiv bruk av desinformasjonskampanjer som skaper usikkerhet, både lokalt på Svalbard, men også hos norske myndigheter og blant Norges allierte.

Russland har historisk sett hatt, og har fortsatt, en målsetting om å ha en særstilling på Svalbard i forhold til andre traktatland. Russiske aktive tiltak brukes til å hevde seg forfordelt, diskriminert og til stadighet vise til at Norge bryter Svalbardtraktaten. Slik blir Norge forsøkt hemmet i sin håndhevelse av jurisdiksjon på øygruppen og Russland oppnår målsettingen om særstilling på Svalbard. Samtidig har Russland ved flere tilfeller stilt seg kritisk til norsk håndhevelse av fiskevernsonen. Derfor kan Norge forvente at Russland også i fremtiden vil bruke enhver anledning til å skape splittelse og uenighet, noe som tydelig kommer frem i Russlands dialog med Spania for å kartlegge hvordan spanske myndigheter ser på norsk håndhevelse av fiskevernsonen og Svalbardtraktaten. En særstilling blant traktatlandene er i stor grad med på å styrke Russlands sak i både økonomiske og sikkerhetspolitiske spørsmål knyttet til utviklingen på Svalbard.

Svalbardtraktaten er Russlands viktigste forhandlingskort, og lar seg både kombinere med, og gir innganger til bruk av aktive tiltak. Traktaten har blitt benyttet både i økonomiske, så vel som sikkerhetspolitiske spørsmål. Fellesnevneren for de hendelser hvor Russland hevder at Svalbardtraktaten er brutt, eller at Norge misbruker sin jurisdiksjon, er bruken av politiske virkemidler eller retorikk. Russiske ministre og statsansatte går offentlig ut via media, politiske kanaler eller offentlige uttalelser, og kritiserer norske tiltak eller håndhevelse av lover på Svalbard. Dette er virkemidler vi fortsatt vil se i fremtiden i takt med at Arktis blir av stadig større strategisk viktighet for Russland, så vel som USA og NATO.

Som denne studien viser er det vanskelig og til tider umulig å skille aktive tiltak, som ledd i en strategisk operasjon fra enkeltstående hendelser. Dette har blitt belyst gjennom tre casestudier, hvor spesielt teknologiske virkemidler har vist seg å være viktige for russiske aktive tiltak. Ser man på disse operasjonene opp mot russiske interesser på Svalbard, er det nærliggende å konkludere med at aktive tiltak blir benyttet og fortsatt kommer til å bli benyttet i fremtiden. Når Russland beviselig har påvirket NATO-land, i spennet fra de tidligere sovjet-statene i Baltikum til USA, viser dette at frykten for å bli avslørt ikke er avskrekkende. Russland bryter dermed ingen nye grenser ved å bruke aktive tiltak mot Norge og Svalbard.

For at aktive tiltak skal være effektive, må Russland kontinuerlig kartlegge handlingsrommet for anvendelsen av aktive tiltak og i tillegg registrere responsen anvendte tiltak fører til. På denne måten vil Russland kunne justere bruken av virkemidlene for å nå sine målsettinger. Russland må fortsatt balansere sine påvirkningsoperasjoner opp mot NATOs artikkel V, som i

ytterste konsekvens kan komme til anvendelse. En mer sannsynlig reaksjon Russland risikerer er økte sanksjonstiltak fra Norge og Vesten. Selv om Norge i stor grad står alene i tolkningen av Svalbardtraktaten når det kommer til økonomiske spørsmål, er Arktis av strategisk viktighet for både NATO, og især USA. Den siste tidens økning av militær tilstedeværelse fra amerikanske enheter i Norge viser at USA med stor sannsynlighet vil støtte Norge i sikkerhetspolitiske utfordringer på Svalbard, som truer alliansens- og amerikanske interesser.

Russland har tydelige strategisk interesser på Svalbard både i å oppretthold bosetningen, beholde fiskekvoter og betydningen av områdets strategiske beliggenhet, som en del av sin arktiske politikk. De strategiske interessene strekker seg også til å opprettholde en maktbalanse mot EU, NATO og USA i Arktis. Samlet sett tilsier dette at forutsetningene for et klart økende russisk engasjement på Svalbard er til stede.

På bakgrunn av dette kan et det vises til tre ulike utviklingstrekk, som vil kunne gjøre seg gjeldende på Svalbard i fremtiden; utvikling i norsk favør, utvikling i russisk favør eller utvikling med tilnærmet uforandret maktbalanse. Da denne studien i stor grad har belyst dagens situasjon på Svalbard, viser de to følgende teoretiske *scenarioene* endringsalternativene, med fordel enten Norge eller Russland:

En utvikling til fordel for Norge er at flere traktatland anerkjenner norsk sokkelkrav rundt Svalbard. På denne måten aksepterer disse landene at Svalbardtraktatens virkeområde gjelder for selve øygruppen og dens territorialfarvann, som strekker seg 12 NM fra kystlinjen, og ikke i dagens fiskevernsoner. Dette vil resultere i at den norske tolkningen og håndhevelsen av øygruppen ikke blir utfordret i like stor grad. I tillegg vil Norge stå sterkere i sin myndighetsutøvelse, spesielt i havområdene rundt Svalbard. Norge vil med dette kunne få forankret at Svalbard sin kontinentalsokkel er en del av den norske sokkelen. En slik anerkjennelse vil redusere konflikter når det kommer til fiske, samt tilgangen til de økonomiske mulighetene som olje, naturgass og mineralforekomster utgjør.

Som følge av en tydeligere norsk jurisdiksjon, som i dette scenarioet støttes av flere traktatland, vil de russiske kravene i regionen stå svakere. Norge kan fortsatt velge å tillate russiske fiskere å benytte de rike havområdene, men det vil være vanskelig for Russland å rette den samme kritikken mot forvaltningen av havområdene som russiske myndigheter gjør i dag.

En utvikling til fordel for Russland er at landet forsterker sin særstilling og kontroll i området rundt Svalbard. Russlands handlingsrom for å oppnå en slik utvikling er at flere land støtter opp under den russiske kritikken mot Norges forvaltning og håndhevelse av Svalbardtraktaten. Samarbeidet mellom russiske og kinesiske myndigheter kan styrke Russlands reduserte økonomiske situasjon. I denne sammenheng vil oppkjøp av store landområder og interesser, som eksempelvis Hurtigruten, være med på å øke den russiske innflytelsen i regionen. For Russland ligger forutsetningen for økt innflytelse og kontroll på Svalbard og havområdene rundt, i å kunne balansere et bilateralt samarbeid med Kina.

Russlands økte særstilling på Svalbard og havområdene vil ha store konsekvenser for Norge. En endring i norsk myndighetsutøvelse som følge av dette scenarioet vil gi Russland økt adgang til naturressursene innenfor dagens fiskevernsoner. I tillegg til at Russland vil forsterke sin innflytelse, ved blant annet økt turisme, på Svalbard.

8. Kritisk refleksjon

I den siste tiden har debatten om nordområdet blusset opp igjen, spesielt i mediebildet. Russland reagerer på at amerikanske B1-bombefly, kapable til å bære både atomstridshoder og kryssermissiler, midlertidig er stasjonert på Ørlandet. Dette er første gang tilsvarende amerikanske ressurser er stasjonert på norsk landjord i nyere tid (Cissé & Kalinina, 2021). Russland er også misfornøyd med at Norge i økende grad tillater amerikansk militær tilstedeværelse i Norge. Samtidig fortsetter også Russland sin opptrapping i nord, og ruster opp basestrukturen i de arktiske områdene. Flybasen Nagurskoje på Frans Josefs land er igjen tatt i bruk og utgjør nå Russlands nord-vestligste arktiske flyplass (ETJ, 2021). Også Norge har økt sin militære tilstedeværelse i nord. For første gang på ni år har Norge lagt frem en ny stortingsmelding for nordområdene, hvor det blant annet fremgår at Norge har som mål å øke sin militære aktivitet i Nord-Norge (Meld. St. 9, 2020). Denne utviklingen, sett i sammenheng med russiske påvirkningsoperasjoner mot ulike aktører i verdenssamfunnet, gjør denne studien dagsaktuell. Nordområdene vil i takt med issmeltingen i de arktiske områdene bli desto viktigere for nasjoner som USA, Russland, Kina og Norge, i årene fremover.

Aktive tiltak, spesielt i lavintensive operasjoner, søker å være klandestine. Selv om konflikten skulle eskalere er det fortsatt ikke utenkelig at det vil være umulig å bevise en nasjons innblanding utover å fremme indisier og antagelser. At det kan dreie seg om så subtile virkemidler at de umulig kan avdekkes har vært spennende å jobbe med, men er også

forfatternes største utfordring. Det er også en hårfin balanse mellom en påvirkningsoperasjon og bruk av enkelte midler for å oppnå en kortsiktig målsetting, selv om disse midlene ikke inngår i en pågående operasjon. Således vil det være svært vanskelig, om ikke umulig, å skille enkeltstående politiske virkemidler ifra tilsvarende virkemidler benyttet i en pågående operasjon hvor flere aktive tiltak nyttes. En rekke aktive tiltak behøver heller ikke rettes direkte mot det geografiske området hvor påvirkningen ønskes. I dagens teknologiske samfunn hvor avstander blir stadig mindre og grensene til tider forsvinner, kan det være vanskelig å avdekke hva en påvirkningsoperasjon retter seg mot. Det kan derfor være utfordrerne å avdekke om aktive tiltak rettet mot fastlands-Norge har som mål å påvirke Svalbard.

Forfatterne har valgt å begrense denne studien til Svalbard og de nærliggende havområdene rundt som er knyttet til konflikten gjennom tolkningen av Svalbardtraktaten. Samtidig er det avgjørende å se denne studien i sammenheng med russiske interesser for nordområdene i sin helhet, hvor Svalbard utgjør en liten, men viktig, brikke.

Hovedstyrken til denne studien er at den utforsker bredden i aktive tiltak og mulighetsrommet for anvendelse av disse på Svalbard. Forfatterne får en god forståelse for de kontekstuelle forholdene rundt aktive tiltak og ser Russlands forhold til Svalbard fra et sikkerhetspolitisk perspektiv. Denne forståelsen danner grunnlaget for å besvare forskningsspørsmålene og problemstilling. Således er studienes validitet god.

Studiens svakhet blir dermed reliabiliteten, som kunne være høyere dersom metodetriangulering hadde vært benyttet. I studien er fravær av metodetriangulering kompensert ved datatriangulering mellom ulike kontekster, tidsintervaller og tilfang av kilder. I tillegg benyttes forskertriangulering gjennom forfatternes ulike perspektiver på datamaterialet og bidrag inn i analysearbeidet. Forfatterne har også etterstrebet en transparent framstilling av valg og fremgangsmåter gjennom hele forskningsprosessen.

9. Videre forskning

Kina har i økende grad rettet sitt fokus mot de arktiske områdene og mulighetene som ligger der. Ifølge PST og E-tjenesten utgjør Kina, sammen med Russland, den største etterretningstrusselen mot Norge i 2021 (ETJ, 2021; PST, 2021). Kina har de siste årene gjennomført en rekke oppkjøp på fastlands-Norge, og har også ønsket å gjennomføre

omfattende oppkjøp på Svalbard. I 2016 forsøkte kinesiske interesser å kjøpe Svalbards daværende største private eiendom, men den norske stat gikk inn og kjøpte området i stedet (Totland, 2020). Det har også blitt spekulert i potensielle oppkjøp av Hurtigruten av kinesiske interesser (Ibid), samtidig som kinesiske myndigheter for første gang protesterte mot norsk håndhevelse av Svalbardtraktaten i 2019 (Tømmerbakke, 2019). I 2017 vedtok Kina en ny etterretningslov som krever at kinesiske borgere og bedrifter må samarbeide med kinesiske myndigheter om de blir forespurt, både innenlands i Kina og rettsindivider som befinner seg i utlandet. Forsøket på å opprette en nordlig sjørute (NSR – *Northern Sea Route*) i samarbeid med Russland har fått betydelig internasjonal oppmerksomhet, og ved å benytte begrepet *Den arktiske silkevei*, befester Kina sine interesser og uttalte rettigheter til Arktis, som en *nær-arktisk stat* (Koh, 2020).

Samtidig som Norge har et samarbeid med USA, samarbeider Russland med Kina. Som en tradisjonell stormakt benytter Kina økonomiske virkemidler for å fremme egne interesser og utfordrer USAs hegemoni. USA anser derfor Kina som en større trussel for verdensstabiliteten enn Russland (ETJ, 2020; BBC, 2020). En opprustning i nordområdene mellom USA og Russland vil derfor også involvere Kina. Tross ulike strategier, og en noe mer langsiktig og økonomisk tilnærming, er det nærliggende å anta at også Kina benytter aktive tiltak for å oppnå sine utenrikspolitiske målsettinger. Videre forskning bør derfor rette fokuset mot kinesisk tilstedeværelse og målsettinger på Svalbard og de arktiske områdene for øvrig.

I det nye romkappløpet står hovedsakelig USA, Kina og Russland som de store aktørene. Der romkappløpet frem til midten av 70-tallet mellom USA og Sovjet handlet om å få første satellitt i bane rundt jorden, første menneske i rommet og til slutt første mann på månen, handler deler av det nye kappløpet om å benytte verdensrommet som et ledd i krigføring og forsvar (Broad, 2021). Kina har på nåværende tidspunkt det nest største antallet satellitter etter USA, og selv om de uttalt ønsker en fredfull bruk av verdensrommet og uttrykker ønsker for en demilitarisering av dette, øker de sine *counter-space* våpen og integrerer cyber i verdensrommet og elektronisk krigføring i militære operasjoner (DIA, 2019). Kina har allerede kapabilitet til å sette allierte satellitter ut av spill, en handling som vil vanskeliggjøre bruken av presisjonsstyrte våpensystemer. Samtidig utvikler landet sofistikerte kapasiteter som kan ligge i bane rundt jorden, hvor enkelte også vil kunne fungere som våpensystemer (Ibid).

Russlands rom-satsning kommer tydelig til uttrykk med uttalelsen fra forsvarsminister Sergey Shoygu:

«Bare med støtte fra verdensrommet vil det være mulig for væpnede styrker å oppnå maksimal effektivitet (...) Den russiske presidenten har gjentatte ganger understreket at vår hær og marine ikke bare må møte kravene i dag, men å [være] forberedt på morgendagens midler til å føre væpnet kamp. Løsningen på dette problemet avhenger utvilsomt direkte av tilgjengeligheten til en moderne konstellasjon av militære satellitter». (DIA, 2019, s. 23).

Russlands romprogram er noe smalere enn det kinesiske på grunn av begrensinger i økonomiske ressurser, da programmet konkurrer med militær utvikling på en rekke arenaer. Til tross for dette har Russland utviklet en rekke anti-romfartsvåpen de siste tiårene (DIA, 2019). Dette inkluderer systemer for elektronisk krigføring (EK) for å nekte eller forstyrre navigasjon og kommunikasjon, samt digital EK for å påvirke bruken av satellittbaserte bilder (Ibid). Førstnevnte har Norge ved en rekke ganger blitt utsatt for ved at satellittsignaler i Finnmark har blitt forstyrret (Johansen, 2019b). Russland utvikler trolig også bakke-til-luft-missiler, som er kapable til å ødelegge satellitter i bane rundt jorden. På lik linje som Kina, støtter Russland avtaler om romvåpenkontroll for å forhindre bevæpning av rommet, selv om også de ser på rommet som et domene for å utkjempe kriger (DIA, 2019).

Sett i sammenheng med Kina sine interesser i arktiske områder, en stadig smelting av pol-isen og kaldere fronter mellom USA og NATO på den ene side, og Russland og Kina på den andre siden, bør fremtidig forskning inkludere Kina som aktør og stormakt i de arktiske områdene.

Litteraturliste

- Abrams, S. (2016). *Beyond propaganda: Sovjet active measures in Putin's Russia*. Hentet fra Semantic scholar: <https://www.semanticscholar.org/paper/Beyond-Propaganda%3A-Soviet-Active-Measures-in-Russia-Abrams/4f64afa508fd256cf5579e90983782609f78fb9c>
- Barr, S. (2020). *Barentsburg*. Hentet fra <https://snl.no/Barentsburg>.
- BBC. (2020, Desember 4). *China is greatest threat to freedom – US intelligence chief*. Hentet fra BBC World News: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-55177975>
- Bjørnland, B. (2019, Februar 4). *PST advarer: - Vær oppmerksom på Huawei*. Hentet fra https://www.nrk.no/norge/pst-advarer_-_vaer-oppmerksom-pa-huawei-1.14414252
- Brauß, H., & Rącz, A. (2021). *Russia's strategic interests and actions in the Baltic region*. Hentet fra: No.1: DGAP Report: <https://dgap.org/en/research/publications/russias-strategic-interests-and-actions-baltic-region>.
- Brenna, A. (2007, November 9). *Slik angrep kyberkrigerne Estland*. Hentet fra <https://www.digi.no/artikler/slik-angrep-kyberkrigerne-estland/284022>
- Broad, W. J. (2021, Januar 24). *Five takeaways from the developing space war between China and the U.S*. Hentet fra <https://www.nytimes.com/2021/01/24/us/politics/space-war-takeaways-us-china.html>
- Bye, R., & Sjøe, F. (1995). *Norges hemmelige hær*. Oslo: Tiden norsk forlag AS.
- Bærug, R. (2018). *Putins Presse: om russisk media og propaganda*. Vestfold: Liv forlag.
- Chekinov, S. G., & Bogdanov, S. A. (2013). The Nature and Content of a New-Generation War. *Military Thought*, 12-23.
- Cissé, M. E. & Kalinina, K. (2021, Februar 4). *Russland reagerer på amerikanske bombefly i Norge: - Ikke gunstig for stabilitet i nord*. Hentet fra https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/forsker_-amerikanske-bombefly-kan-gi-mer-aggressiv-russisk-politikk-mot-norge-1.15357745
- DIA. (2019). *Challenges to security in space*. Hentet fra https://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/Space_Threat_V14_020119_sm.pdf
- Det Kongelige Justis- og Beredskapsdepartement. (2015-2016). *Meld. St. 32*. Oslo: Regjeringen.
- Det Kongelige Utenriksdepartement. (2020). *Meld. St. 9*. Oslo: UD.
- ETJ. (2020). *FOKUS 2020: Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*. Oslo: Forsvaret.
- ETJ. (2021). *FOKUS 2021: Etterretningstjenestens vurdering av aktuelle sikkerhetsutfordringer*. Oslo: Forsvaret.
- Eggen, K.-A. (2017, September 14). *Zapad 2017 – storøvelsen er i gang*. Hentet fra <https://www.atlanterhavskomiteen.no/post/12899037/zapad-2017-%E2%80%93-storovelsen-er-i-gang>
- FFI. (2006). *Fiskerikonflikter i barentshavet – potensial for eskalering? En komparativ studie av russiske reaksjonsmønstre under oppbringelsen av "Tsjernigov" (2001) og "Elektron" (2005)*. Kjeller: FFI.
- FN-sambandet. (2020, Februar 11). *FN-SAMBANDET: United Nations Association Of Norway*. Hentet fra <https://www.fn.no/Konflikter/ukraina>
- Fife, R. E. (2014, Desember 12). *Folkerettslige spørsmål i tilknytning til Svalbard*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/utenrikssaker/folkerett/svalbard/id2350955/>
- Forsvaret, E. (2021, Februar 7). *Russland*. Hentet fra <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/publikasjoner/fokus/russland>

- Franke, U., & Carolina, P. V. (2012). *Russian Politics and the Internet in 2012*. Stockholm: Nordisk Østforum nr.4.
- Galeotti, M. (2018, Mars 5). *I'm Sorry for Creating the 'Gerasimov Doctrine'*. Hentet fra <https://foreignpolicy.com/2018/03/05/im-sorry-for-creating-the-gerasimov-doctrine/>
- Gerasimov, V. (2016). The Value of Science Is in the Foresight: New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying Out Combat Operations. *Military Review* 96, no 1, 23-29. Hentet fra Military Review 96.
- Gjerde, K. L., & Moen-Larsen, N. (2013). *Norsk russlandspolitikk*. Nordisk Østforum nr. 4, s. 323-325.
- Graff, G. M. (2018, Juli 13). *Wired*. Hentet fra <https://www.wired.com/story/mueller-indictment-dnc-hack-russia-fancy-bear/>
- Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelig metoder*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Grøstad, F. P. (2017). *Russiske påvirkningsoperasjoner*. Hentet fra <https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/handle/11250/2479757>
- Gundersen, M. (2020, Oktober 13). *Derfor vil en stat bryte seg inn på Stortinget*. Hentet fra <https://nrkbeta.no/2020/10/13/derfor-vil-en-stat-bryte-seg-inn-pa-stortinget/>
- Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Cappelen akademiske forlag.
- Havforskningsinstituttet. (2020). *Snøkrabbe på norsk sokkel i Barentshavet: Status og rådgivning for 2021*. Hentet fra https://www.hi.no/resources/Snokrabberad_2021.pdf
- Heier, T. (2019, April 12). *Svalbard I ny kald krig*. Hentet fra <https://www.highnorthnews.com/nb/svalbard-i-en-ny-kald-krig>
- Hønneland, G., & Jørgensen, J. H. (2006). *Moderne russisk politikk: en innføring i Russlands politiske system*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Jentoft, M. (2020a, Februar 9). *Russland stiller krav til Norge om Svalbard*. Hentet fra <https://www.nrk.no/urix/russland-vil-ha-konsultasjoner-om-svalbard-1.14889696>
- Jentoft, M. (2020b). *I Grenseland: Historien om Frode Berg og livet på innsiden av norsk etterretning og russiske fengsler*. Oslo: Gyldendal.
- Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2011). *Forskningsmetode - For økonomisk-administrative fag*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Johannessen, J., & Olaisen, J. (2006). *Vitenskapsstrategi og vitenskapsfilosofi*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Johansen, P. A. (2019a, Februar 11). *Så ofte slår Russland ut GPS-nettet i Norge. Nå er russerne blitt en trussel mot sivile fly*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/P3bAG6/saa-ofte-slaar-russland-ut-gps-nettet-i-norge-naa-er-russerne-blitt-en-t>
- Johansen, P. A. (2019b, Oktober 5). *Russiske spesialsoldater på Svalbard*. Hentet fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/GG8Qbq/her-er-bildene-til-de-russiske-spesialsoldatene-paa-tur-paa-svalbard>
- Juurvee, I., Cepurītis, M., Bērziņa I., & Kaljula, D. (2018). Russia's Footprint in the Nordic-Baltic Information Environment. *NATO strategic communications centre of excellence*. Latvia, Riga
- Jørgensen, J. H. (2010). *Russisk Svalbardpolitikk: Svalbard sett fra den andre siden*. Trondheim : Tapir Akademisk Forlag.
- Jørgensen, J. H. (2004). *Svalbard: Russisk persepsjon og politikkutforming*. Hentet fra https://www.idunn.no/file/ci/54904605/Svalbard_russiske_persepsjoner_og_politikkutforming.pdf
- Koh, S. L. (2020, Mai 12). *China's strategic interest in the Arctic goes beyond economics*. Hentet fra <https://www.defensenews.com/opinion/commentary/2020/05/11/chinas-strategic-interest-in-the-arctic-goes-beyond-economics/>

- Kringstad, K., & Olav, D. (2020, Januar 21). *NTNU begynte å mistenke de to siktede forskerne allerede for ett år siden*. Hentet fra <https://www.nrk.no/trondelag/ntnu-begynte-a-mistenke-de-to-siktede-forskerne-allerede-for-ett-ar-siden-1.14869687>
- Krombholz, K., Hobel, H., Huber, M., & Weippl, E. (2014). Advanced Social Engineering Attacks. *Journal of Information Security and Applications*, 11.
- Kruse, J. E., Asvall, H., Sandberg, H., Pettersen, E. J., & Inghild, E. (2020, Februar 21). *Russland: – Norge bryter Svalbardtraktaten*. Hentet fra https://www.nrk.no/urix/russland_-_norge-bryter-svalbardtraktaten-1.14912366
- Kux, D. (1985). Soviet Active Measures and Disinformation: Overview and assesment. *Journal of the US Army War College*, Vol. XV, no. 4, 19-28.
- Leonard, M., & Popescu, N. (2007). *A power audit of EU-Russian relations*. London: European Council on Foreign Relations, ecfre.eu.
- Lovdata. (2020, Jan 3). *Svalbardtraktaten*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1920-02-09>
- Macintyre, B. (2019). *The spy and the traitor*. Penguin.
- Mattsson, P. A. (2015a). Russian Military Thinking - A New Generation Of Warfare. *Journal of Baltic Security*, 61-69.
- Mattsson, P. A. (2015b). Russian Military Thinking – A New Generation of Warfare. *Journal on Baltic Security*. Vol 1, Issue 1. , 61-70.
- Muller, R. S. (2019, Desember 16). *Report On The Investigation Into Russian Interference In The 2016 Presidential Election*. Hentet fra [https://relayto.com/cdn/media/files/6hE5LFPORw2TKnEf8TkK_mueller-report%20\(2\).pdf](https://relayto.com/cdn/media/files/6hE5LFPORw2TKnEf8TkK_mueller-report%20(2).pdf)
- NAOB. (2021). *Det norske akademis ordbok*. Hentet fra <https://naob.no/ordbok/klandestin>.
- NATO. (1949, April 4). *Traktat for det nord-atlantiske område*. Hentet fra https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=no
- NSM. (2019). *Helhetlig digitalt risikobilde 2019*. Hentet fra <https://www.nsm.stat.no/globalassets/rapporter/2019---nsmhelhetlig-digitalt-risikobilde.pdf>
- NUPI. (2018). *Hybride trusler - derfor er de så vanskelige å avsløre*. Hentet fra <https://www.nupi.no/Nyheter/Hybride-trusler-derfor-er-de-saa-vanskelige-aa-avsløre>
- NorSiS. (2019-2020). *Få en tryggere digital hverdag: Trusler og trender*. Hentet fra <http://online.fliphtml5.com/uwwnn/fixil/#p=1>
- Nätt, T. H., & Heide, C. F. (2017). *Datasikkerhet: Ikke bli svindlerens neste offer*. Oslo: Gyldendal.
- Oksholen, T. (2020, Januar 23). *Mener universitetene opptrer naivt overfor spiontrussel*. Hentet fra <https://www.universitetsavisa.no/politikk-utenriks/mener-universitetene-opptrer-naivt-overfor-spiontrussel/114186>
- PST. (2020, Desember 8). *PST*. <https://pst.no/alle-artikler/pressemeldinger/datainnbruddet-mot-stortinget-er-ferdig-etterforsket/>
- PST. (2018). *Trusselvurdering*. Oslo: Politiets sikkerhetstjeneste.
- PST. (2021). *Trusselvurdering*. Oslo : Politiets sikkerhetstjeneste.
- Rapp, O. M. (2021, Februar 20). Ny torskekrig - Norge anklager EU for å ta seg til rette ved Svalbard. *Klassekampen*, p. 12.
- Reichborn-Kjennerud, E., & Cullen, P. (2016). What is Hybrid Warfare? *Norwegian Institute of International Affairs. Policy Brief 1*. Hentet fra https://nupi.brage.unit.no/nupi-xmlui/bitstream/handle/11250/2380867/NUPI_Policy_Brief_1_Reichborn_Kjennerud_Cullen.pdf?sequence=3&isAllowed=y
- Rid, T. (2020). *Active Measures: The Secret History of Disinformation and Political Warfare*. London: Profile Books Ltd.

- Rostad, I. L. (2021, Februar 17). *Norge og EU i heftig krangel om fisken rundt Svalbard*. Hentet fra <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/statsminister-erna-solberg-reagerer-pa-at-eu-har-fastsatt-kvoter-i-vernesonen-rundt-svalbard-1.15378530>
- Rumer, E. (2019, Juni). *The return of global russia*. Hentet fra https://carnegieendowment.org/files/Rumer_PrimakovDoctrine_final1.pdf
- Scroxtton, A. (2019, September 9). *Social engineering a factor in virtually all cyber attacks, report claims*. Hentet fra <https://www.computerweekly.com/news/252470384/Social-engineering-a-factor-in-virtually-all-cyber-attacks-report-claims>
- Sipher, J. (2018). In depth: Russian Active Measures. *Centre for Historical Analysis and Conflict Research, Global Analysis Programme Briefing 14*.
- Stensrud, J. C. (2019). *Et nytt "Klondyke": Et casestudie av geoøkonomiske strategier i Arktis*. NTNU. Hentet fra <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/browse?value=Stensrud,%20Cecilie%20Juul&type=author>.
- Stoksvik, M. (2020, Oktober 14). *Russisk etterretningsekspert: Uinteressant og meningsløst å grave i Stortingets e-post*. Hentet fra https://www.nrk.no/norge/russland_-_det-er-uinteressant-og-meningslost-1.15199297
- Svartdal, V. M. (2016, 12 7). *Samfunnsviter'n: Er Baltikum Russlands neste mål?* Hentet fra <https://samfunnsvitern.com/er-baltikum-russlands-neste-mal/>
- Tatjana, B. (. (2019, Oktober 1). *По работе ездили (Reiste på jobb)*. Hentet fra https://novayagazeta.ru/articles/2019/10/02/82194-po-rabote-ezdili?fbclid=IwAR19V_SUSK_CvhjF2NCcw8TfmYS6TG3xH3_W9ua0vB5ibfxCO50BNmAjx80
- Thagaard, T. (2002). *Systematisk og innlevelse - en innføring i kvalitativ metode, 2.utg*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Totland, P. A. (2016). *Kaldfront - Konfliktområdet Svalbard gjennom 100 år*. Oslo: Cappelen Damm.
- Totland, P. A. (2020, Oktober 1). *Kina vil feste grepet om Svalbard*. Hentet fra <https://www.nrk.no/ytring/kina-vil-feste-grepet-om-svalbard-1.15175245>
- Traavik, K., Bjordal, B., Fjell, O., Hagen, T., Hammarsland, G. D., Lian, K., & Wiig, S. (2016). *NOU 2016:19 - Samhandling for sikkerhet*. Oslo: Departementenes servicesenter. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/03960058f3f94f94f9d290593bee22c1a/nou/pdfs/nou201620160019000dddpdfs.pdf>.
- Tvedt, K. A. (2017, August 18). *George F. Kennan*. Hentet fra https://snl.no/George_F._Kennan
- Tvedt, T. (2020). *Verdenshistorie - med fortiden som spill*. Stenersens forlag.
- Tømmerbakke, S. G. (2019, Mars 7). *Norge vil stramme inn reglene for forskning på Svalbard. Kineserne raser*. Hentet fra <https://www.highnorthnews.com/nb/norge-vil-stramme-inn-reglene-forskning-pa-svalbard-kineserne-raser-0>
- Utenriksdepartementet. (2021, Januar 11). *Verden trenger vaksine-solidaritet*. Hentet fra https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/vaksine_solidaritet/id2827797/
- Utenriksdepartementet. (1920, Oktober 2). *Svalbardtraktaten*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1920-02-09>
- Volvach, P. (2014, Mars 3). *Istpravda*. Hentet fra <https://www.istpravda.com.ua/articles/4d61ab91438ae/>
- Zakharova, M. (2020, Februar 20). *Russisk utenriksdepartement*. Hentet fra https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/4050747?p_p_id=101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw&_101_INSTANCE_cKNonkJE02Bw_languageId=en_GB
- Zilanov, V. (2018). *Mister Russland Arktis?* Riga: Vidarforlaget.

- Zysk, K. (2018). Russlands militærstrategi i endring. Implikasjoner for Nordflåten, nordområdene og Norges strategiske veivalg. *Institutt for Forsvarsstudier (IFS) Insights 12*. Hentet fra https://fhs.brage.unit.no/fhs-xmlui/bitstream/handle/11250/2577324/IFS%20Insights_12_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y, 1-12.
- Åtland, K. (2003). *Russisk nordområdepolitikk etter den kalde krigen: forholdet mellom næringsinteresser og militærstrategiske interesser*. Kjeller: FFI.